
Arany János Munkái:
-2. köt. Kisebb Költemények. 1.-2
János Arany, Frigyes Riedl
Digitized by Google

CONVERTED

MAGYAR REMEKIRÓK

A MAGYAR IRODALOM FŐMŰVEI

Sajtó alá rendezik

Alexander Bernát	Erődi Béla	Négyesy László
Angyal Dávid	Ferenczi Zoltán	Rákosi Jenő
Badics Ferencz	Fraknói Vilmos	Riedl Frigyes
Bánóczi József	Gyulai Pál	Széchy Károly
Bayer József	Heinrich Gusztáv	Széll Kálmán
Beöthy Zsolt	Koroda Pál	Váczy János
Berzeviczy Albert	Kossuth Ferencz	Vadnay Károly
Endrődi Sándor	Kozma Andor	Vojnovich Géza
Erdélyi Pál	Lévay József	Zoltvány Irén

41. KÖTET

ARANY JÁNOS MUNKÁI

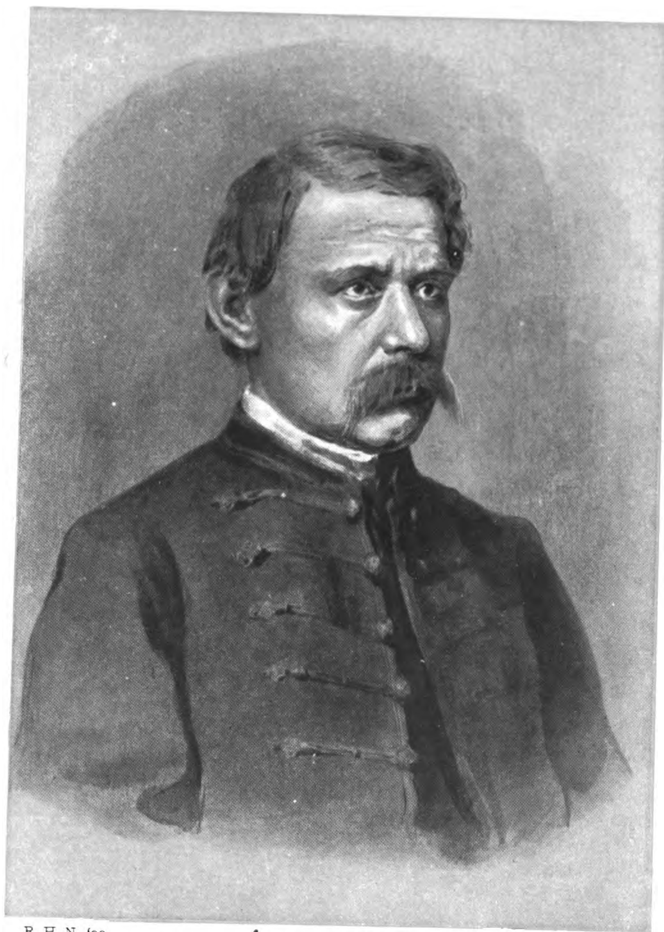
I.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda

1902

V Bartamandi
1902

R. H. N. fec. Franklin-Társulat

Arany János

RANY JÁ

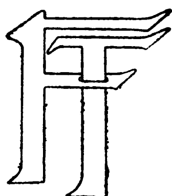
ARANY JÁNOS
MUNKÁI

Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta

RIEDL FRIGYES

I. kötet

Kisebb költemények. 1.

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1902

Franklin-Társulat nyomdája.

ARANY JÁNOS.

I. ÉLETE.

1836 junius havában Mármaros-Szigeten egy vándorszinész társaság ütötte fel tanyáját. A vándorszinészek akkorában kisvárosokban épenséggel nem részesültek valami nagy tekintélyben: úgy tekintették őket, mint ma egy utazó czirkusz-karavánt. A mármaros-szigeti társaságnak igen különböző származású tagjai voltak: a szubret szinésznő például a szinpadon csak folytatta előbbeni életpályáját. A furcsa alakoktól minden tekintetben elütött egy barnahajú, feketeszemű sápadt szinész: *a diák*. Ez csak 19 éves szerény, sőt félénk ifjú volt, kit rajongó lelkesedése vitt e kóbor komédiások közé. Azelőtt öt-hat hónappal még a híres debreczeni kollégium egyik legkiválóbb diákja, tanárainak kedvencze volt. Néhány hónap előtt még hosszú fekete tógában járt a kollégiumban, többi tógátus diáktársai közt, míg egyszerre télvíz idején minden külső kényszer nélkül tanárainak és társainak nagy csodálkozására elhagyta a főiskolát, melynek évek óta büszkesége volt, és homályos művészi szenvedélytől vezetve felcsapott szinésznek. Tapasztalatlan rajongással azt hitte, hogy így szolgálja legjobban azt a költői eszményt, mely lelkében forrt. Csak most, itt Mármaros-Szigeten több hónapi együttes vándorlás után látta át, hogy mily keserűen csalódott; csak itt érezte, mennyire nem való ő szinész társai közé. A szinészetet összetévesztette a költészettel. Költői érzelmeit meg akarta érzékíteni, mintegy a valóságba átvinni, és szinész lett — pedig csak kellemetlen prózát talált e pá-

lyán, mely mindinkább nem nekivalónak bizonyult. Más volt a multja, más a műveltsége és az életczélja. Ő ismerte és szerette már ekkor is a nagy latin, görög, franczia és német irókat — tehát műveltségre messze fölülmúlta szinész czimboráit. Természete sem volt való erre az izgalmas pályára: gyöngéd, félénk természetű volt, emellett túlságosan érzékeny és önmagába mélyedő. Mozdulataiban némi ügyetlenség volt. Mindezek oly sajátságok, melyekkel elég nehéz az élet szinpadján sikert aratni: hát még a valódi szinészek közt!

Pedig mennyire iparkodott az ujoncz, hogy hasznos szolgálatot tegyen szinésztársulatának! Gyakran ő irta — azzal a szép írással, melyet később Biharmegyében hivatalosan minta gyanánt köröztettek — a szinlapot: sőt mi több, ő hordta ki. Ő foldotta ki a dekorácziókat, ő varrta egybe és festette a függönyt, melyen a három Gráczia «szűzi neglizsében» járta a tánczot, ő csinálta a szin megett vaslemezekkel a mennydörgést és nagy bottal az ágyúzást. Nappal ő járt bútort és más szinpadi requisitumokat kikölcsönözni: este pedig ő gyújtotta meg a szinháznak — vagy mint ott nevezték: a *diátromnak* — mécseseit. Még éjjel is ő őrizte a «szinházat» (mely tulajdonkép a csizmakészítő czéh főraktára volt): összekereste a kiégett lámpákból a gyertyafarkokat és a garderobe-maradványokból matráczot gyurva magának, olvasgatta Horatiust, a finom életélvezet költőjét. Igaz, hogy hébe-hóba aztán kapott az előadások alatt is szerepet, melyekben kivívta a nem ép nagyszámú (többnyire ingyenes) közönség tetszését, mert szépen, lelkesen, szíve mélyéből jövő hangon szavalt. Egy szereplése alkalmával jelent meg a szinlapon a diákból szinészszé lett ifjúnak neve legelőször nyomtatva, az a név, mely majd a magyar szellem büszkesége, a magyar nemzet gyönyöre lesz: *Arany János.*

Itt Mármaros-Szigeten mindinkább kétség gyötörte: mi

tevő legyen? Visszamenjen a debreczeni kollégiumba, melyet oly sok reménynyel elhagyott? Bevallani csalatkozását és szégyenszemmel visszakéredzkedni a régi helyre? Ezt már nem teheti többé! De mit tehet egyebet? És ekkor felmerült a fiatal szinész ábrándozó képzeletében egy más kép: maga előtt látta azt a kis, nádfedeles parasztházat Nagy-Szalontán, melyben öreg aggódó szülei laktak: melyben szegényesen, de gondosan nevelték mint egyetlen vigaszukat és támaszukat: melyet ő szentegyháznak tekintett, hol trágár szót soha sem hallott. És felmerült képzeletében édes apja, az a derék istenfélő földmíves, ki őt alig három-négy éves korában papiros híján hamuba írt betükön tanította írni, sőt a latin nyelvtanba is bevezette. Mily büszke volt fiára! Hogy aggódhatnak most szülei érte, kérdezősködnek, vajjon nem tért-e rossz útra? Hogyis merne visszatérni hozzájuk, miután oly sok bút okozott nekik vándorszinészkedésével?

Maradni könnyelmű társai közt nem akart: menni — nem tudta hova?

Meghasonlott lélekkel kiment naponként Mármaros-Sziget környékére a magányt keresni és a medvéktől nem félve a fenyvesbe az Iza partján bolyongani. Eledelül áfonyát gyűjtött magának.

Egy ilyen alkalommal belső küzdelmeitől elbágyadva az erdőben elaludt. Álmában édes anyját halva látta. Ez az álomkép megérlelte szándékát. Csak akkor birta magát tettre határozni, miután az álom erősen megindította képzeleteit. Mint költői természeteknél gyakran: akarata is képzeletétől függött. Most már ellentállhatatlan ösztön hajtotta haza, Szalontára. Ép akkor volt fizetés napja a szinészekre nézve. Arany az utczán megvárta igazgatóját, de restelte megvallani, hogy örökre búcsúzik a szinészettől. Havi fizetéséből

(névleges 25 pengő forintból) egy «fehér huszast» kért, kevés holmiját összeszedte és zsebkendőjébe kötötte, aztán kiment a piaczra, hol nyolcz krajczárért czipót és kevés szalonnát vett, az erdőben botot tört magának (melytől azonban medve alig ijedt volna meg) és gyalogszerrel neki indult. A dél már az országúton találta. Este bükkös hegyek közé ért: előtte hosszú sorban rónaszéki sótvivő kocsi. Kérdésükre elmondta a kocsisoknak oláhul, hogy beteg s azért hazatér. A vándorút első éjjelét erdős hegytetőn töltötte: a sót szállító oláh fuvarosok is fent pihentek meg, miután kifogtak és kazalba tüzet raktak. A szegény vándorszinésznek is megengedték, hogy a tűz közelében letelepedjék. Hűs hajnalon felkelt, gyorsan búcsút mondott durva hálótársainak és folytatta útját. Éjjel kocsmába ért, a hol künn a szárazágú lombsátor alatt deszkapadra lapulva aludni engedték, feje alatt párna gyanánt czipója. Hasonlókép töltötte vándorlásának következő éjjeleit is.

De mind e sanyarúság közepette sem esett kétségbe a megugrott diák-szinész. Szivében zengett az ifjúság és a szerelem. Vándorútjának nemcsak fáradalmait, hanem költészetét is érezte. Hiszen

— a szép táj bűvöl így is,
Oh ifjú könnyedvérűség!
Im: ott dülönkint a hegyoldal
Harmat-szivárvány szinben ég.
Lente, sziklavölgyben: fakupával
Csurgó kínál, oly csábító.

Majd elmaradnak a hegyek, az út tölgyes lapályon visz. Negyednapra ezt is elhagyja és csak távolról látja a kéklő hegyeket. Rekkenő hőségben az ecsedi láphoz ér. Egy hajdu a hídnál gyanúsnak találja a szegény vándort és bekiséri urához, ki Arany útlevelét kéri elő. Utlevele nincs, de szerény

büszkeséggel mutatja elő jeles kollégiumi bizonyítványát, mire a tisztviselő, kinek neve is, szive is *Jó* volt, nyájasan elbocsátotta.

De még nem volt vége az úti megpróbáltatásoknak. Az út Szalonta felé égő homokon át Debreczenbe vitt. Mint juhnyájból a szamár, úgy hátalt ki a kollégium a város házai közül. A világért sem akart volna Arany tanáraival és régi társaival találkozni: hogy sajnálkoznának rajta, ha megtudják, hogy Arany, a ki immár a kollégiumtól is elzüllött, szinésznek se vált be! Arany nem is mert a kollégium közelébe menni, hanem mellékutczákon át keresett magának egérútat.

Élelme elfogyott, teste ki volt merülve az úttól, lelke tele volt bánattal és szégyennel. Ha pap házához ért, nem mert benyitni, hátha azt kérdezik: Mit keresel itt te csavargó? Most érezte az elhagyottság azon fájdalmát, melyet évekkel később Toldi Miklósnak bolyongásaiban leírt:

«Nyakán ült a búja, oldalát kikezdte annak sarkantyúja».
«Uramfia! Nincsen hő lelkének hová fordulnia!»

Mily különös a sors! Néhány évvel később, ugyanezen a vidéken, Debreczen környékén bolyong majd egy más vándorszinész is, ki szintén kollégiumból szakad ki mint Arany: egy más vándorszinész, a ki éhezve, fázva, betegen vonszolja magát ugyanezen az országúton, de azért nagy, rajongó, tüzes szemében már ég a jövő dicsőségnek sejtelme. Ez a vándorszinész lesz majdan Aranynak legbensőbb barátja, lángelméjének osztályosa: Petőfi Sándor.

Végre két napi gyalogolás után megérkezett Arany szülővárosába Szalontára. Rokonai és barátai szemrehányással vagy gúnynyal fogadják: ismerősei gyanakodó szemmel nézik. Apját megvakulva találja: azon idő alatt, míg fia künn járt, elveszítette szemevilágát; édes anyja, ki oly nagy örömmel fogadta, fia megérkezése után néhány héttel hirtelen

meghal. Magának Arany Jánosnak, a megtért fiúnak könnyelmű pályaválasztása következtében nem volt semmi keresete: az önvád kigyói mardosták. Mihez fogjon már most? Mi lesz belőle? Diáknak nem maradt meg, szinésznek sem volt jó! Élete tévesztettnek látszott. Mindehhez járult, hogy bolyongása közben erősen áthűlt és halálos betegnek képzelte magát. Ez volt életének első nagy válsága. Fájdalomtól dúlva, reménye veszetten ült megvakult apja mellett az immár kietlenné vált szülői házban. «Én ősz apámmal. Nem magam tehát; de hol van oly magány, oly bús, oly rideg, mint mikor ő ott ült, az élet árnyán s én virraszték szemének éjtszakáján»!

De azért mégis csak felküzdi magát. Hiába gondolták őt elzüllöttnek: szelidsége és becsületessége megnyeri a sziveket, nagy szorgalma és tudása kivívja a megbecsülést. Ámbár az esperes váltig azt hajtotta: «Bizony Szalontán komédiás nem lesz tanító», mégis megválasztják a szalontai gymnasiumhoz tanítónak. Fővágya jóvá tenni azt, a mit az emberek (ámbár igazság nélkül) szemére hánytak. Verseit elégeti, a művészettel, mely félrevezette, szakít; szorgalmas, kötelességtudó, de közönséges ember akar lenni. Négy évvel szinészi kalandja után 23 éves korában megválasztják szalontai aljegyzőnek. Ugyanabban az évben — követve szivének és eszének szavát egyaránt — meg is nősül. Boldognak érzi magát családja körében. Csak egyik szándékát nem tudta végrehajtani: nem tudott közönséges ember lenni. Egy ideig elfojtja költői tehetségét, csak mintaszerű hivatalos aktákat ír. De a mint benyit hozzá a szerencse, nyomban követi egy másik égi vendég: a költészet. Először egy szatirikus epószt ír a megyei élet visszásságai ellen, melyeket Eötvös József ép akkor *A falu jegyző*jében ostorozott. E szatirikus epószát *Az elveszett alkotmányt* beküldi a Kisfaludy-Társaság pályázatára és meg is nyeri a pályadíjat. Aranyt e siker meglepte:

úgy érezte, mintha lutrin nyerte volna a 25 aranyat. E művében Arany még nem találta meg önmagát. Tele van hideg élczczel, mely mint jégcsap fénylik a napon. A következő évben 1846-ban *Toldi*-val pályázott: meg is nyerte vele a társaság díját és — a mit tán még többre becsült — Petőfi barátságát. Petőfi a *Toldi* olvasásakor lángra lobbant: «Míg más levelenként kapja a borostyánt, neked mindjárt egész koszorút kell adni» irja elragadtatva Aranynak, a kit akkor még nem ismert. Aranyban nem csak a rokon nagy tehetség, de a rokon népies irány is vonzotta. 1847 juniusban Petőfi felkereste Aranyt. Tiz boldog napot töltött együtt Magyarország két legnagyobb költője a szalontai jegyző szerény házában. «Versenyben égtek húrjaink — irja Arany egyik költeményében — láng gyult a láng gerjelminél s egygyé fonódott minden ága». Arany már fel is olvashatta barátjának a *Toldi* folytatását, mely a bajnok Toldi aggkorát és halálát tárgyalja. E mű: *Toldi estéje* azonban csak évekkel később jelent meg. Ugyanabban az évben Petőfi még egyszer meglátogatta Aranyt Szalontán: de ezúttal fiatal nejével együtt, vagy hat héttel esküvőjük után.

A magyar szabadságharcz korszaka nagy válságot alkotott Arany életében. Egy ideig egy néplapot szerkesztett a magyar kormány megbizásából. 1848 augusztus havában nemzetőrködött Aradon. A következő évben Arany kénytelen volt a szalontai jegyzőségről lemondani, mert a város nem tudta tisztviselőit fizetni. Néhány hétre egy kis hivatalt sikerül elnyernie: fogalmazó lesz, de az 1849-iki nagy katasztrófa alkalmával ezt az alacsony hivatalt is elveszíti.

A forradalom lezajlása után kétségbeesés környékezte Aranyt. Elveszítette hivatalos állását, elveszítette lassan gyűjtött kis vagyonát és mi több, elveszítette legjobb barátját Petőfit és elveszítette önmagát, — minden bizalmát. Nem

hitt hazája jövőjében, nem bízott a tulajdon sorsába. «Kergetve önnön lelkemtől futottam — így jellemzi önmaga e válságot — és láthatáromon nem volt remény s a kétségbeesés örvényeig jutottam, kezem égre emelni nem merém».

E kétségbeesett hangulat végletes kifejezést talált a *Nagyidai Czigányok*ban. Ez a komikus eposz a forradalom hibáinak maró fájdalommal rajzolt szatirája.

1851 októberben a nagy-kőrösi egyháztanács meghívta tanárnak az ottani kollégiumhoz. Ebben az állásban kilencz évig maradt Arany. Lelkiismeretes, gondos tanár volt: jeles tanártársai is voltak itt (Szilágyi Sándor, Szász Károly, Salamon Ferencz), de mindamellett nem tudott gyökeret verni a nagy-kőrösi talajban, ebben a «homokos és salétromos Kanaánban». Visszavágyódott eleinte Nagy-Szalontára, később a fővárosba. «Sivatag hely ez a Nagy-Kőrös — írja egyik levelében — alig járok valahová a városban: minden mulatságunk a temető. Ennek árnyas fái s a sirok közé megyünk tavaszi friss levegőt — a mező édes lelkét — színi. Talán e körülmény is okozza, hogy lelkem ritkán derül».

Nagy-Kőrösön Aranynak nem volt kedve nagyobb alkotásokra: költői ihletét inkább lyrai költeményekben és balladákban fejezte ki. Balladáinak jó része itt Nagy-Kőrösön az 1853 és 1855-iki két ballada-évben keletkezett.

1860-ban tavaszi áramlat érzik meg Magyarországon. Az absolutizmus ridegsége enged. A nemzeti élet eltemetett vagy befagyott forrásai újra kezdenek bugyogni: a nemzeti munka minden téren tevékenységre hívja a szellemeket. Ebben az évben Aranyt már a fővárosban találjuk, mint a Kisfaludy-Társaság igazgatóját és egy kritikai hetilap szerkesztőjét. *(Szépirodalmi Figyelő,* később *Koszorú).* Mintha második ifjúságát élné, oly élénk a tevékenysége. 1864-ben megjelenik egyik remeke: *Buda halála,* mely akadémiai ju-

talomban részesül. Ebben az időben megválasztják a m. tudományos Akadémia titkárává.

De ekkor következik be életének egy más válsága, tán a legfájdalmasabb. 1865-ben meghal leánya Julia (Szél Kálmán szalontai esperes neje). Senkit se szeretett Arany annyira, mint őt. Hiába vigasztalták az apát, hogy idővel enyhül majd fájdalma. Érzem — így szól Arany — hogy ez a fájdalom olyan, mint egy nagy teher: mennél tovább viszem, annál súlyosabbnak érzi az ember. Majdnem egy évtizeden át nem is közölt semmi újabb költeményt. Híre folyton nőtt, tekintélye, jövedelme immár gyorsan emelkedett (1870-ben akadémiai főtitkár lett), nagy kitüntetések érték (a király koronázása alkalmából a Szent István-rend keresztese lett); de mindez nem tudta mélabúját szétoszlatni. Ugy élt a fővárosban, mint egy idegen, ki műveltségre és lángelmére a legelsők sorában áll, de a ki mégis visszavágyódik a fényes akadémiai palotából szülővárosának egyszerű viszonyai közé, a természethez és a falusi élet felé:

Egyszerű gunyhó ott keleten
Rakja rajongó képzeletem...

írja utolsó éveiben, a szalontai független nyugalomra gondolva. 1879-ben az Akadémia elfogadja főtitkári állásáról való harmadszori lemondását és tiszteletbeli főtitkárnak választja.

A hetvenes évek végén már nem utazott többé Karlsbad gyógyító forrásaihoz, de gyakran járt a városligetben, melyet egy *Ének*-ben meg is dalolt. De ott sétálva is még tovább szeretett volna menni, még messzibbre vágyódott —

Keletre mint a berki szellő
Mely a lombok közt rést talál,
Keletre mint az égi felhő,
Mely ott egy kedves sirra száll.*

* Nagy-Szalontán.

Több izben a Margit-szigeten töltötte a nyarat. Ott a «tölgyek alatt szeretett pihenni, hová el nem hat a város zaja semmi». Itt dolgozott a *Toldi szerelmén* is, melyet 1879-ben barátai unszolására ki is adott. *Toldi szerelme* a Toldi-trilógia középső része, mely Toldi férfikorát: szerelmét Rozgonyi Piroskához és Nagy Lajos nápolyi hadjáratát tárgyalja. Arany ezzel a részszel 62 éves korában befejezte a nagy művet, melyet mint szalontai jegyző huszonkilencz éves korában megkezdett volt.

1882 tavaszán sejtelmesen ezt a négy sort irta Arany egy papirosszeletre:

Életem hatvanhatodik évébe'
Köt engem a jó Isten kévébe
Betakarít régi rakott csűrébe,
Vet helyemre más gabonát cserébe.

Néhány hónappal később 1882 október 22-én meghalt az a férfiú, a kinek lángelméje oly messze felettünk, szíve oly közel hozzánk volt.

II. KÖLTÉSZETE.

Ha meg akarjuk érteni Arany költészetét, ismernünk kell annak a kornak főirányait, melyben ő élt és írt.

A XIX. század negyvenes évei, melyekben Arany fellépett és Vörösmartyval meg Petőfivel egyetemben a magyar költészetet tökéletességének legmagasabb fokára emelte, nagyon külömböztek a század kezdetétől, ugymint nagyon eltérnek a mostani kortól.

E dicső korszakban alakult meg a modern Magyarország: benne működtek legnagyobb államférfiaink és szellemi életünk rohamosan nagyobb arányokat kezdett ölteni. Ennek a korszaknak különös jellege van: úgy érzelmeire nézve, mint gondolatvilágában. Érzelmeire nézve e kor a lelkesedés,

a remény korszaka, felfogásában pedig mindinkább uralkodóvá lesz a demokratikus irány. E két meleg áramlat sodorja magával az egész nemzetet, e két áramlat — a hazafiúi lelkesedésé és a demokratikus felfogásé — ragadja magával Aranyt is, Petőfit is.

Ez a köz-lelkesedés, az érzelmeknek e forró éghajlata volt szükséges ahhoz, hogy a magyar költészet annyira felvirágozzék és fénykorát érje. E lelkes korszaknak meleg áramlata ömlik végig mint egy izzó lávatömeg a Vörösmarty költészetén; ennek a korszaknak a tüzén gyúlt ki az Arany és Petőfi költészetének fáklyája is.

A magyar közönség eme nemes izgatottsága mellett fontos volt Aranyra (ép úgy mint Petőfire) a negyvenes évek demokratikus iránya. A parasztember egész Európában mintegy divatba jő: mint a politikában, úgy az irodalomban is mindinkább előtérbe lép a nép.

Arany költészete is a magyar népköltészetből indul ki és a magyar nép életét tükrözi. Azt lehet mondani róla és nagy munkatársáról, Petőfiről, hogy költészetük alapjában a magyar népköltészet nemesítése, a magyar népköltészetnek magasabb költői sphærába való emelése. Csakhogy mindegyikük mást-mást vett át a magyar néptől: Petőfi a népdal előadása módját és szerkezetét, Arany a népnyelv gazdagságát és az epikus költemények stilusát.

Ép oly erősen mint e korszaknak (a magyar fellendülés korának) sajátságai, ép olyan erősen mutatkoznak Arany műveiben egyéni sajátságai is.

Arany epikus költőnek született, Petőfi egyéniségénél fogva lyrikus volt. Arany érzelemvilágát szemérmetes félénkséggel magába rejtette és rendkivül érzékenysége mellett is külsőleg nyugodt volt. Nála minden érzelem befelé irányult; szemlélődő természet volt, a ki gyöngéd és mély érzékkel

figyelte meg a külvilágot, a melynek tárgyait rendkivül pontosan, minden apró részletre kiterjeszkedve, de gyakran bizonyos méla világitásban látta.

Petőfi valódi lyrikus természet, mert egészen az érzelmek embere. Sohasem tud közömbös lenni, egészen az érzelmeknek adja át magát, melyek lelkében folyton, szünet nélkül rezegnek és hullámzanak. Lyrai jellegük ezeknek az érzelmeknek abban rejlik, hogy mintegy felrobbanva költői alakban kitörnek.

Arany ezzel szemben magábazárkozó szemlélő, kiben rendkivül erős a valódiság iránti érzéke. Költészetének főjellemvonása: ez a realismus és szemlélődés, mely a multba szeret tekinteni. Bámulatos, hogy ennyi józanság, ennyı ténylegesség meg tudott férni ily erős és mély költői ihlettel. Ennek vegyüléke adja meg Arany költészetének sajátos izét.

Egyénisége, élete át volt hatva a költészettől. Ez rá nézve nem csak szép foglalkozás, hanem életének természetes és nélkülözhetetlen kelléke volt. Az egyszerüséget, a vidéki életet, a szerény visszavonulást szerette, mert alkalmat adott neki költői tevékenységre. A ki be akar látni lelke mélyébe, olvassa el az *Epilogus* czímű költeményt, melyben élete végén visszapillant pályájára. Folytonosan küzdött a tökéletességért, a költői szépért, és igen gyakran úgy érezte, hogy e küzdelemben ő a vesztes:

— engem titkos métely
Fölemészt: az örök kétely;
S pályám bére
Égető mint Nessus vére.

Aranynak két epikus főműve van. Az egyiknek hőse Toldi Miklós, a másik a hún mondakört (Attilát és utódait) tárgyalja. Mindegyik három-három részből áll: de csak a Toldi-trilogia készült el teljesen.

A *Toldi* első része Toldi Miklós ifjúságából nyolcz napot állít elénk. De mily jelentős nyolcz napot. Látjuk Miklóst «a szörnyű gyermeket» a mint a parasztok közt él a pusztán; látjuk a mint gonosz bátyjától ingerelve, bűnbe esik és a mint ezt a bűnt jóvá teszi. Itt is mint Aranynál rendesen erkölcsi problémát látunk felvetve: egy nemesszármazású és nemesszívű, parasztként nevekedett ifjú a szenvedések és megpróbáltatások tüzében bűnétől megtisztúl és lovaggá lesz. Ez az első rész népies eposz: népies az elbeszélés tárgya, népies a nyelve, népies az elbeszélés modora. A magyar népélet és a magyar népjellem költészete a magyar nép számára.

Toldi második része, *Toldi szerelme,* a nagy hős férfikorát, szerelmét és lelki küzdelmeit — melyek rettenetesebbek minden csatározásánál — tárgyalja. Ez a rész romantikus eposz, mely a középkori lovagvilágot, annak kalandjait és dicsőségét tünteti elénk. Három főcsoportja van a cselekvénynek: az egyik Toldi Miklós és Rozgonyi Piroska szerelmét tartalmazza, a második Nagy Lajos prágai kalandját (Nagy Lajos Toldi segítségével csellel elfoglalja Prágát), a harmadik Nagy Lajos nápolyi boszú-hadjáratát adja elő.

Toldi estéje, a Toldi trilogia befejezése, humoros eposz. Humoros eposz, a mennyiben gyakran mosolygunk Benczén, Toldi hű szolgáján, nem egyszer mosolygunk a vén Toldin is, de azért szeretjük és becsüljük őket. A tréfa *Toldi estéjé*ben nem lelketlen, nem hideg: mögötte ott lappang mindig a komoly érzés, a meleg szeretet. Ebben a harmadik részben a hanyatlás méla humorát látjuk: a természet késő ősz felé hajlik, a lakóház bomlik, az öreg Toldi is hanyatlik. E hanyatlásban van valami félszegség, valami komikum; e félszegséget azonban a részvét, a gyöngéd szeretet napja ragyogja be. Ez szűli a humoros hatást. Toldi hanyat-

lik, érzi, hogy nem való az új emberek közé: lezuhan, egy immár irtott erdő utolsó, fejedelmi tölgyfája.

Buda halála egy második epikus trilogiának első része. Arany benne régi krónikák szétszórt töredékes adatait széles nagy képpé kiegészítve, Attila és Buda hun királyok testvérharczát mutatja be.

E trilógia második része *Ildikó* (Attila felesége: Krimhilda), harmadik, melyből csak egyes töredékes részek készültek el. *Csaba királyfi* (Attila fia).

Ezeknek az eposzoknak háttere a világtörténet egyik legóriásibb eseménysorozata: a hun és a germán elem küzdelme a népvándorlás korában. E küzdelem világtörténeti tetőpontja a catalaunumi csata, mely ha másként dől el, más lesz a világ sorsa. Europa urai a nyugati népek helyett kelet népei lettek volna.

Ezt a küzdelmet akarta Arany a monda megvilágításában egy összefüggő epikus szerkezet keretében költői szabadsággal feltüntetni.

Az egész mű a tervvázlatok szerint a következő főmotivumokon fordult volna meg:

Tragikus végzetesség következtében Attila megöli bátyját, Budát. De Attilát is eléri végzete: őt féltékenységből felesége, a német származású Krimhilda öli meg. Attila halála után fiai: Aladár és Csaba végletes harczra kelnek egymás ellen. Aladárhoz (Krimhilda fiához) állnak a germán népek is. Attila másik fia: Csaba legyőzi Aladárt, de mindamellett ő maga is kénytelen az ázsiai őshazába menekülni. Csaba hunjai ott hagyják azonban Erdély határszélén a székely népet, mintegy a jövő idők őrszemeül. Az eposz végén kilátást engedett volna a költő arra, hogy a hunok utódjai, a magyarok majd visszajönnek és ismét elfoglalják Csaba birodalmát: a mai Magyarországot.

Arany elbeszélő költeményeiben a költői éghajlat minden övén át vezet bennünket. Stilusra, költői hangra nézve rendkivül nagy a változatosság nála. Más az előadásmód az első Toldiban és más a következő részekben. Az első Toldi tele van a magyar alföld kalásztermő sugárzó napfényével: minden erős, biztos vonásokban tünik fel. A hang tisztán népies. A második a romantikus holdfény ezüstében csillámlik. Az előadás modora itt már nem tárgyilagos: a költő egyéni hangulata át-áttör.

A harmadik Toldiban a már leáldozó nap magikus fénynyel világítja meg a késő őszi tájképet. A költő itt még némileg népies és részleteket rajzoló, de nem azonosítja magát hőseivel, már magasabb szempontból húmorral nézi őket.

Ismét más a *Buda halála*-nak hangja. Valami ódon költői zománcz van rajta: stilusa rövid, sentenciás, kevésbbé részletező. Hangja olyan, mintha Attilának egy XIX. századbeli műveltséggel biró kortársa írta volna.

Arany eposzai nem csak stilusra, hanem a jellemzés módjára is külömböznek egymástól. Mindinkább elmélyíti jellemeit: későbbi műveibe, *Buda halálá*ba és különösen *Toldi szerelmé*be, beleviszi a részletes lélektani rajzot, az érzések és indulatok elemzését. Azaz: a költő nemcsak tetteket és azoknak rúgóit mondja el, hanem pontosan meghatározza: ennél vagy annál a cselekvésnél minő érzések, minő indulatok vezették az illető személyt? Minők ezek az érzések, hogyan alakultak, minő különös jelenségek vegyülnek a szereplőnek lelkében? Ilyen lélektani elemzésre például szolgálhat Rozgonyi Piroska szerelmének rajza.

Arany leghíresebb remekei tán *balladái*. Ezekben Arany szintén a népköltészet talaján áll, a mennyiben a magyar és a skót népballadákat vette mintáúl. Nála is mint a népballadákban a párbeszédes alak az uralkodó: a költő nem maga

beszéli a cselekvényt, hanem a szereplő személyek beszédéből sejteti velünk. Ez a sejtelmesség, mely az egész költeményen végigvonul és titokzatos félhomályba borítja a cselekvényt és a szereplőket, még növeli a ballada tárgyának borzalmát. A ballada tárgya Aranynál is mint a népköltészetben többnyire tragikus: iszonyatos bűnt látunk bennök és borzasztó bűnhődést. Arany a lelkiismeret költője: mint ilyen a bűnhődést is a bűnös lelki életében, lelkiismeretében szereti felmutatni. Ez vezette Aranyt az őrültség rajzához balladáiban. A lelki betegség sokféle faját látjuk e balladákban: minden alak jellemének megfelelően háborodik meg. *A walesi bárdok*-ban és *V. László*-ban királyt látunk, a ki bűne tudatában hervadt lélekkel hordja az izzó koronát, a véres bibort: Edvárd meg László király nem találnak kincses palotájukban helyet, a hol álomra hajthatnák fejüket, nem találnak nagy birodalmukban egy kehely vizet, mely égő lelküket enyhítené. Az ezüstös holdfényben ott áll egy parasztasszony, *Ágnes,* a patakban és mossa, mossa hosszú éveken át a lepedőt, a melyen ő iszonyodva mindig ott látja a vérfoltot — megölt férjének vérét. Bárczi Benő szép, de gőgös, kaczér kedvesét, Kund Abigélt, énekes őrület hajtja fel s alá az utczasoron, miután megtudta, hogy kaczérsága okozta Bárczi Benő halálát. *(Tetemre hivás).* Holdfényben sápadt arczczal kapaszkodik Tuba Ferkó pásztor a háztetőkre, míg egyszerre holdkóros kisérteties nyugalmából felriadva halálra zuhan. *(Tengeri hántás.)*

Az *Ünneprontók* egy régi monda alapján a csoportos őrültség egy fajtáját állítják elénk, a minő a középkorban járványosan pusztított. A kik tivornyával megszegték a szent ünnepet, bősz nekivadulással, ördöngös dudaszótól csábítva agyon tánczolják magukat.

Az árva fiú gonosz mostohája eszeveszetten egy ingben,

folyton körbe futkos *(Árva fiú)*. E lelki betegek közt a legerőszakosabb, a legkicsapongóbb, a legérzékibb Bende lovag az *Éjféli Párbaj*-ban. Az őrültsége is a legszilajabb: tomboló őrjöngésében ordítva küzd a légi semmivel vagy a mint ő gondolja: a párbaj alkalmával alattomosan leölt ellenfelével.

Stílusbeli gazdagságánál még bámulatosabb nyelvművészete. Arany a magyar nyelv legnagyobb ismerője. Így még nem nyilatkozott nyelvünk egy ember ajkán sem. Ha Arany műveit olvassuk, oly érzés fog el, mintha a magyar nyelv minden forrását bugyogni hallanók. Arany minden gondolatot egy sajátos magyaros, más nyelven így elő nem forduló kitétellel tudott kifejezni. Senki sem ismerte a magyar népnyelvet úgy mint ő: senki sem merített többet a régi magyar írók nyelvéből. E mellett gyakran visszavezette a nyelvet eredeti, régi érzéki jelentéséhez. Mint minden nyelv, a mi nyelvünk is tele van elkopott képies kifejezésekkel. Arany e képeket megelevenítette, új szint, új fényt adott ezeknek a mindennapi használatban elhalványult képies kifejezéseknek.*

Mint nyelve úgy alakjai is szin-magyarok. Toldi pld. a magyar nép typusa — jóban is, rosszban is. Tüzes, de a mellett meg van benne a magyar nép józansága. Szives, de

* Egy példa a sok közül. Ha azt mondjuk valakiről: *hányja a hab* azt akarjuk kifejezni, hogy gyötri a kétség. Valóságos habra már nem gondolunk. Aranynál ez a kifejezés így ujhodik meg, midőn Rozgonyi Piroska töprengéseit festi:

Óh hányszor a két szűz keblét *hab hányja*
Vajh mi tevő legyen a Rozgonyi lánya?

A köznapi kifejezés (hányja a hab) ismét visszaifjodott eredeti jelentésére. — Arany költői sajátságait behatóbban fejtegetem *Arany János* czimű könyvemben (1897).

nem büszkeség nélkül. Egész magaviseletében van valami méltóság, a győzelmes fajok ezen öröksége. Mennyire magyar ha mulat, a csárdajelenetben, midőn — kezében az öreg kanna — nagyokat kurjantva kipattan a kocsma közepére, a bort hol végig önti a földre, hol pedig a czigányt locsolja vele, mialatt czimbalomszóra tánczol és széles jó kedvében fejével a mestergerendát üti. Valódi magyar lány Piroska, Toldi legszebb és legnagyobb részletességgel rajzolt nőalakja is. Német költő ily szomorú szerelmi történet hősnőjét alkalmasint sentimentalisnak jellemezte volna. Arany érzékenynek, de épenséggel nem érzelgősnek festi: a magyar jellemnek megfelelőn benne is valami józanság uralkodik. Özvegy Toldinéban ismét a magyar házi asszonyt, Benczében pedig az öreg magyar parasztot látjuk magunk előtt.

Arany szemlélődő, a realismusra hajló természetének megfelel képzelete is. Nyugodtan, világosan, plastikusan látja a tárgyakat, melyeket költészetében elénk varázsol. Három feltűnő sajátsága van képzeletének.

Az első realismusa. Arany mint kitűnő megfigyelő mindig a valót tartja szem előtt, a valóságot nem hagyja el még a költészet szárnyán sem. A magyar epikus költők közül senki sem vitt be annyit a reális külvilágból a költészetbe, mint ő. Maga is ezt írja önmagáról: «Mindig marad, ha fejére áll is, ő nála valami vaskos, reális». A ki látni akarja, hogy Arany néha a valóságnak még ijesztően rikító jelenségeit is fel veszi költészetébe, olvassa el a *Bolond Istók* I. énekét, ezt a szomorú falusi történetet.

Képzeletének második fősajátsága részletessége. Ha valamit leír, oly szabatos és annyira pontos a részletekben, mintha mindezt a valóságban megfigyelte volna. Személyeinél is minden apró részletet észrevesz. Egy példa a sok kö-

zül: Miklós bánattal hallgatja Bencze beszédét a nádasban. Más költő tán csak azt irta volna: Toldi szemébe könny tólult. Arany így részletezi: Végre *nagy meleg* könnycsepp ül szemére és onnan, a mint Miklós restelkedve tenyeréhez törli: «*végig a kis ujján* a könny földre csordult».

Harmadik sajátsága e csodás képzelő erőnek, hogy a lelki jelenségeket testi hatásukban is rajzolja. Lelket és testet egyszerre lát. Az indulatnál, az örömnél, bánatnál, haragnál, szégyennél Arany a külső, testi változást is leírja. A testi és lelki jelenségeknek ezen összekötött együttes feltüntetése Arany realismusának egyik jellemző sajátsága. Például (itt is a sok közül egyet) Toldi György dühét így írja le Arany: «Toldi György veresebb lőn a főzött ráknál, homályosan látott a szép napvilágnál, a faragott képek tánczoltak körüle, csak kicsibe mult, hogy el nem szédüle; aztán egy hidegség végig futott rajta, fázott is, még is izzadt; elsáppadt az arcza, hogy annyi vér se maradt benne, mennyi egy szúnyognak egyszer elég lenne». Ebben a leirásban meg van a harag egész physiologiája.

*

Arany és Petőfi együvé álltak az életben, együtt állnak költészetünk történetében is. Arany és Petőfi a magyar lélek leglángelműbb kifejezői. A magyar érzelemvilágot és a magyar nép jellemét a költészet szent tüzében megtisztulva mutatják be. A magyar költészet napja, mely oly ragyogóan emelkedett 1825-ben, Vörösmarty *Zalán futásá*-val, bennük delel. Költői műveik csak azzal együtt veszhetnek el, a kit kifejeznek: a magyarral.

Riedl Frigyes.

ARANY ÉLETÉNEK ÁTTEKINTÉSE.

1817. márcz. 2. születik Nagy-Szalontán.
1833. november tógatus diák lesz Debreczenben.
1836. február felcsap Debreczenben szinésznek.
1836. julius M.-Szigeten elhagyja a szinészeket.
1836. őszszel tanító Nagy-Szalontán.
1840. másodjegyző N.-Szalontán.
1846. nyarán megírja a *Toldit.*
1847. jun. 1—10. Petőfi Aranynál lakik.
1848. nov. nemzetőr Aradon.
1849. május—jun. Debreczenben majd Pesten fogalmazó.
1851. nyáron Geszten Tisza Domokos mellett.
1851. nov. Nagy-Kőrösön tanár.
1854. *Toldi estéje* megjelenik.
1860. szept. A fővárosba költözik.
1864. *Buda halála* megjelenik.
1865. jan. Akadémiai titkár lesz.
1865. leánya Julia decz. 28-án meghal N.-Szalontán.
1870. akadémiai főtitkár lesz.
1879. *Toldi szerelme.*
1882. okt. 22. meghal.

KISEBB KÖLTEMÉNYEK

VÁLASZ PETŐFINEK.

Zavarva lelkem, mint a bomlott czimbalom;
Örűl a szivem és mégis sajog belé,
Hányja-veti a hab: mért e nagy jutalom?
Petőfit barátúl még sem érdemelé.

Hiszen pályadíjúl ez nem volt kitűzve . . . . .
Szerencse, isteni jó szerencse nékem!
Máskép szerény művem vetém vala tűzbe,
Mert hogyan lett volna nyerni reménységem?

És mily sokat nyerék! Pusztán a pályabér
Majd elhomályosít, midőn felém ragyog:
De hát a *ráadás!* . . . Lelkem lelkéig ér,
Hogy drága jobb kezed osztályosa vagyok.

S mi vagyok én, kérded? Egy népi sarjadék,
Ki törzsömnek élek, érette, általa!
Sorsa az én sorsom, s ha dalra olvadék,
Otthon leli magát ajakimon dala.

Akartam köréből el-kivándorolni:
Jött a sors kereke és utfélre vágott,
S midőn visszafelé bujdokolnék, holmi
Tüske közül szedtem egynehány virágot.

Jöttek a búgondok uti czimborának,
Összebarátkoztunk, összeszoktunk szépen;
Én koszorút fűztem, ők hamiskodának,
Eltépték füzérem fél elkészültében.

Végre kincset leltem: házi boldogságot,
Mely annál becsesb, mert nem szükség őrzeni, -
És az Iza partján ama hű barátot . . . . .
Nem is mertem volna többet remélleni.

Most mintha üstökös csapna szűk lakomba,
Éget és világít lelkemben leveled:
Oh mondd meg nevemmel, ha fölkeres Tompa,
Mily igen szeretlek téged s őt is veled.

(1847.)

A VARRÓ LEÁNYOK.

Első.

Lyányok, lyányok: lakodalom,
Oh, be sok szép népe vagyon!
Sok fehér ing: bő az ujja,
Libeg-lobog, ha szél fujja.

Második.

Sem hegedű, se czimbalom,
Be szomorú lakodalom!
Mintha orruk vére folyna —
Dehogy lennék menyasszonya!

Harmadik.

Jaj, ki vágyna menyasszonynak,
A kit harangszóval hoznak!
Gyászos ének búg előtte:
Sirva mennek esketőre.

Negyedik.

Nem menyasszony, — vőlegény volt:
Hat legény hoz zöld koporsót,
Apja, anyja sír előtte,
Keserves a menyekzője.

Ötödik.

Apját, anyját jól ismerem:
Megmondanám, de nem merem,
Mert a szívünk megdöbbenne . . .
Egyikünké megrepedne.

Első.

Lyányok, lyányok, vegyetek fel
Fehér ruhát s jőjetek el
Ma csak halott-látni, . . . holnap
Kivinni zöld koporsómat.*

(1847.)

* Szokás az ifjan elhunytnak koporsóját zöld színre festeni, s halálát ezzel mintegy megszépítni. A halottvivők a kimultnak legény vagy leány társai, ünnepi öltözetben. *A. J. jegyzete.*

A MÉH ROMÁNCZA.

Ablak alatt
A pünkösdi rózsa,
Kezd egy kicsit
Fesleni bimbója:
Kék szemü lyány
Válogat belőle,
Koszorúnak
Holnap esküvőre.

Reménykedik
Egy kis méh az ágon:
Szép eladó,
Jaj, ne bántsd virágom!
Ezt az egyet
Magamnak kerestem,
Alig hasadt
Mikor eljegyeztem.

Felel a lyány:
Te bohó kis állat!
Lelsz te rózsát
Nem egyet, ha' százat,
Holnap is nyit,
Holnap is eljösz te,
Csak ne kivánd
A mi legszebb közte.

Mond a kis méh:
Szőke szép hajadon,
Neked Isten
Hű szeretőt adjon!
Nem sok a mit
Kívánok tetőled:
Ne szakaszd le
Az én szeretőmet.

Felel a lyány:
Dehogy nem szakasztom!
Dehogy leszek
E ne'kűl menyasszony!
Koszorúmban
Ezt fonom előre,
Ugy vigyenek
Holnap esküvőre.

El se mondá,
Nyult a szép bimbóhoz,
Hogy letörje
A virágcsomóhoz.
A szegény méh
Rárepült kezére,
Csókot adni
Annak a fejére.

‚Hess te gyilkos!
Ne bocsáss fulánkot:
Leszakasztám,
Vigyed a virágod.'

«Szép menyasszony,
Már nekem mi haszna!
Koszorúdnak
Híja lesz miatta.»

Koszorúdnak
Híja lesz miatta —
Ezt a kis méh
Keserűn mondhatta,
Mert a szive,
Hiába parányi,
Nagyon tudott
A virágért fájni.

S a leánynak,
Hiába kiáltott,
Szeme alá
Üti a fulánkot;
Szegény bogár!
S maga haldokolva
Félreült, egy
Rozmarin-bokorra.

Szép menyasszony
Jajgat a sebével,
Esküvőre
Sem mehet szemével:
Hold fogyásig
Dagadt lőn a tája . . .
Az alatt meg
Elhagyá babája.

(1847.)

ARANYAIMHOZ.*

Megjöttetek? de már, de már
Gazdag leszek, gazdag vagyok:
Lám a szerencse rám talál,
Hozzám kapnak az aranyok.

Isten hozott, sápadt fiúk!
Színünk, nevünk úgy is rokon:
Nosza, ki hogy segítni tud,
Segítsetek bátyátokon.

Régen s nagyon szeretlek én,
Távolban is szerettelek,
Hej, beh sokat törém szegény
Fejem, míg lebűvöltelek!

Ne féljetek, ne fussatok,
Ne, mint ama gaz nép taval:
Alighogy bekopogtatott,
Megint elillant csakhamar.

Ne féljetek, nem bántalak:
Nagyon szelíd ember vagyok,
Csöndes fiókban tartalak,
Hol nincsenek több aranyok.

* Midőn Toldim pályadíjt nyert.

A. J. jegyzete.

Sőt még, ha épen mondanám,
Bolond fővel hogy menjetek,
Akkor se hajtsatok reám:
Az istenért! ne higyetek.

Sőt még ha küldenélek is,
Az se legyen nektek zokon:
Ha az ajtón kivetlek is,
Jőjetek be az ablakon.

Sőt akkor inkább híjatok
Több társat is segíteni,
Hogy, ha ismét útat adok,
Ne birjalak elküldeni.

Inkább . . . de mit beszélek én!
Eszembe jut Peru s hazám:
Mért mindenik oly holtszegény,
Pedig aranyja sok van ám.

Talán, mert az arany ma már
Földhöz ragadt inség jele?
Csak gúnyol a világ talán
Szegény magyar költőt vele?

Felelnék rá: de hát minek?
Elhal számon a felelet.
Jó atyafi, hadd fizetek!
Kérem azt a kötlevelet.

(1847.)

A SZEGÉNY JOBBÁGY.

Életkép a multból.

Széles országúton andalog a jobbágy,
Végzi keservesen vármegye robotját.
Kavicsos fövénynyel rakta meg szekerét,
Annak terhe alatt nyikorog a kerék.
  Tántorogva ballag a két kajla sőre,
Alig tetszik rajta, hogy mozog előre,
Méla mind a kettő, mintha gondolkoznék:
Hány izben hozott már és hány izben hoz még?

Ott ül a szegény pór az első saroglyán,
Elkopott ostorát a kezében fogván;
Szomorú képére rőt kalapja alá-
Hullna, ha négy-öt szál madzag nem tartaná.
  Néha megszakasztja hosszú hallgatását,
Biztatgatja két hű igavonó társát,
De azok nem birnak lépni sebesebben,
Talpok a kőúttól ég eleven sebben.

Széles országúton, mint az ég morgása
Hallik a távolban hintó robogása,
Csak imént dördült meg messzi földön, és lám
Percz alatt elétűnt, mint a fényes villám.
  A négy szürke lónak a két kajla sőre
Nagy keservesen tud kitérni előle,
Pedig félni, félnek; mert az isten-adták
Birnák csak a jármot, mingyár' elragadnák.

Dölyfös uri kocsis ül a hintó bakján
Fél kezében czifra ostort suhogtatván;
Jobban esik neki, a kényes lelkének,
Ha nyakába sujt a két szegény sörének;
  Jobban esik neki, ha egyet kiálthat:
Földi, a kerékagy siratja a hájat!
Kár volt annak árát a csapszéken hagyni,
Szegény tengelyedet siralomnak adni.

Föltekint a jobbágy, szomorúan felel:
Hej! biz a háj árát nem korcsma nyelte el,
A mi volt körülem, egy kevés zsiradék,
Gyors hintóitokra mind felkenegeték.
  De a hintó népe nem hallotta e szót:
Szegény ember! és ez így talán jobb is volt,
Máskép ki áll jót, hogy e gyámságos kezek
Nyers-nyakasságodért meg nem fenyítenek!

(1847.)

SZŐKE PANNI.

Szőke Panni henyélve ül,
Mégis czifra, majd elrepül;
Apja földje és tinója
Mind fölment már viganóra.

De az apja még se' bánja,
Mert kisasszony a leánya,
Ő maga is boldog jobbágy,
Elengedik a robotját.

Sem szántani, sem aratni,
Csak a vékát kell tartani:
Az uraság színig adja,
A kasznár meg el se' csapja.

Szőke Panni fölmegy Pestre,
Még ott is az emeletre,
És az apja — dehogy bánja!
Nevelőben a leánya.

Nevelőben jó dolog van:
Sok kisasszony lakik ottan,
Szép urfiak, szép huszárok
Járnak mulatni hozzájok.

Mi lelt téged szőke Panni?
Fiatal vagy még meghalni;
Képeden volt egy pár rózsa:
Hova lett ily hamar róla?

Mi lelt téged Panna lyányom?
Elfonyadtál, szép virágom,
Jer, kiviszlek a mezőre,
Éledjen a lelked tőle.

Panni nem szól, görnyedve ül,
Olyan rongyos, majd elrepül;
Vidd ki apja, vidd mezőre,
Szép, virágos temetőbe.

(1847.)

A RAB GÓLYA.

Árva gólya áll magában
Egy teleknek a lábjában,
Felrepűlne, messze szállna,
Messze, messze,
Tengerekre,
Csakhogy el van metszve szárnya.

Tűnődik, fél lábon állván,
El-elúnja egyik lábán,
Váltogatja, cserélgeti,
Abban áll a
Múlatsága,
Ha beléún, ujrakezdi.

Szárnya mellé dugta orrát,
Messze nézne, de ha nem lát!
Négy kerités, négy magas fal:
Jaj, mi haszna!
Bár akarna,
Kőfalon nem látni átal.

Még az égre fölnézhetne,
Arra sincsen semmi kedve:
Szabad gólyák szállnak ottan
Jobb hazába;
De hiába!
Ott maradt ő, elhagyottan.

Várja, várja, mindig várja
Hogy kinő majd csonka szárnya
S felrepűl a magas égig,
Hol a pálya
Nincs elzárva
S a szabadság honja kéklik.

Őszi képet ölt a határ,
Nincsen rajta gólyamadár,
Egy van már csak: ő, az árva,
Mint az a rab,
Ki nem szabad,
Keskeny ketreczébe zárva.

Még a darvak hátra vannak,
Mennek ők is, most akarnak:
Nem nézi, csak hallja őket,
Mert tudja jól,
Ott fenn mi szól,
Ismeri a költözőket.

Megkisérti egyszer-kétszer:
Nem birná-e szárnya még fel;
Hej, dehogy nem birná szárnya,
Csak ne volna
Hosszu tolla
Oly kegyetlen megkuszálva!

Árva madár, gólya madár,
Soh'se nő ki tollad, ne várd,
Soha többé, fagyos télig;
Mert, ha épen
Nő is szépen:
Rossz emberek elmetélik!

(1847.)

A TUDOS MACSKÁJA.

Nagy lett volna a tudósnak
Az ő tudománya,
De mi haszna, ha kevés volt
A vágott dohánya.
Könyvet irt a bölcseségről
— S hajna!
Akkor esett ez a bolond
História rajta.

Nem szeretett ez a tudós
Semmit a világon,
Járt legyen bár égen, földön,
Két avagy négy lábon:
De a kendermagos cziczát
— S hajna!
Éktelenűl megszerette,
Majd hogy fel nem falta.

Szolgája is volt; a háznak
Ez viselte gondját,
Hogy lába ne keljen és a
Szelek el ne hordják.
Hű cseléd volt félig-meddig,
— S hajna!
Koplalás lőn este reggel
Bőséges jutalma.

Máskülönben ment a dolga
A kedves cziczának:
A reggelin gazdájával
Ketten osztozának.
Búsan nézte ezt a szolga
— S hajna!
Fél zsemlére, pohár téjre
Nagyokat sohajta.

Mert tudósunk a magáét
Ha fölreggelizte:
Felét a cziczának adni
Volt a szolga tiszte.
Úriasan élt a macska,
— S hajna!
Csak nem akart, csak nem akart
Meglátszani rajta.

«Hé . . . izé . . . mi baja lehet
Annak az állatnak?
Szőre borzas, csontja zörgős,
Szédelegve ballag.»
«Jaj, uram, hát a sok éhség! —
— S hajna!
Kétszereznők csak a tartást:
Mingyárt lábra kapna.»

S az napságtól itcze tej járt,
Kapott egész zsemlét:
A tudós csak lesi várja
Hogyha nekitelnék.

De a macska nem üdült fel,
— S hajna!
Elfogyott a fogyó holddal,
Sarlóvá hajolva.

Kendermagos szegény czicza
Nyavalyába esvén,
Fölvette a *nébai* nevet
Egy szép őszi estvén.
«Átszellemült kedves állat
— S hajna!
Falatom megosztám vele
Még is meg van halva!»

«Mi tagadás» mond a szolga,
«A cziczus nem vétett:
Én evém meg ő helyette
Reggel az ebédet.
Mondtam, menjen egérfogni,
— S hajna!
Nem tanyáz ám ott egér, hol
Üres minden kamra.»

Nagy volt, mondok, a tudósnak
Az ő tudománya,
De mi haszna! kevés hozzá
A vágott dohánya.
Könyvet irt a bölcseségről
— S hajna!
Ilyen apró dőreségek
Gyakran estek rajta.

(1847.)

AZ ÚJ GÖRÖG DALNOK.

(Byron «Don Juan»-ja III. énekéből.)

1.

Szigethazám, szigethazám!
Hol Sappho égett s énekelt,
Hol terme harcz és bék műve, —
Delos megállt és Phoebus kelt!
Örök nyár hint még rá sugárt,
De, napján kűl, minden leszállt.

2.

Skios múzsája s Teiosé*
A hőskoboz, szerelmi lant,
Más parton él hirben, nem itt;
A hang, szülőföldén kihalt,
Bár Eccho távolabb veti
Mint ősink «Boldog Szigeti».**

3.

Néznek Marathonra a hegyek —
S Marathon a tengerre néz;
Ott álmadoztam egykor én,
Hogy még Göröghon szabad lész,
Mert, állva perzsa sir felett,
Nem hittem szolga létemet.

* Homeros. Anakreon.

** A hellen költők νῆσοι μακάρων-jai. Valószínűen a Zöldhegyfoki vagy Kanári szigetek. (Moore jegyzete. Mások szerint oasisok Afrikában. Ford.)

4.

Ült a király bérczhomlokon,
Mely néz le Salamis fölé!
Ezrével ottlenn a hajók,
Had, nemzet számra: — mind övé!
Megolvasá nap költekor —
De hol valának este, hol?

5.

Hol vannak ők? s hol vagy te is,
Hazám? Partod némán hever;
Nem zendül itt a hős koboz —
Nem dobban itt már hős kebel!
S lantod, az oly soká remek,
Ily kézre száll-e, mint ezek?

6.

Még valami — ha nincs babér —
Bár szolganép közt, lánczokon, —
Pirulni honfi módra, mint
E dalra most is homlokom;
Mert, haj! mi itt költői bér?
Pir a népér' — köny a honér'.

7.

Hát csak sirassuk jobb napunk?
S pirúljunk? — Haltak őseink.
Add vissza, föld, kebeledből
Spartai elhunyt hőseink!
A háromszázból *hármat* adj:
És Thermopylaenk ujra nagy!

8.

Mit? csend tovább? csend mindenütt?
Ah! nem; — a holtak hangja kél,
Mint távol omló zúgatag,
Felelvén: «egy kezdjen, ki él —
S megyünk, megyünk, vezessetek!»
Élőn kívül, nincs más siket.

9.

Mind hasztalan; verj másik húrt;
Kelyhedre tölts Samos borát!
Harczot török csordákra bizz,
Vért néked ontson a borág!
Hah! lám, alig hogy szólalál —
Mint érti sok vad bacchanál!

10.

Még dívik pyrrhi tánczotok,
De hol a pyrrhi harczirend?
Feledségbe e kettő közűl
Mért a nemesbik leczke ment?
Kadmos betűje fenvagyon —
De rabnak szánta-e, vajon?

11.

Samos borával tölts kehelyt!
Kedvetlen e tárgy, hagyjuk ezt!
Az ihleté Anakreont,
Ki szolgált — de Polykratest —
Térdünk haszint' akkor hajolt,
A zsarnok mégis honfi volt.

12.

Lám, Chersonéz' tyrannja is
Szabadságnak hő bajnoka;
E tyrann Miltiades volt!
Oh! bár efféle zsarnoka
Volna a jelennek! Lánczai
Soká fognának oldani.

13.

Samos borával tölts kehelyt!
Bérczes Sulin, s a pargai
Parton, van még egy faj, minőt
Szűltek a dórok anyjai;*
S van hintve mag, ott valahol,
Kikben Herakles vére foly.

14.

Szabadságot franktól ne várj —
Ezek királya vesz, meg ad:
Miben süker reménye él,
Csak honfi kard, csak honfi had;
Ozmán erő, latin cselek,
Megrontanák hős vértetek.

15.

Samos borával tölts kehelyt!
Árnyékba' lejtnek szűzeink —
Im, mint ragyog dicső szemök;
De, nézve lángzó szépeink,

* Suli, Parga városok. Mindkettő Epirusban; amaz hegyen, ez a tenger mellett.

Enyém forró könyekben ég:
E kebleket rab szopja még!

16.

Tégy Sunium* párkányira,
Hol senki, mint én, s a habok,
Hallgassuk egymást búgni, míg
Dallal, mint hattyu elhalok:
Hon nem hazám, mely lánczot hord —
Csapd földhöz a samosi bort!

(1848.)

A DISMAL MOCSÁROK TAVA.**

(Moore.)

«Sirt ástak néki, nyirkost, hideget,
Mitől a hű, meleg sziv rettegett;
És elszökött a *Dismal* tómocsárra,
Hol, bolygó tüz világítván utára,
Egész mélységes éjszakán
Evez fehérlő csónakán.»

* Legfelső hegyfok Attikában.

** Északamerikában. «Beszélik, hogy egy ifju szerelmese halála miatt megtébolyodván, barátjai köréből hirtelen eltűnt, s többé semmit sem lehetett róla hallani. Mivel pedig, zavart óráiban, azt szokta volt mondani, hogy a leány nem halt meg, hanem elment a *Dismal* mocsárok közé, gyaníthatólag e roppant vadonba bujdosott s vagy éhen, vagy e borzasztó mocsárok valamelyikében veszett el.» Moore.

«Bolygó világát majd meglátom én,
S meghallom csónakát a tó vizén;
Soká élünk együtt, szerelmesen; —
Czipruslomb közzé rejtem kedvesem,
Midőn közelget a halál
S hallatszik dobogása már.»

Szólt s a *Dismal* tavak felé siet —
Ösvénye vad, szúrós helyen vezet,
Keresztül egybeszőtt-font bokrokon,
Zsombék között, gazos mocsárokon,
Hol vízikígyók ezre költ,
Hol ember nem járt azelőtt.

És a midőn így, fáradtan ledül,
Pillája ha talán elszenderül,
Ott hajtja le fejét a szunnyadó,
A hol mérges könyet sir a bogyó,
Melynek lecsöppent harmata
Húsát kirágja éjtszaka.

Körűl a sást farkas zörrenti meg,
Fülébe a csörgőkigyó sziszeg,
Így szunnyad ottan, míg fel nem riad:
«Mikor látom meg a ködös tavat?
Oh! vajmikor látom,» kiált,
«Szerelmesem kis csónakát?»

Meglátá a tavat; a tünde fény
Futkosva játszik síma tükörén.
«Légy idvez» ugymond «kedvesem világa!»
És a viszonzó part nevén kiáltja
Sok izben és sok éjen át
A sírlakó hideg leányt;

Míg nyirfa-kéregből sajkát csinál,
Melyen a csendes tó mélyére száll,
Messze, messze követvén a lidérczet.
Most szél támadt, az ég felhős, sötét lett:
A csónak és csónakosa
Nem jött többé vissza soha!

De sokszor lát az indián vadász
Most is, ha e mocsár mellett tanyáz,
Lidércz-fénynél, borongós éjfelen
Sajkás legényt s a hű leányt jelen,
Dismal ködös hullámin át
Hajtván fehérlő csónakát.

(1847.)

CZAKÓ SÍRJÁN.

Ott a költő sírja, a kicsiny fehér domb,
Ujon ásott sír az, nem nőtte be hant;
Ormán az öreg tél pihen ősz hajával,
Ifju élet romja temetve alant.
Mért halt meg? hiszen még oly soká élhetett:
Bölcs kárhoztatás! menj, dobd reá követed.

«Gyönge az a lélek, mely az élet súlyát
Nem birva, leroskad a pálya felén;
Nem férfi az, a ki fölveszi a gyilkot,
Melyet vigaszul hagy a futó remény.»
Imhol a nyugágy, mit *kislelkűség* vetett:
Nagy lélek, eredj, dobd a sírra követed!

Te, kit aranyhímes pólyába kötöztek
S fednek születésed érdemcsillagi,
Kire gondolkozni sem szorult magadra,
S minden gondolatod más találja ki:
Ily halál soha sem fog érni tégedet:
Nagy lélek, eredj, dobd a sírra kövedet!

Te erős jellem, ki csúszva-mászva győzesz,
A kit a kegyszellő jobbra-balra hajt,
Ki elbirsz feledni egy hitvány mosolyért
Annyi könyes arczot, annyi sok sohajt,
Ki az érző szívet gúnyosan neveted:
Nagy lélek, eredj, dobd a sírra kövedet!

Te, ki földi léted boldog hizlalóján
Nem sejted, hogy benned égi szellem él;
Ki, ha vágyaidat mérsékleni tudnád,
Oktalan állatnak is beillenél:
Soha ilyen gyászos nem leend végzeted:
Nagy lélek, eredj, dobd a sírra kövedet!

Te, utonállója minden pénzdarabnak,
Kit silány éltedhez bilincsel az ércz,
Ki, ha rajtad állna — míg lesz a világon
Nem tied egy fillér — örök-évig élsz,
E merényt te soha, soha nem követed:
Nagy lélek, eredj, dobd a sírra kövedet!

És te szellemfukar, ki rideg falak közt
Gyüjtesz a penésznek halott tudományt,
Kit nem érdekel a hitvány földi ember,
Míg a hold lakói állapotja bánt:
Nagy lélek, eredj, dobd a sírra kövedet,
Vagy kőnél keményebb szívtelen könyvedet!

Mi pedig, barátim, járjunk el a sírhoz
Olvasztani róla könynyel a havat,
Hadd sirjon a szív, ha itélni erőtlen!
Tán így hamarább jön az enyhe tavasz
S béhinti virággal az egyszerű dombot
Hol ő pihen, a ki tövis közt bolyongott.

(1848 január.)

TÉLBEN.

Álmodám tavaszszal,
Szép, derült, virágos tavaszi napokkal;
Zöld berek aljában susogó szellővel,
Csevegő patakkal.

Jártam új mezőn, hol
Ménták illatoznak oldalán az érnek,
Mely az őszvetés közt elbolyong, de ismét
Azon helyre tér meg.

Hullámzó vetés közt
Búvócskázik a fürj; suttog a nő: «vá-vá»,
Nyomon űzi a him s három pitypalattyot
Örömmel kiált rá.

Majd egy nyúl szökik fel
S indul az ugarnak, gyorsan karikázva;
«Elébe! elébe!» kurjogat a szántó
Ösztökéjét rázva.

Elkiséri szemmel
A meddig belátja, csaknem az égaljig;
Most szólítja ökrét, szánt szánt csöndesen, csak
Síró füttye hallik.

Kis pacsirta is szánt,
Mint a szegény költő, fényes levegőben:
Dalt zengve repült fel, dalt zeng a magasban...
Hallgat leesőben.

Karimás kalappal
A juhőrző gyermek meglopni akarja;
A madár tovább száll, s a fiú mérgében
Nyáját megzavarja.

Szöszke fürtü bárány
Át- meg átszökdécsel a zöld hantu mesgyén,
Anyját, a ki most a nyáj közé vegyült el,
Bégetve keresvén.

Távolabb a csorda
Szanaszét fehérlik, mintha ott valaki
Szélyel a pázsitra szép mosott ruhákat
Terített volna ki.

Túl a kékes erdő,
A tájnak sötétebb keskeny karimája;
Jól kilátszik, mert még délibáb nem önte
Árvizet alája.

Száz meg száz madárhang
Szól az árnyas erdőn, titkait beszélvén,
Bokorról-bokorra lomha kakuk szállong
Szellős róna szélén.

Olvasatlan ígér
Hosszu, hosszu évsort, melyből egy se' tölt el,
Melynek mindenikén örökös tavasznak
Reményszíne zöldell. —

De oly hűs az erdő
És a tiszta égre felhők gyülekeztek:
Hallom a szélzúgást, arczomon is érzem —
Szinte fázni kezdek.

Ah, vagy úgy! . . . szobámat
Hosszú éj kihűté s nyughelyemen fázom:
Künn vad förgeteg száll, az kotorja szárnyát
Röptiben a házon.

Hold-, vagy hóvilág ez,
Mely a telet éjjel sem hagyja feledni?
Vagy talán a nap jő, unalmas robotját
Így-úgy elkövetni? . . . .

Kívül a hideg szél
Sűrü apró pelyhet csapdos ablakomba;
Benn fagyott virágok: a szeszélyes télnek
Dús virágu lombja.

Mily sivár ez a tél!
Vastag hó takar be udvart, házi kertet;
Országúton is csak az jár mostan, a kit
Isten átka kerget.

Országút . . . hol az most
A mezőt borító tenger hólapályon?
Itt-amott ha látszik út nélkül bolyongni
Egy magános lábnyom.

Az is elvesz egyszer:
Két sarut találni s emberlábat abban;
Erdőn farkas ordít; a síkon esik, fú
Mindig vastagabban . . .

Hagyjuk e zord képet,
Hisz' ez a *való,* ez sivatag életem:
Deríts szép álmokat örökzöld tavaszról
Oh költészet! nekem.

(1848 január.)

AZ ALFÖLD NÉPÉHEZ.*

Ti, kikért teremnek a búzakeresztek
S rózsává pirított fehér czipót esztek,
Ti a gazdag alföld édes gyermekei!
A felföldre is jó néha tekinteni.

Tudom, böcsmérlitek a görbe tartományt,
Nem adnátok érte egy jó pipa dohányt,
A patkót sem állja vad lovatok lába,
A kereketek sem tanult kalodába.

Tudom, szeretitek látni a kék eget,
A napot, hogy fül el tekenője megett;
S a csillagokat, bár meg nem olvastátok,
Egy hián szemlélni mintegy átallnátok.

Szerettek a síkra heveredni hanyatt,
Kalap levén vánkos a fejetek alatt,
Nézni a fiastyuk s gönczölszekér felé,
Olykor-olykor el is andalodni belé.

* Előhangja egy el nem készült költői beszélynek.

S ha néztek fölfelé, néztek balra jobbra
S nincs egy földi fűszál, mely rátok hajolna
S mindenütt, mindenütt csupán eget láttok:
Ti is égben vagytok akkor, azt tudjátok.

Szeretitek látni a szép hajnal tövét,
Hol a kerek földhöz tűzi bársony övét,
Legszebb, legpirosabb ott az ég almája,
Púpos hegy körösleg be nem harapdálja.

Hát mikor fél szemmel egyenest néz a nap
A sík puszta színén: mint örültök annak!
Úgy-e, attól félti és azért néz szélyel:
Nem pattant-e rajta domb az elmult éjjel?

Szerettek ti mindent és örömmel tölti
Szíveteket minden, a mi csak alföldi:
A puszták havasát a fehér gulyákat,
A puszták tengerét a szép délibábot.

És a mozgó tábort a nyerítő ménest,
Mely elláthatatlan az ember szemének,
(Mert csürhe nálatok s nem ménes a neve,
Ha napi járóföld nincs a kerülete);

A szép sík földeket, egyenesre szántva,
Mert ti nem szántatok dombos bogárhátra,
A zöld vetést, melynek széle hossza nincsen,
És az áldást rajta, ha megadta Isten.

Mind ezt kedvelitek igen-igen nagyon,
Mivelhogy e dolog véretekben vagyon,
Mert alföldi magyar, nem tót, a nevetek,
Mert tejmézzel folyó lakhelyet nyertetek.

Nem volt ez mindég így. Nem a békés rokon,
Hanem ellenség járt téres pusztátokon:
Elvetett az ember, de nem takart soha,
Lábán nyomtatá el török s tatár lova.

Elnyomtatta, mondom, s ujra elvetette,
Vadul termett aztán más idén helyette,
Szegény bujdosóknak vadul termett annyi,
Hogy hosszabb kín után fogtak éhen halni.

Sokszor annak, a kit utolért a halál,
Kizöldült szájában a kövér búzaszál,
Jött utána másik, a kalászt leszedte
És az isten-adta, elhalt, míg megette.

Hiszen hallottátok a *futásnak* hírét:
Futott ám a gyáva, mert féltette bőrét:
De kemény csatára keltek az erősek,
Zsíros földeteken elhulltak az ősek.

Nincs is más hegyetek, mint sok oly *testhalom,*
Melyben egy egész had eltemetve vagyon,
Mikor már kikezdé farkas, holló, kánya,
Török és magyar test egy gödörbe hányva.

Akkor a széttépett seregek foltjai,
Kiket az ellenség hagyott hirmondani,
Kerülék a pusztát, a perjés parlagot,
Délibábján kívül kit minden elhagyott.

Mentek fölkeresni ama sziklatetőt,
Hol a sas kinyúló csupasz kövekre költ,
Elzavarák a sast, tojásit megették,
S fészke helyén váruk alapját vetették.

Ily sziklavárakban maradt fenn a csira,
Mely most az alföldön buján hajt annyira,
Mikor rozsda vert ki sarlót, ekét, kaszát
S éhen szomjan védte a magyar a hazát. . . .

(1848 február.)

EGYESÜLÉS.

Az, mi a költő lelkének
Álomkép gyanánt
Lengett a távol jövendő
Tündér fátyolán;
Az, miért epedt a honfi
Soká, hasztalan,
De nem hitte, csak mutatta,
Hogy reménye van:
Az többé nem álom, nem kétség homálya:
Ismét egy a magyar ketté vált hazája!

Magyar nép, igaz rokonság
Túl a bérczeken,
Mik sötéten ott kékellnek
Világos egen;
Osztályosunk jóban, rosszban,
Kölcsön támaszunk:
Benned, bárhogy' hány-vet a sors,
Nem csalatkozunk.
Öleljük meg egymást, szívesen, meghitten,
És szeressük egymást: úgy áld meg az Isten.

Most szeressük, mert ki tudja
Felőlünk mi áll
Irva a végzet könyvében
Élet vagy halál?
Oh, ki tudja nincs-e bennünk
Rejtve már a mag —
Hogy a csak most egyesültek
Együtt haljanak,
Mint egymásra ismert ölelő testvérek,
Kikben hatni elkezd a lappangó méreg . . . ?

Nem, nem! — Élni fog a nemzet,
A mely összetart:
Kit önvétke meg nem hódít,
Nem hódítja kard.
Megbünhödtük ősapáink
Vétkét súlyosan;
Napjainknak, a jelenben,
Csak erénye van,
S az erényes nemzet jutalma nem égi:
Földön jut dicső és hosszú élet néki.

(1848 márczius.)

NEMZETŐR-DAL.

Süvegemen nemzetiszín rózsa,
Ajakomon édes babám csókja;
Ne félj, babám, nem megyek világra:
Nemzetemnek vagyok katonája.

Nem kerestek engemet kötéllel;
Zászló alá magam csaptam én fel:
Szülő anyám, te szép Magyarország,
Hogy' ne lennék holtig igaz hozzád!

Nem is adtam a lelkemet bérbe;
Négy garajczár úgy se' sokat érne;
Van nekem még öt-hat garajczárom...
Azt is, ha kell, hazámnak ajánlom.

Fölnyergelem szürke paripámat;
Fegyveremre senki se' tart számot,
Senkié sem, igaz keresményem:
Azt vegye hát el valaki tőlem!

Olyan marsra lábam se' billentem,
Hogy azt bántsam, a ki nem bánt engem:
De a szabadságért, ha egy iznyi,
Talpon állok mind halálig víni.

(1848 április.)

ELDORÁDÓ.

Van egy ország: Eldorádó,
Innét a nagy Királyhágón,
Kelletig van benne minden,
Az nem is kell, a mi nincsen.
Boldog egy nép a ki lakja:
Árnyékon a legyet csapja.
Buzájától, mikor terem,
Dohossá lesz minden verem

S mind magának kell megenni;
Mert nem tudja hova tenni.
Ha pedig nem termett elég,
Eladhatja mind, vagy felét:
Bezzeg akkor van vevője
S jó hasznot kapar belőle.
A kenyérre, a haszonra,
Melylyel tele zsebje, gyomra,
Fel is önthet, mert az eczet . . . .
Isten bocsáss!
Ez ráfogás:
A sok jó bor rajtaveszett.
Vagy ha nem bort — vizet ohajt,
— Boldog ország! — az se nagy baj!
Egyet sem lép érte lába,
Felmegy a viz ablakába,
Vagy az isten fellegébül,
(Míg uj háza fel nem épül)
Ingyen ömlik a nyakába.
De ki bolond, innék vizet?
Bort ihatik, még sem fizet:
Sőt — aranykor tért-e vissza? —
Még fizetnek a mért iszsza!
Részeg fővel ha lefekszik,
Elhorkolhat holnapestig:
Más kisöpri háza táját,
Fel sem költi a gazdáját;
Más megfeji a tehenét,
(El sem viszi, csak a tejét);
Mindent más csinál helyette,
Úgy álmában, mint imette;
S bizta másra, vagy nem bizta,

Miré ébred, minden tiszta,
Minden megvan, minden jól van
(Csak a borju nincs az ólban);
S minthogy tenni
Már nincsen mit,
Legfölebb fejét vakarja
S száját tátja . . . . . ha akarja.
Másutt tán nem is képzelik:
Ott a szájtul mennyi telik,
Úgy hogy a kéz és az elme
Szinte rozsdát kap, heverve,
Mert csak száj kell és nagy torok,
Hogy rendin menjen a dolog.
Száj kell hozzá, hogyha raknak
Füst-alapot légváraknak;
Szájjal áldoz a közjóra
Az országnak dús lakója;
Hát a hazát — oh! azt pedig
Majd megeszik, úgy szeretik —
Mégse tettel: szájjal védik,
Pipálgatva örökkétig.
És valóban — a mely ennyi
Jó dohányt bir megteremni —
Méltó is, a hon javára
Bátran kelni szál pipára.
— De ki győzne mindent hosszan
Elsorolni, a mi ott van?
Az iszonyu boldogságot,
Millyet ember sohse' látott?
A ki Tamás a dologban
És akarja tudni jobban,
Menjen oda, üssön tanyát,

Nem kérdik ott apját, anyját;
Boldognak, boldogtalannak
Uraságot, földet adnak.

(1848 junius.)

EGY ÉLETÜNK EGY HALÁLUNK...

«Muzsika szól, verbuválnak
Csapj fel, öcsém, katonának!»

Muzsika szól: dörög a menny,
Bömböl a szél nagy keményen,
Zimankó gyűl a hazára:
Ébredjetek valahára.
Egy életünk egy halálunk:
A veszélylyel szembe szállunk!

Összeröffent rácz, cseh, német,
Hogy felfalja ezt a népet,
Ezt a népet, a kit itten
Ezer éve tart az isten.
Egy életünk egy halálunk:
A bitanggal síkra szállunk!

Ezer éve, nem ma-holnap,
Tűrjük itt, csak úgy lakónak,
És ehol még felülfordul!
Ki a házbul . . . . a pitvarbul!
Egy életünk egy halálunk:
Jaj nekik, ha mi kiállunk!

Itt élődött, hízott rajtunk,
Mellé ült ha kitálaltunk,
Zsirunk ette, vérünk szopta,
Hogy testvérünk, azt hazudta.
Egy életünk egy halálunk:
A czudarral szembe szállunk!

Ős apánk jól földhöz verte,
De azt, látom, elfeledte;
Most megint feltürte ingét,
De mi vágjuk földhöz mindég.
Egy életünk egy halálunk:
Jaj nekik, ha síkra szállunk!

Azt mondják: nincs *magyar* haza.
Hohó! de nem addig van a;
Nem lesz magyar, az meglehet,
De titeket még eltemet.
Egy életünk egy halálunk:
Szép hazánkért kardra hányunk!
(1848 julius.)

A LEGSZEBB VIRÁG.

Szép virág a rózsa, hát még a bimbója!
Mert az ég harmatja mindennap mosdatja;
Szép virág a szüz lyány innepnapra kelve:
De legszebb virág a haza szent szerelme.

Nem terem az kertbe', a fekete földbül,
Sem a virágágyból soha ki nem zöldül:
Csak terem az épen az ember szivében,
Az ember szivének legislegmélyében.

A gyökere pedig vértől nedvesedik,
Ha lankadni kezd is vérrel öntözgetik:
Öntözzük, locsoljuk ezt a szép virágot!
Ez gyümölcsöz nekünk édes szabadságot.

(1848 julius.)

LÓRA....!

Lóra, magyar, lóra! most ütött az óra,
Nem is óra ütött: vészharangot vernek:
Tűz van! ég a házad! a világ fellázadt:
Most kell talpon állni a magyar embernek.

Északról, keletrül, délrül, naplementrül
Az egész szomszédság mind ellened zendül;
A kivel megosztád falatodnak felét,
Legelébb is az köt készakarva beléd.

Ezt a szép sikságot, ezt a dús alföldet,
Ménedet, gulyádat irígyelik tőled;
Elhagyják a köves terméketlen rossz tájt,
S a tiéden vágynak tenni ingyen-osztályt.

Mutasd meg azért is, hogy e puszta róna
Halált hozó lakhely másunnan valóra;
Vize, levegője van neki vesztére:
Szivfájást kap tőle s mind elfoly a vére.

(1848 julius.)

MIT CSINÁLUNK?

Földi! mit csináltok?
Kaszát kalapáltok?
Nem azt kalapálunk,
Fegyvert köszörülünk.

A rendet a réten
Már levágtuk régen:
Megmártjuk kaszánkat
Ellenség vérében.

Szép piros harmatban
Fürösztjük kaszánkat:
Övig-övig vérben
Védjük jó hazánkat.

(1848 julius.)

A RODOSTÓI TEMETŐ.

Vess lángot előttem, éjjeli szövétnek,
Képzelet! s világits éjek éjjelébe;
Messze, határin túl sok rabszolga népnek,
Hozd a kis temetőt lelkemnek elébe:
Hogy lássam az éjet, mely ottan feketül,
Halljam a csöndet, mely szent hamvak felett ül.

Hol a kéz, hol a kéz, a ki fölemelje
Sírjokról a követ: egy nehéz századot?
Hol van a szellem, ki életre lehellje
A szivet, ha régen, régen elhamvadott?
Ah! Midőn a hű szív porrá vagyon válva,
Feltámasztja-e más, mint a költő álma?

Éjfél van. Az eget, néhány csillagával,
A Mármora-tenger kebelén ringatja;
Egyhangu morajjal dalt susog magában,
Mint bölcső felett a szunnyadozó dajka;
És az ég szemei, az a néhány csillag,
Az álommal ők is alig-alig birnak.

Elsohajt a lágy szél, mely a tavaszt hozza,
Elsohajt a vízen és a partra téved:
«Ébredj, fű-fa, ébredj!» halkan ezt sugdozza, —
S ime, fűben-fában megmozzan az élet;
Megmozdul az élet, felül, a kopáron:
Csak alant a sírban örökös az álom.

Ők alusznak ottan, a számkivetettek.
Idegen hazának földe tesped rajtok.
Elhagyák honukat, a soká védettet,
Melyet pártos önzés megtörött, lehajtott.
Elhagyák a szép hont, őseik lakását,
Hogy ne látnák annak végső vonaglását.

Ott vártak sokáig, noha nem reméltek.
Nem volt kitől várni, csak a véletlentül.
Hazájok szerelmét, ezt az örök mécset,
Kebelök mélyében ápolgaták szentül;
Addig ápolák, hogy annak is vége lett:
Eltemeték egymást, idegen part felett.

Ám hívek maradtak az utolsó perczig,
És szabadok, nem mint a hon többi népe. —
Most a kis csoport sir már fel sem ismerszik:
Új meg új tenyészet rendje nőtt fölébe,
És, hogy föl ne leljük a néhány szent házat,
Földig egyengette egy zsarnoki század.

Éjfél van a sírban, éjfél van felette;
Búg a Mármora, búg, tompa lágy morajjal.
Hirtelen szél támad, a hullám felretten:
Zúg a Mármora, zúg, riadalmas zajjal;
Zúg a tenger, az ég tűz szemei nyilnak,
Haragosabb fényre gerjed minden csillag.

Egyszersmind keletről, hol a nagy Isztámbol
Mélyen alszik, mint az elgyötört rabszolga,
Hős alak közelget; arcza, szeme lángol,
S megharsan beszéde, a sírokhoz szólva:
Fel, fel ti halottak éjféli menetre!
Rákóczi Ferencz hí, a szabadság lelke.

És a mint a szózat ereje megdördült,
Lenn, a süket mélyben, tompa viszhang éled,
Mintha most riadna serkentőt az a kürt,
Melylyel idéz majd az utolsó itélet:
S emelkednek onnan, előre hajolva,
Sötétlő alakok, mint megannyi fejfa.

Szótlan seregelnek fejedelmök mellé
Hívei, kik egykor vele halni jöttek,
Kikben a mult század lelke megismerné
Csákit, Zait, Mikest, Pápait és többet;
Radalovics papot, kinek, míg napja múl,
Nem a neve hangzott — szíve vert magyarúl.

«Miért buslakodtok, némán vesztegelve?»
Hallatszik megint a fejedelmi szózat,
«Nincs többé bilincsen a szabadság nyelve,
Mint az ég haragja, oly hangosan szólhat,
Hogy mint nyárfa lombja, mit az ősz letarlott,
Reszketve lehulljon, ha ki van még, zsarnok.

«Nem érzitek-é a körülfolyó léget,
Mint emel, mint éleszt, mint ragad magával?
Fölvet az ár; a föld egyre alább mélyed . . .
Vitetünk, száguldó szélnek rohamával.
Vígan, ti halottak: ti számkivetettek!
Most mindenki vígad, csak az ármány retteg.

«Vígan, ti halottak! fel, az ős Budára,
Honnan visszatiltott egy százados átok;
Még áll, még erős a nagy királyok vára,
Még tisztelve néz rá élő unokátok;
Még van szív kebelben, és erekben van vér,
Mit az eldőd büszkén sajátjának ismér.»

Fel, fel! . . . És mint vésztől űzőbe vett felleg,
Gyorsan úsz az égen a kicsinyded tábor;
Szellemtestöket, mint lobogó lángnyelvet,
El-elkapja mintegy a szél s viszi távol,
Majd halomra sepri, majd elmossa őket,
Valamint a félénk, bujdosó felhőket.

Alattuk a völgyek, erdők néma lakja,
Mik szállást az éjnek oly örömest adnak,
Alattuk a Duna sillámló szalagja,
Városok, helységek, sorra elmaradnak;
Nem soká feltűnnek a budai ormok,
S a Mátyás nevéről neveztetett csarnok.

Csend van a tetőkön, csend a völgy lapályin,
Megszűntek zajogni a kik ottan élnek;
Nyugszik durva kövén, vagy selyem párnáin
A test, tarka bábbal játszadoz' a lélek:
Gyötrelem, kéjelgés, szerepök' felváltva,
Ez kunyhókba siet, az dús palotákba.

Most, a mint a sírok hős népe közelget,
Dobban a nyugvó szív és sebesebben ver;
Egy álom magaszt fel minden földi lelket:
Őket látja, őket hallja minden ember;
Túlvilági álom ez — nem szabad holnap
Emlékezni rája gyenge halandónak.

De nyomát bevési a lélekbe, mélyen,
Oda, honnan a vágy, a sejtelmek jőnek,
Mik diadalt ütnek a számvető észen
És megváltoztatják rendjét az időnek,
Hogy megáll az elme, mint egy bomlott gépely
S bámulja a lelket csodás ösztönével.

Oda vési nyomát e magasztos álom:
Képei ködmását, hangjai viszhangját,
A lejtő csoportot fenn a magas váron,
S dörgő éneklését a szabadság dalját,
Melyből a szeleknek szózatos fuvalma
Ezeket hozá el a veszendő lantra:

1.

Ébredsz-e már, ébredsz-e már,
Erős apák romlott fia?
Vagy nálad a halottnak is

Előbb föl kell támadnia?
Küzdésre! Halld, a kakasok!
Rövid a nap, a munka sok.

Mit fürösztöd gyáva könynyel
A multat, ez ó emléket?
Hah! nem ilyen áldozatra
Szólít a kor lelke téged:
Nem langyos vizet, — meleg vért
Kell áldoznod a jövőért.

Kidőlt, száraz törzsök a mult;
A jövőnek vagy te magva,
Szunnyadó mag, eltemetve,
Tespedésben megrohadva:
De a csira még erőben:
Mért ki nem hajt lombja zölden?

2.

Mily hangok a völgyben?
Megzendül a vér,
A szívdobogásból
Vidám zene kél!
Lánczok szakadoznak,
Kard, kopja zörög;
Fuldoklik az önkény,
Álmába' hörög.
Vad kétségbeesés fölveri a palotát,
S börtönből szabadult sohaj üldöz
Gúnyhahotát.

Föltámad az élet,
És él a halál:
Pajzsán a szabadság
Szent czímere áll.
Eljő a reménység,
És eljön a hír,
Eljő a dicsőség;
Rámosolyg a sír.
Ujjongass ma, öröm! él magyar áll Buda még!
Nem hint szennyet apái porára
A maradék.

3.

Mégis, ha úgy lenne, mégis, ha ők
Máért cserélnék el a szebb jövőt?
Ha vennének rabságot kincseken,
S igába tolná őket idegen?
Ha félbehagynák a díszcsarnokot,
Melyet kezök már félig felrakott,
Hogy légyen az hitvány férgek tanyája,
Zúgó vihar rakja fészkét reája?
Mégis, ha győzne resteség, viszály,
S fajulnának saját vétkök mián?
Ha elfelednék a küzdelmeket,
Melyek föntarták ezt a nemzetet?
Ha elfelednék, mily soká daczolt
Erőszak ellen ím e kis csoport,
S midőn legyőzték sem kellett a béke:
Önkénti száműzés lőn menedéke . . . ?

4.

Úgy rontsa meg őket az átok!
Úgy jőjön az *éjszaki* orkán
Kicsavarni tövestül a tölgyet,
Mely ezredig állt a hegy ormán!

Vagy jőjön a tenger. Az örvény
Tegye lábát csontjaikra
Körtánczot lejtve fölöttük ....
S hahotázzon rá a szikla.

Mindent, mit e nemzet
Tőn, gondola, érzett,
Mit róla az ősz hír
Évkönyvibe jegyzett,
Törüljön el onnan
Örökre a nemlét;
És ne legyen emlék,
Melyből az utókor
Sejdítse, gyanítsa,
Hogy itt magyar élt ...!

5.

Szörnyü, szörnyü...! szünj meg, átok;
Várakozz' még, elsiettél;
Míg aludt nem halt meg e nép:
Hát most veszne, mikor eszmél?

Nem! — Az ősök lelke lengjen
Köztük, és buzdítsa őket;
Az lehellje új életre
A csatában elesőket.

Börtön a sír: börtönünkbe
Mért sietnénk többé vissza?
Várjuk el, míg a szabad lég
Könnyű testünket feliszsza.

Akkor ők mibennünk élnek:
Mi leszünk az a lehellet,
Mely győzhetlenül kitartja
A tusát a zászló mellett.

És a nemzet, e derék faj,
Dicsőségünk gondos őre,
Multja kincs-aknái felett
Élni fog örök időkre.

*

Ekkép énekeltek a sír jövevényi
S délczegen lejték a kisérteti tánczot.
Dalukat az égnek morgása kiséri;
És mire a végső hang is elhullámzott,
Szétfoszolnak, mint a völgyi szőke pára,
Melyre rátekintett a nap egy sugára.

Harmadszor kiált most a szárnyas őrálló;
Fölreped a hályog a keleti égen,
Szürkül az ég alja, s mint sürű pókháló
Délre és éjszakra halvány sugár mégyen,
Melyet visszanyomni az éjjeli ködnek
Duzzadó felhői folyton erőlködnek.

Majd a szürke sugár győz a viadalban,
Halovány orczája pirosabb színt ölt fel;
Vértenger lesz a lég... és az ember abban

Úsz véres arczával és véres kezével . . . !
De kigázol a nap, fényesen, melegen,
Hogy uralkodjék a felhőtelen egen.

(1848 julius.)

RÁKOCZINÉ.

Ballada.

Mi lelt téged bús gilicze madárka?
Párom után nyögdécselek bezárva:
Vas kalitkám csillog-ragyog, aranyos;
De a lelkem, —
Hejh! a lelkem
Fenekéig zavaros.

Mi lelt, mi lelt, szőke asszony, kék szemű?
Társam után az én szívem keserű;
Oroszlányom viaskodik csatában,
Én pediglen
Fogva vagyok
Büszke Bécsnek várában.

Büszke Bécsnek rettenetes császárja!
Minek engem itt tartani bezárva?
Miért reszket koronádnak gyémántja?
Elbocsáthatsz:
Gyönge kezem
Koronádat nem bántja.

Szabadságra könnyű módon szert tehetsz,
Szőke asszony, elbocsátlak, elmehetsz:
Csillapítsd le lázadozó férjedet,
Békességért
Hejh! örömest
Oda adlak tégedet.

Szőke asszony útnak ered, meg sem áll,
Férje-urát fölkeresi Ujvárnál;
Szólana is, köszönne is: hiába! . . .
Oda borúl,
Mint a bokor,
Oda borúl nyakába.

Ingó-bingó rózsabokor vállamon,
Hozott isten, édes-kedves angyalom!
Isten hozott, úgy ha jöttél, szép virág:
Hogy eresztett
Volna máskép
Az a bécsi porkoláb.

Hátra tekint a szép asszony, de nem szól,
Háta mögött áll a cseh kém, tudja jól:
Császár küldte a cseh kémet utána,
Hallgatózni,
Leskelődni
Békeszerző szavára.

Ingó-bingó rózsabokor vállamon!
Néma vagy-e, hogy nem szólasz, angyalom?
— «Néma legyek, mikor arra szót vesztek,
A miért a
Bécsi udvar
Engem ide eresztett!

Azt akarnák, fulánk legyen csókomba',
Mézes-mákot elegyítsek szavamba,
Kebelemen altassam el haragod:
Akkor aztán
Egy országért
Kiadnának egy rabot!

Személyemnek Magyarország nagy ára,
Visszamegyek, szavam adtam reája,
Felfogadtam, meg is állom emberül:
Visszamegyek,
Ha veled a
Békesség nem sikerül.

Jobban ismered te Bécset nálamnál:
Hitszegővel alkuba mért állanál?
Szava játék, hite szellő, kárhozat . . .
Vezérelje
A nagy isten
Győzedelmes kardodat! —»

«Ez igaz hit legyen áldás utadon;
Vezéreljen a jó isten, angyalom! —
Válaszomat, érdemes cseh, vidd vissza:
Császárod, ha
Ilyet akar,
Magyar nőre ne bizza.»

Búbánatos szőke asszony, kék szemű!
Meddig lesz még a te sorsod keserű?
Rab vagyok még büszke Bécsnek várában:
Rab vagyok de
Oroszlányom
Harcza nem lesz hiában!

(1848 augusztus.)

A RABLELKEK.

Hát ez a szabadság napja,
Mely így éget és vakit?
Mely soha nem látogatta
Börtönünk gyász ablakit?
Ah! ez égő lángözönhöz
Gyenge szemünk nem szokott:
Menjünk vissza börtönünkbe!
Kedves félhomály van ott.

És e nyüzsgő élet, e zaj,
E szilaj, zúgalmas ár,
Mely el-elsodor magával,
S fejünket borítja már, —
Ah, mi háborító e zaj
S mindig lázas állapot:
Menjünk vissza börtönünkbe!
Állandó magány van ott.

Itt a lég nyersebb, keményebb,
A szellő fuvása metsz,
Felhő tornyosul felettünk,
A villám czikázni kezd,
Ég a földet megrohanja,
Itt öl a vész, gyujt amott:
Menjünk vissza börtönünkbe!
Csendes, jó idő van ott.

Mennyi küzdés! mennyi munka!
Éber álom, hosszu éj,
Szirt s hullám között hánykodás,
Kis reményhez nagy veszély!
Ah, e fáradság, rebengés
Nem gyötörte a rabot:
Menjünk vissza börtönünkbe!
Béke, nyúgalom van ott.

Hah, mi ez: kard villámlása,
Álgyudörgés, vérpatak,
Égő fáklya, véres zászló,
Öldöklő s leölt hadak!
Szalmaágyon, csepről-csepre
Elenyészni volna jobb:
Menjünk vissza börtönünkbe!
Csöndesebb halál van ott.

(1848 augusztus.)

ÉL-E MÉG AZ ISTEN?

Él-e még az isten... magyarok istene?
Vagy haragra gerjedt népének ellene,
És elhagyta végkép,
Hogy rabló, zsivány had, bérbeszedett csorda
Égesse, pusztítsa, öldöklje sorba
Régi kedves népét?

Él-e még az isten — az az isten él-e,
Ki e dús Kanaán országba vezérle
Mint Izráelt hajdan,

Hozván őseinket füstnek fellegében,
Égre fölpirosló tűz-oszlop képében,
Véres viadalban?

Él-e még az isten, — az erős, hatalmas,
A ki elleneinken adott diadalmat
Száz-meg-száz csatákon?
A ki ujjainkat kardhoz egyengette,
Nevünket dicsővé, félelmessé tette
Széles e világon?

Él-e még az isten, ki erős karjával
Megtartott, megőrzött ezer éven által
Egész mostanáig?
Ki annyi veszély közt nem hagyá elveszni,
Töröknek, tatárnak martalékul esni
Árpád unokáit?

Él még, él az isten ... magyarok istene!
Elfordítva sincsen még e népről szeme,
S az még, a ki régen:
Harczra hát, magyar nép! isten a vezéred:
Diadalmat szerez a te hulló véred
Minden ellenségen.

(1848 október.)

AZ ÖRÖKSÉG.

Azok a magyarok, kik e hazát
Véren vették, vérrel ótalmazák,
Azok a magyarok, ha riadót fúttak,
A halál képétől nem messzire búttak.

Lakásuk volt paripájok háta,
Letett ágyok kemény nyeregkápa:
Ettek és aludtak vérmocskolta nyergen,
Jártak éjjel-nappal sok nehéz fegyverben.

Nem kérdezték: sok-e az ellenség?
Olvasatlan próbáltak szerencsét;
Tudták, a szerencse mindig ahhoz pártol,
Kinek szíve még a halálban is bátor.

Elfogytak, elzülltek ottan-ottan,
Szép országok hevert elhagyottan,
Fölveré az isten mindenféle gyoma,
Éktelenné tette török, tatár nyoma.

Rongált zászló lőn az ő formája,
Nem volt annak színe, sem fonája,
Itt-amott sötétlett rajta egy-egy vérfolt:
Szép zászlónk, az ország, váznál nem egyéb volt.

E becses zászlónak, a hazának,
Védelmében hányan elhullának!
Vérökben a rúdját hányszor megferesztték
Régi ősapáink! de el nem eresztték.

Így a zászló ránk örökbe maradt,
Ránk hagyák azt erős átok alatt:
Átok alatt hogy, ha elpártolunk attul,
Ne legyen az isten istenünk azontul.

Most telik be, vagy soha, ez átok.
A zászlót, a zászlót ne hagyjátok!
Ha minket elfú az idők zivatarja,
Nem lesz az istennek soha több magyarja.

(1848 október.)

ÁLOM — VALÓ.

Fekszem kínos ágyon. Minden tagom össze-
Zsibbadoz fektemben, mintegy lekötözve.
Csak tompán sajog a fájdalom, nem éget;
Homlokomon érzek hideg verítéket.
Minden pehelyszál nyom, mint egy-egy kődarab,
Akadoz eremben a vér, s el-elmarad;
S míg legyez szárnyával borongó pillámon,
Körmivel szorítja keblemet az álom.

Fekszem álmadozva. Ködös, hideg éjjel
Nehézkedik rajtam sírhalom terhével;
Messze fön a szél zúg, hallom azt félébren,
Mintha fenteregnék mély folyó medrében.
Néha úgy is rémlik, hogy talán ímetten
Látom a hömpölygő hullámot felettem;
Mint úszó fatörzshöz, a hullámhoz kapok:
S ölelő karombul eltünnek a habok.

Most lelkem fölébred... egy álomból másba:
Fövenyből, iszapból tagjaim kiásva,
Jutok zöld mezőre, mely fölött a kék ég
Verőfényes napja fölemelte székét.
Illatoz a pázsit, madárének hallik,
Könnyű lépteimtől még a fű se' hajlik,
Lepke módon szállok virágról-virágra:
Kimagyarázhatlan keblem boldogsága!

Testem étherré vált. Repülni akarok,
Lebbenő szárnyaim e két könnyü karok,
S mint füttyös pacsirta, vígan, örömégve
Fúrom fel magamat a kékellő égbe;
Arczomat a tiszta szellő mosogatja,
Kitárva előttem a menny boltozatja,
Én kéjelgve nézem az elhagyott földet,
A hegyek redőit, a bolyhos erdőket.

Még egy percz... az égen elterűl egy árnyék,
És én mintha vékony ködfelhőbe' járnék.
A tüzes nap fénye, melege kihalva!
Őt magát borítja felleg szürke hamva.
Minden arra mutat, hogy kitörni készül
A vihar, — szél támad, előköszöntésül;
Felleg felleget nyom, villámtűzben állok...
Csattan az ég... főm zúg... eltünnek az álmok.

Én megsemmisülve fekszem. Nagysokára
Sivárló pusztában, melynek nincs határa,
Melyen nincs egy fűszál, vagy egy élő féreg,
Egyedűl, éjtszaka, eszméletre térek.
Soká nyugszom ottan; jól esik pihennem,
Eltünt álmaimat gondolóra vennem:
Mert csak álom volt az mind, Istennek hála!
A vihar, a villám, mely engem talála.

Hallgatok, hallgatok csendes-andalodva,
Hallom, mintha lenn a föld szíve dobogna.
Egy, kettő... számlálom valahányat dobban,
Mindig sűrűebben, mind közelebb s jobban.

Paripák nyihognak, hadsereg közelget:
Én kelnék az útból, de a föld nem enged;
Fehér lepedőmnek visszaránt a terhe:
Átmegy a nép rajtam: én fekszem leverve.

Mire föltekintek, a telyes hold képe
Nyájasan mosolyg le, ágyamnak elébe,
Vánkosom, mint tajték, szép fehéren dagad,
Hallok női, gyönge, suttogó szavakat.
Kinyújtom karomat... s egy pikkelyes, hideg
Kígyó tekerül rá, mely fülembe sziszeg;
Iszonyodva tépem e szörnyet lefelé,
Küszködöm, kiáltok... s fölébredek belé.

Istenem, Istenem, mily jól esik ennyi
Gyötrő álom után végre fölserkenni!

Hosszu az éj, hosszu; messze még a holnap
A sötétbe néző szegény virrasztónak.
Összedúlt párnámon kínosan forgódom:
Nincs erőm alunni, pedig volna módom.
Csend van, és a csendben, tőlem jó-távoldad,
Egy kis óra élénk «pit-pat»-ozást folytat:
Úgy tetszik, szú öröl... s mintha félig asszú
Életfám gyökerén rágódnék az a szú!

Hánykódik az elmém hullámról-hullámra.
Rajzol a képzelgés álmatlan pillámra:
Pillámat beírja mozgó képeivel,
S képeit a tarka életből szedi fel.

Ott van a bizalom, ez a dőre álom;
Ott ül a kaján hit, egy törött nádszálon;
Ott van a reménység, s örök rettegéssel
Futja versenyét a kétségbeeséssel!

Látom a reménynek vékony szálán tartott
Villám tündöklésü damokleszi kardot,
Melynek átkos éle nyugatról s keletrül
Egy egész országon húzódik keresztül,
S egy egész nemzetnek áldozati nyája,
Egy néptörzsök esik a bárdnak alája.
Elfordulok, és a fölserkenést várom,
Míg meggyőződöm, hogy e rémkép... nem álom!

Vérpatakot látok, mindenfelé sokat,
Indúlok keresni fel a forrásokat,
Keresem, keresem rebegő szememmel,
És oh! megnyílt honfi szívekben lelem fel.
Fölkaczagok búmban, és dühömben sírok
Értetek, zsengéül elesett mártírok!
Szívem fáj. Erősen megtörlöm szememet:
Ébresztem magam, de nem lehet, nem lehet!

Oh zsenge mártírok, hazám vérvirága,
Korán sírba hulló nemes ifjusága,
Kikben egy-egy bölcs vész el s megannyi bajnok,
Kikben a jövendőt öli ádáz zsarnok:
Lessz-e, vajon, ennyi áldozatnak bére?
És derít-e hajnalt a nemzet egére,
Mely sebeitekből kiözönlik, a vér...?
Vagy apákat Isten most a fiakban vér?!

Lessz-e nemzet, mely a győzödelmi helyen
Csontaitok felett oszlopot emeljen,
A hol majd az anyák, kik még jól ismertek,
Könynyel növeszszenek egy virágos kertet;
A hol a késő kor, e hálás tanítvány,
Emlékezettöket ünneppel ujítván,
Össze-összegyűljön: férfi, nő,... s a gyermek
Olvasni az oszlop betűin kezdjen meg?

Lessz-e költő, ki az édes anyanyelven
Rólatok korának csudát énekeljen?...
Vagy elszórnak majd az *éjszaki* vad szelek,
S idegen nép tombol hamvaitok felett?
Vagy nem lesz, a ki egy könyet ejtsen rátok:
Ősi hajlékában ég meg ősz apátok,
S kis testvéreitek, a mint térdepelnek,
Martalékul jutnak a játszó fegyvernek?

Mert — jaj, a mit látok! — széles e házában
Dúl fajirtó fegyver, széltiben, hosszában;
Minden bűn az élet, a szívnek verése:
Százszoros halál egy élet büntetése!
Ott az égő falvak, romba dőlt lakások,
A mezetlen inség, a jajkiáltások,
A vadonba elszórt temetetlen testek,
Mikre éh keselyűk, hollók gyülekeztek!

Ott a hitszegő hit, ott a dölyfös ármány
Ámítnak, hazudnak, házrul-házra járván;
Ott a bűn, ki rég eldobta az álarczot
S az igazság ellen nyiltan visel harczot,

Ott nem szent a tűzhely, sérthető a vendég,
Ott a férfi öl nőt, és az erős gyengét...
Ah, szemem elképzik, és lelkem legörnyed:
Nem birja meg a szem, a lélek, e szörnyet.

Istenem, istenem, mily jó volna ennyi
Gyötrelmes valóból szebb álomra kelni!

De midőn a remény oly igen tünékeny,
A kétségbeesés az én reménységem:
E kettészakított oroszlány kebele
Szebb remények édes mézivel van tele.
Ama szent haragban, mely soha nem számit,
Midőn szórja méltó dühének villámit,
Haragodban bízom és hiszek, óh nemzet,
Hogy ellenid sírja a te sírod nem lesz.

Én hiszem, távol még az idő tenéked
Áldozni Szigetvárt s új Thermopylæket;
Én hiszek, — gyalázat volna kételkednem —
Kelő nagyságodban és dicsőségedben.
Koszorúkat ide, vesztegl ő cserágat!
Hősök nemzedéke emelkedik ott:
Hol ily tűz az ifju, s hol ily ifju a vén,
Nem lehet a nemzet, nem, élve-halott.

(1848 november.)

ERDÉLY.

I.

Megtörtént. Nem mondom, a mit érdemeltél —
A mit a sors mért rád szegény, szegény Erdély!

Nyomorúvá gyötre százados rabságod,
Tört erőd nem birja meg a szabadságot.

Lánczaid lehulltak s im azontúl soká
Félve lépdel lábad, a mikép megszoká.

Gazdagon sütött rád a szabad nap fénye
S még mindig szemedben börtönödnek éje.

Kialudt, kiégett vulkán vagy ma, — benned
Ama régi lángból egy szikra sem gerjed.

És ha tán gerjedne, és ha tán gyuladna,
Azt elfojtja kebled tehetetlen hamva.

Megesett, — ha nem is, a mit érdemeltél, —
A minek szükségkép esni kellett, Erdély.

II.

Avagy a történet nincsen-e megirva,
És nem emlékeznél régi napjaidra?
Elfeledted volna multad annyi hősét, —
Míg szerencse pártolt s még inkább dicsőség?

Elfeledted volna — hiszen nem volt régen —
A vergődő sast az oroszlán körmében?
És hogy a kinek most lába szennyét nyalod,
Fejét ingatá az óriásnak karod?

Fájdalom s gyalázat! igen, elfeledted,
Az idők hulláma összecsap feletted:
A történet elhagy s lapjain tenéked
Nem szentel jövőre egy betű emléket.
Bocskai, Rákóczi, Bátori és Betlen
Nagysága beárnyaz, törpe léteiedben:
Ah, e dönthetetlen sziklái a multnak
Elhunyó napodtól szégyenben pirulnak!

Szív valál a multban, mely szünetlen vertél,
A szent szabadságért lángoló szív, Erdély:
Mikor zsibbadás ült minden külső tagon,
Te valál az, a ki lüktettél szabadon.
Most mi vagy? megromlott sántabéna kézláb;
Tehetetlenségnek szolgasága néz rád;
Zsarnokod nem fárad többé lánczra tenni,
Megtanulta már, hogy — nem birsz szabad lenni!

(Arad, 1848 november.)

VÁLSÁG IDEJÉN.

Itt, hová csak későn, csak nagy-néha téved
A hír szózatának egy muló viszhangja;
Hol nincsen jelen, csak multban él az élet,
S még remény az, a mi másutt ki van halva

Itt várok s tünődöm
Oh hazám! jövődön;
Szememet kerüli az éjféli álom,
És a kétség lomha perczeit számlálom.

E perczek be olcsók, jaj be olcsók nékem,
S mily drágák lehetnek a szegény hazának!
Kél-e napja most, vagy most tűn le az égen?
Ah, mi festi arczát, öröm-é vagy bánat?
Kéj és kín gyanítnom.
Üterét tapintom
A köröttem lomhán tespedő időnek:
Messze lüktetését hogyan érzeném meg?

Mint áradt folyóviz rohan az idő, — én
Hallom-e zúgását, vagy csak hallni vélem?...
Bújdosom, szétömlött árjait kerülvén;
Hullámzása alig tetszik a víz-szélen.
Olykor-olykor, messze,
A távolba veszve,
Egy moraj begörgi a csendes vidéket,
Mint midőn a vihar álmában beszélget.

E moraj... ki mondja meg nekem, mi volt ez:
Támadó vész, vagy már annak utóhangja?
Égi háború, vagy zápor a mi jól tesz?
Győzelem robaj, vagy holtak bús harangja?
Nem hallok, nem látok;
Keresek világot:
Oh, ha most valaki egy sugárkát adna?
Bár a látás után szívem megszakadna...

(Nagy-Szalonta, 1849 január.)

BEÁLLOTTAM.....

Beállottam a Bocskai-csapatba,
Ez az igaz magyar hajduk csapatja,
Ez az ősi vitézségnek virága:
Ide, kinek a szabadság derága!

Rezes kardom szépapámról maradt rám,
Derék készség, két tinóért nem adnám,
Német, labancz bevagdalta, berótta —
Foga van a vén jószágnak azóta.

Gyere kardom, gyere velem csatába;
Minek állasz a fogason hijába?
Oldaladon az van irva: *szabadság*,
Elszenvednéd, hogy a magyart tapossák?

Eb szenvedi, ebnek ura a német,
Ide, anyám, azt az öreg mentémet,
Kiporozom, veres sinort veszek rá,
Hogy a világ minden lyánya nevet rá.

(1849 tavaszán.)

RÓZSA SÁNDOR.

Rózsa Sándor, Rózsa Sándor,
Hová lettél?
Megvagy-e még, harczolsz-e még
Vagy elestél?

Megvan-e még az a híres
Karikásod,
A kivel úgy meg-meghajtád
A vad ráczot?

Derék magyar Rózsa Sándor,
Ha magyar kell,
Fel is ér a granicsárból
Vagy ötvennel.
Mert a félszet kis korában
Ha ismerte,
Rossz feje volt, a nevét is
Elfeledte.

Félni rossz, de jó tartani
Néha-néha,
Sokszor esik az emberen
Kurucz tréfa:
Sándoron is, ki az oka
Hogy megesett?
Kár volt jobban nem vigyázni
Egy keveset.

Kivezeték istálóból
Paripáját,
Leakasztták a fogasról
Karikását,
Fegyvereit összeszedék
Egy rakásba:
Úgy nyomák meg szegény Sándort
Vetett ágyba!

Ilyen-olyan, szedtevette
Czudar népe,
Így ejtitek ti az embert
Kelepczébe?
No várjatok — de itt osztán
Megczifrázta —
Belé kerül ez a játék
Öt-hat ráczba.

Ennyit mondott. Nem is szóla
Másnap estig;
Naplementkor kivezették,
Hogy elvesztik.
Körül fogták renyhe ráczok,
Szerviánok,
Kopasz szájú hetyke tisztek,
Kapitányok.

Rózsa Sándor, megszorultál
Most az egyszer;
Egy anya szült: innen ugyan
Nem menekszel.
Jobb lesz neked könyörögni
Térden állva,
Mint nyakason bevágtatni
A halálba.

Kérne is ő, szépen kérne,
De ha nem tud.
Körülhordja a szemét, de
Nincs egér-ut.

Rést keres a sokaság közt,
Merre nyilna; —
Azt miveli két szeme, mint
A vasvilla.

Kutya madzsar! lement a nap,
Este van rád:
Add számon a sok jó vitézt,
Sok szép marhát.
Egy halálod száz halálnak
Semmi ára:
Elevenen kínozunk a
Más világra.

De ha mégis megtanítasz
Hamarjában,
Hogy kell bánni ostoroddal
A csatában;
Rövidítünk a halálnak
A czifráján:
Hat golyó száll egy fészekbe
Szived táján.

Egyet gondol Rózsa Sándor,
Hogy attól még
Más ember, csak gondolva is,
Elirtózném.
Ide hát a karikásom'
Jobb kezembe!
Szellőfogó paripámat
Fölnyergelve!

Szellőfogó paripáját
Fölnyergelik,
Hosszú, czifra szij ostorát
Előveszik:
Nyerít a ló örömében,
Az ostor is
Megöleli jó gazdáját
Háromszor is.

Rajta, rajta, hiv paripám,
Karikásom!
Nem eleget látott a rácz,
No, hadd lásson.
Tiszt uramék, megkövetem:
Egyszer-másszor
Így, meg így tett ostorával
Rózsa Sándor.

Avval neki! az urakat
Verni képen,
Jobbra, balra, összevissza,
Mindenképen.
Szerencsés rácz, a kinek csak
Kék a háta,
Hogy a hollónak-valóját
Ki nem vágta.

Szerencsés rácz, a ki jókor
Elfuthatott,
Ki Rózsának, ostorának,
Helyet adott.

Mint egy szérű, annyi helyen
Ő a gazda,
Meg sem is áll, míg ki nem ér
A szabadba.

Akkor kezdi rossz fegyverét
Csattogtatni,
Komisz porát nagy hiába
Puffogatni.
Bolond eszét — de már későn —
Szánja-bánja,
Eb a lelke sok vadrácza,
Szerviánja.

Fütyülő kis ón madarak,
Fütyöljetek!
Lám no, én is vígan futok
Tiveletek.
Mit izentek gazdátoknak?
Éjféltájban
Lakzi lesz a szerviánok
Táborában.

Lett is lakzi; megtartotta
Rózsa Sándor,
Mint az előtt, meg azóta
Egynehányszor.
Kenyerét borát a ráczнак
Ő fogyasztá:
Barna földet evett a rácz
S vért ivott rá.

(1849 tavaszán.)

ÁPRILIS TIZENNEGYEDIKÉN.

Egy a pálya, egy a végczél:
Élet vagy dicső halál;
Fel, fel a nagy küzdelemre!
A sorompó nyitva áll.
Zászlónkon a szent jelige:
Csak az boldog, a ki küzd; —
Ki még most is tántorogna,
Annak többé nincsen üdv.

Függetlenség! ez a jelszó,
És szabadság a nagy czél:
Teljes független szabadság; —
Nem kell semmi, a mi fél.
Zárt üvegházban tengődve
A szabadság nem tenyész:
Élet vagy halál jöjjön ránk,
Csakhogy légyen egy egész.

Bánjuk-e, hogy szolgaságért
Alkudoznunk nem lehet?
Hogy nincs módunk meggyalázni
A kivivott hős nevet?
Hogy, miért a honfi vére
Folyt, s folyand piros mezőn,
Megnyirbálni zöld asztalnál
A borostyánt tiltva lőn?

Bánjuk-e, hogy a dicsőség
Egészen szárnyára vett?
Hogy egészen és örökbe
Birjuk a becsületet?
Hogy karunknak győzedelmét
Látja, nézi a világ,
S temetőnkhöz, mint diadal-
Ivünkhöz, kész a cser-ág?

Sőt örüljünk, sőt előre!
Habozásban nincsen üdv.
Zászlónkon a függetlenség:
Az fog élni, a ki küzd.
Fel, fel a szent küzdelemre!
A sorompó nyitva áll;
Egy a pálya, egy a végczél:
Dicső élet, vagy halál.

(1849 tavaszán.)

HAJ, NE HÁTRA, HAJ ELŐRE...

Haj, ne hátra, haj előre!
Vérmezőről vérmezőre!
Mert ott az a virág terem,
Melynek neve győzedelem,
Haj rá haj!

Tavaszodik, lágy az idő,
Kihajt a fű, kövéren nő:

Az is azért olyan kövér,
Megáztatta tövét a vér,
Haj rá haj!

Hadd áztassa, hisz az nem baj,
Ha szépen hajt, nem másnak hajt;
Ha terem is, nekünk terem
A véren vett győzedelem,
Haj rá haj!

(1849 tavaszán.)

RÁSÜT AZ ESTHAJNAL . . .

Rásüt az esthajnal
Vásárhelyi tóra,
Ott legel a ménes:
Hol a számadója?
Hol a számadó, vagy
Legalább bojtárja,
A szegény honvédet,
Hogy meg sem kinálja?

Itt van, itt tanyázgat
Számadó, bojtár is, —
Megkerül estenden
Bújdosó betyár is:
Gyere bé, barátom,
Van minálunk, gyere,
Szökött katonának
Egy karéj kenyere.

Az vagyok, elszöktem,
Dicsekszem is véle:
Nyolczszáz harminczegyben
Fogtak volt kötéllel, —
És azóta mindig
A császárt szolgáltam,
Fogadom, egy sem volt
Jobb kutyája nálam.

Meg is szeretett, mert
Haza sem eresztett,
Adott a mellemre
Krajczáros keresztet:
Már most azt akarná,
Hogy e réz keresztért
Ontsam neki én az
Ártatlan magyar vért.

Száradjon el inkább
A két kezem vállig.
Hisz még énbelőlem
Derék honvéd válik;
Megyek Debreczenbe,
Jó éjtszakát, bátya, —
Leszek, míg a világ,
Kossuth katonája,
Ország katonája.

(1849 tavaszán.)

ÉN VAGYOK AZ ANYÁM ÁTKA...

Én vagyok az anyám átka,
Veszett névnek rossz gazdája,
Én hordom a nehéz vasat
A vármegye háza alatt.

Nem loptam én csak egy tinót,
Az is a vén biróé volt:
Biró uram, itt a pénze,
Ne adjon a vármegyére.

Biró uram, jaj, bocsánat,
Ne ölje meg az anyámat:
Fiatalság, első hiba; —
Eredj, zsivány, a dutyiba.

Öreg biró, a csillagát!
Jól meggondolja kend magát:
Mást is érnek egyszer utól.
Mennyit lopott a falutól?

Édes anyám, isten veled,
Megírták a vádlevelet,
Kigyót-békát raktak belé:
Aló most, a tömlöcz felé!

Törvény urak, kérem szépen,
Hallgassák meg a beszédem,
Kivirult az akasztófa,
De nem vagyok a bimbója.

Törvény urak, nem sajnálják
Ifjuságom bokrétáját?
Kár annak itt elhervadni,
Szép orczámnak elsápadni.

Ereszszenek, hadd megyek el
Ama vitéz honvédekkel:
Ereszszenek a csatára,
Édes hazám ótalmára.

Ha elesem, azt se bánom,
Sohasem kér senki számon,
Árva vagyok: a búbánat
Eltemette jó anyámat.

Ha megjövök elevenen,
Koszoru lesz a mellemen,
Ezüstből lesz a levele:
Rá is tartom magam vele.

Haza megyek, gazda leszek,
Feleséget, szépet veszek:
Megáld engem a jó isten,
Mert a hazát védelmeztem.

(1849 junius.)

VAN-E OLYAN . . .

Van-e olyan hamvába holt fiatal,
A ki mostan fegyvert fogni nem akar?
Fegyvert fogni, fegyverkezni csatára,
Magyar hazánk védelmére, javára?

Kiestünk volt a háború sodrábul,
Irtóztunk a sárga pitykés kabáttul,
Elpuhitott, nyomoritott a német,
Csúfja lettünk ős apáink nevének.

Hunyadiak, Rákócziak, Betlenek
Ide s tova már mesévé lettenek,
Szondi vitéz, Zrínyi Miklós, Szigetvár,
Szájról-szájra itt-amott is alig jár.

Hallottuk a tatár futást, a régit,
Török világ, kurucz világ regéit;
Kurucz nevet viselt a jó hazafi,
Labancz volt a honáruló kurafi.

Hej a labancz! hej a ki felmarkolta!
Országunkat a németnek eladta, . . .
Akkor támadt az a hires Karaffa,
Ki a magyart, mint a buzát, aratta.

Leopold volt a labanczok királya,
Sokat akart, de beletört bicskája,
Mert erősen hadakozott ellene
Rákóczi, meg a magyarok istene.

Most, a mivel nagy Leopold nem bira,
Abba vágott a hetedik kis fia:
Ide küldte granicsárját, vasasát,
Buda várán felütötte a vasát.

Buda várban ott ül Henczi kevélyen,
Pest városát ágyuztatja keményen;
Ha mondanák, sem hinné, hogy megakad,
Hogy a honvéd megmászsza a falakat.

De a honvéd nem késik a dologgal;
Megbirkózik ágyukkal és falakkal;
Henczi vitéz, ütött nektek az óra:
Buda várán leng a magyar zászlója.

Kiseperők hazánkból a németet,
Ezt a háromszáz esztendős sz . . . . .,
Megtanultunk hadakozni emberül,
Magyarország régi napja felderül.

Most hadd jőjön az a muszka, ha ráér,
Lássa hogyan harczolunk a hazáér',
Lássa víni a szabadság gyermekit,
Kiket a hon szeretete felhevit.

Nyolcz karajczár napi bérünk: ez is jó,
Ezer forint nyomorúltnak: be szép szó!
De nem azért ontja vérét a magyar,
Hanem, mivel szolga lenni nem akar.

Kétszázezer jó katonánk fegyverbe;
Kétszer annyi fiatalság heverve;
Négyszer annyi derék férfi, — ha kell, több;
Hát ha ez is valamennyi fegyvert köt!

Talpra fiuk! kiállottuk a nagyját:
Keserülje meg a nemzet haragját
Akár német, akár muszka, akármi,
Ha merészel orrunk alá piszkálni.

(1849 junius.)

A LANTOS.

Zúg az erdő, lecsapott a felszél,
Szétrezzen az őszi sárga levél,
Mint ölyűtől madárkák csoportja
Megrebbenve széled a bokorba.

Mély vadonban, zizegő levélen
Ki az, a ki bujdokolva mégyen?
Ki lehet, hogy még a szél is szánja,
Eltakarván a nyomot utána?

Nincs-e néki egy nyugalmas *otthon*,
Hol vidító, enyhe láng lobogjon,
Tűzhelyén — a hajlék nyájas keblén —
Meleget és súgárt eregetvén?

Nincs-e hő kar, melynek ölelése
Haza várná boldog pihenésre?
És kicsínye, a ki csüggne térdén,
Ezer apró dőreséget kérdvén?

Vagy, ha más nincs, egy magános hárfa,
Ringató dalt búgni fájdalmára?
Egy rideg lant, melynek hangja mellé
Halt reményit el-elénekelné?

Volt. — Meleg fényéhez tűzhelyének
Jó barátok, ismerők gyülének;
S a szelid nő — háza üdvöz lelke —
Kis családját együvé ölelte!

És a lanton meg nem szűne a dal,
Zenge későn, zenge viradattal:
Hangjain a szellem égbe hágott
S átteremté e viselt világot!

Mint sas, ifjodék meg a természet;
A virányon zöldebb szín tenyészett,
Illatosbbá lőn a völgyi róna,
Gyöngygyel ékes a virág bimbója.

A patakvíz kristálylyá szürődék,
Lombos erdő barlanggá szövődék,
Aranyozva lettek a vad sziklák
S forrás helyett könnyeiket sirták.

A hegy orma, a folyamnak medre
Szellemekkel lőn megnépesedve,
Fű-fa örült ifjú életének:
Bérczen, síkon megzendült az ének.

Szende szellő, olvadozva lágyan,
Fütyörésze alföld nádasában:
Míg a hegység szilajabb szülötte
A sió vadujjongatva tört le.

Mindenütt dal. — Néha megkivánja
A vihar, a felhők orgonája,
S reszket a nagy mindenség egyháza,
Mikor e hang oszlopit megrázza.

De, ha pendült az ideg kobozzán,
Néma lőn a felhői oroszlán,
Lábhegyen járt, csendesen és óva,
Bérczi után a hegyek zúgója.

Majd el-eljött a puszták szellője
Egy-egy hangot elorozni tőle,
S diadallal vitte nyert prédáját:
Megbájolni kedves délibábját.

Fülemile, szégyenülve bokrán,
Édes irigységgel hallgatott rá,
S kedve-szegve rejtezék vadonba,
Hogy silányabb énekét elmondja.

Lába előtt a vad szenvedélyek
Megjuházva, békén figyelének:
De csak egy hang kelle, hogy kobozza
Mindeniket őrjöngésbe hozza.

És ha zengé a nyomort, inséget,
Kóros ágyán az emberiséget:
Jött az *Inség*, könyezett dalára,
Szánakozva ismert önmagára.

Ha pedig a boldogságot dallá,
A *Boldogság* maga megsokallá:
Ismeretlen vágyak keltek benne,
Mintha önmagára irigy lenne.

*

Most, a minek örüle, kietlen pusztaság!
Megváltozott körüle természet és világ,
Fagy dermed az erekben, a csermely hallgatag;
Fülemilés berekben üvöltnek a vadak!

Keresné hajlokát, de csak romjait leli:
Alattok eltemetve tört házi isteni!
Ő szörnyekedve nézi és elriadva fut,
És útját arra vészi, a merre nincsen ut.

Nyomába üldve csörtet halálos ellene
Egy iszonyú kisértet, melynek *Való* neve,
A tündér képzeletnek zengő madarai
Mind elhagyák s nem mernek feléje szállani.

Függ lantja fűzfa gallyán: repedt öblén a szél
Vadul végig nyargalván, őrülteket beszél,
Mitől a rémült farkas megfut, s vonít az eb,
Mitől vemhét a szarvas idétlen hozza meg.

S ő bujdosik hazátlan, a dalnak férfia,
Nincs hely a nagy világban fejét lehajtnia. —
Takard, takard el őszi beteg szél nyomait:
Ne leljék üldözői . . . leroskadt hamvait!

(1849 őszén.)

NÉVNAPI GONDOLATOK.

Itt ülök, az órák hosszu voltát mérvén,
Minden társaságom egy homályos lámpa:
És nincs földi lélek, a ki erre térvén,
Jó estét kivánni benyisson szobámba.

Nem tevék talán szert soha jó emberre?
Boldogtalan a ki nem bir egy baráttal:
S én az enyéimről meghiszem, ismerve,
Hogy ők, mint szerencsém, nem fordultak háttal.

Szűk ugyan lakásom, kényelmet sem adhat,
És gazdája sorsát követi a konyha:
De egy-két barátot mégis befogadhat
S tűzhelyem hiányát kebelem pótolja.

Hát miért nem jőnek egy bizalmas szóra,
Hogy velök megoszszam a kevést, a mim van:
Szívemet legalább, ha egyéb nem volna...?
Oh, — mivel nyugosznak néma süket sírban:

S hol a puszta domb és egyszerű faoszlop,
Mely szentté jelölje a föld egy zugolyját,
Azt, hol testi részök sár-elemre oszlott
S a feltámadásra magukat kiforrják?

Volt-e kéz, midőn a végsugár kilobbant,
Eltakarni üszkét hamvas szemeiknek?
És fohász, midőn a föld reájok dobbant,
Nyúgalmat kivánni hült tetemeiknek?

Vagy talán a szélvész s rengeteg folyói
Jöttek el — nem lévén emberekben részvét —
Temetés helyett a messzeségbe szórni
Szegény boldogoknak rothadékony részét?

De hová juték? hisz örömünnep van ma...
Ünnep? igen, az van; de öröm nincs jelen:
Nevem ünnepét én — zárkózván magamba —
Ti, kedves halottak, tinektek szentelem!

Mint az elhagyott sír, lelkem oly kietlen,
Orök éjjelében csak rémeket látok:
Hadd gyujtsak ma benne — kiket úgy szerettem,
Azok emlékéül egy-egy kis világot!

Kis mécsfényt neked is, korod büszkesége,
Lángszellem! ki jövél s eltünél... de hova? —
Mint üstökös, melyet élők nemzedéke
Egyszer lát s azontul nem lát többé soha!

Oh! ha tán sok évek, tán lehunyt századok
Multán visszatérendsz, öltve *más* alakot:
Legyen boldog e nép s örömed oly tiszta,
Hogy ne kivánkozzál többé mennybe vissza!

(1849 deczember végén.)

KARÁCSON ÉJSZAKÁN.

Lelkem pusztaságos éjjelén keresztül
Kétes ködvilággal egy sugárka rezdül.

Csillag-é vajjon, mely, mint vezérszövétnek,
Üdvezitőt hirdet az emberiségnek?

Vagy csak földi hitvány pára, mely föllángol
S éji tánczaikhoz rémeknek világol?

Akár csillag legyen, biztos éji lámpa,
Akár bujdosó láng — én megyek utána!

Mért féljek követni ha lidércz is? hiszen
Akkor is jó helyre — temetőbe viszen.

(1849 deczember végén.)

HA ÁLOM EZ ÉLET...

(Töredék.)

Ha álom ez élet: mért nem jön az óra,
Mely fölébreszszen egy boldogabb valóra?
Mért hogy ennyi rémes gyötrő álomlátás
Eszméletre nem hoz, csattogás, villámlás?
S ha élet ez álom: miért oly zsibbatag,
Kimerült, kifáradt, egykedvű, sivatag,
Bánatból örömből az örömrész hol van?
Tűrést a cselekvés mért nem váltja sorban?

Ne nevezd halálnak, mert hazudság lenne:
Nincs a nyugalomnak boldogsága benne;
Kinja vonaglásban adja jelenségét,
S bár reménye nincsen, megmaradt a kétség.
Volna hát legalább a fájdalom élénk,
Hogy érezve kínját, ez érzésben élnénk...
— — — — — — — — — —

(1849 végéről.)

ÉVEK, TI MÉG JÖVENDŐ ÉVEK.

«My hair is gray, but not with years.»
Byron.

Évek, ti még jövendő évek,
Kiket reményem megtagad,
Előlegezni mért siettek
Hajam közé ősz szálakat?

Miért vegyülget ily korán e
Lombok közé sápadt levél,
Emlékeztetni a vidor fát,
Hogy majd kiszárad és — nem él!

Nem evvel tartoztok ti nékem:
Kaján elődötök, a *mult*,
Adós maradt sok szép örömmel,
Míg szerfölött is oszta bút;
Ennek kamatját, jó *reményűl*,
Fizessétek le most nekem;
Ki tudja, úgyis: érem én azt,
Hogy a tőkét fölvehetem?

Vagy épen azt jelenti e hó,
Fürtömre mely szállongni kezd,
Hogy bár rövid volt, vége! vége
Nyaramnak s a tél berekeszt? —
S hogy meg ne essék szíve rajtam,
Ha jókor meglep a halál,
Azért kell, mint az ősz kalásznak,
Megérnem a sarló alá?

Úgy van. Nem évek száma hozza
— Nem mindig — a vén kort elé:
Kevés esztendők súlya szintúgy
Legörnyeszt a mély sír felé.
És nékem e földön teherből,
Bánatból rész jutott elég:
Azzal fölérő boldogságot
Hiába is reménylenék.

Ah! vén vagyok: tapasztalásom
Tárháza megtelt gazdagon:
Ott van, romok közt, életemnek
Vezére, széttört csillagom;
Ott egy szakadt fonál: ez a hit;
Egy csonka horgony: a remény;
Ily gyüjteménynek birtokában
Az ifju hogy ne volna vén!

Szétnézek és többé körültem
Nincs a nehány kedves barát,
Aggódtatóan rám függeszti
Szemét egy könnyező család.
Eleget éltem, hogy utánam
Emlék maradjon itt alant:
Emlékül inséget hagyok s e
Két vagy három boldogtalant!

Szünj meg, panasz; ne háborogj szív!
Bünöd csak egy volt: az erény.
Ha veszteség ennek jutalma,
Jajgassak-é, hogy megnyerém?
Vigasztalásul, annyi szenved,
És szenved nálam annyi jobb;
Miért ne én is... porszem: a kit
A sorskerék hurczol s ledob!

(1850 február 15.)

FIAMNAK.

Hála Isten! este van megin'.
Mával is fogyott a földi kín.
Bent magános, árva gyertya ég:
Kívül leskelődik a sötét.
Ily soká, fiacskám, mért vagy ébren?
Vetve ágyad puha-melegen:
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Látod, én szegény költő vagyok:
Örökül hát nem sokat hagyok;
Legfölebb mocsoktalan nevet:
A tömegnél hitvány érdemet.
Ártatlan szived tavaszkertében
A vallást ezért öntözgetem.
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Mert szegénynek drága kincs a hit,
Tűrni és remélni megtanit:
S néki, míg a sír rá nem lehell,
Mindig tűrni és remélni kell!
Oh, ha bennem is, mint egykor, *épen*
Élne a hit, vígaszul nekem!...
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Majd, ha játszótársaid közűl
Munka hí el — úgy lehet, korán —
S idegennek szolgálsz eszközűl
Ki talán szeret... de mostohán!
Balzsamúl a hit malasztja légyen
Az elrejtett néma könnyeken.
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Majd, ha látod, érzed a nyomort,
Melyet a becsület válla hord;
Megtiporva az erényt, az észt,
Míg a vétek irigységre készt
S a butának sorsa földi éden:
Álljon a vallás a mérlegen.
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

És, ha felnövén, tapasztalod,
Hogy apáid földje nem honod
S a bölcsőd s koporsód közti űr
Századoknak szolgált mesgyeül:
Lelj vigasztalást a szent igében:
«Bujdosunk e földi téreken.»
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Oh remélj, remélj egy jobb hazát!
S benne az erény diadalát:
Mert különben sorsod és e föld
Isten ellen zúgolódni költ. —

Járj örömmel álmaid egében,
Utravalód e csókom legyen:
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem!

(1850.)

EMLÉK LAPRA.*

Magánosan, mint egyes falevél,
Testvéri közzől melyet elszakít
S távol vidékre hajt az őszi szél, —
Meddig heversz még, puszta kis lap, itt?
Jer, jer: megírlak és könnyű hajódat
Nyúgoti szellők árjába vetem:
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'!

Keresd fel őt... de, kérded merre? hol?
Azt nem tudom... valahol a világban:
Hisz utasítni fog minden bokor,
Rendes lakát hol vette a hazátlan!
Ottan keresd föl és vigasztalásul
Beszéld el néki súlyos életem.
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'!

* Petőfinének.

Gyászban találod — oh, hogy is ne! — őt:
— Ki az, kinek oly méltó gyásza van! —
Mint honleányt, mint özvegy árva nőt:
Így is, amúgy is oly boldogtalan:
Szendén illessed fájdalmát szivének,
Hogy eszmélése kínzó ne legyen.
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'!

Mondjad, hogy én is kettőt gyászolok;
Az ő siralma testvér az enyémmel:
Más a viszony, nem más a tárgy, az ok:
Bir-e még ő —? én nem birok reménynyel.
Oh, a reményből nyujtson egy sugárt, egy
Még hervadatlan fűszálat nekem! —
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'!

Mikép az elszakadt hű férjet ő,
Keresem én az eltünt hív barátot;
Sötét az élet, ah! semmit se látok —
És néma, nem felel, a temető.
Enyészet dulta-é fel ifjuságát?
Vagy bujdosik földetlen földeken...?
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'!

Nevét se' hallom. Mintha el lehetne
Feledni azt, alig említi ajk;
De a nemzet szivében eltemetve
Érzem s megértem a titkos sohajt:

«Fog-é zendülni még költői lantja?
S *ha* fog zendülni síkon bérczeken?...»
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'!

Mért nem megyünk el a magános völgybe,
Hol cziprust ültet a gyász *hír* neki?
Tanúbizonyság lenne annak földje,
Ott hulla-é a dalnok vére ki:
Minden csepp vérbül *uj virág* kelendett
És *több* madár zeng ott a ligeten —
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'!

Vagy tán, zarándok úton, egyedül
Bolyong, mikép az üldött bérczi vad;
Ki mer hajlékot nyitni enyheül?
A csüggedettnek ápolást ki ad?
Ki nyujt hüs csöppet dallamos ajkára
Italt ha kér, aléltan, betegen...?
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'!

Repülj útadra most... de nem, ne még,
Szárítsd föl nedvesült szárnyaidat:
Nehéz vagy a könyhullatás miatt,
Melylyel emlékeinek áldozék.
Majd csak felszárad a köny... ámde a bú? —
Oszlik talán egy hosszu életen. —
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'!

(1850.)

KOLDUS-ÉNEK.

Küszöbről-küszöbre járok, hol be, hol ki...
Ne üzenjetek, hogy nincsen itthon senki,
Ne uszítsátok az ebet, hogy letépjen,
Annyi kezem nincsen, hogy magamat védjem:
Szegény harczfi jövök, kérni egy falatot.
— Adjatok, adjatok a mit Isten adott.

Sokat táboroztam, meg is nyűttem, látszik;
Versecztől Szolnokig, Izsaszegtől Váczig.
Ott maradt a jobb kéz, mankót hordoz a bal,
Mankóstul sem ér föl régi ép lábammal:
Oh, e rongyokat már hogy is nem hagytam ott!
— Adjatok, adjatok a mit Isten adott.

Ne pirongassatok, hogy koldulni szégyen,
Koldusbotom miatt más piruljon, én nem:
Ha tisztét mindenki tette volna, mint én,
Falatomhoz e sós könyet nem vegyítném:
Sántán is, bénán is, töltenék víg napot.
— Adjatok, adjatok a mit Isten adott.

Mennyi drága erő, és mennyi nemes vér!
Hozzáfoghatót a történet nem ösmér.
Mi haszna! az erőt ásta benső féreg:
Büszke, szenvedélyes, versengő vezérek;
Tiszta vérünk szennyes oltáron ontatott.
— Adjatok, adjatok a mit Isten adott.

Egy szelet kenyérkét, alamizsna fillért... !
Valami pénz csak kell, s nem tagadom hogy mért:
Majd, ha eltikadtam,... a déli nap éget,
Kocsmaházba térek egy ital bor végett;
Jó hely az, legalább nyújt egy kemény padot.
— Adjatok, adjatok a mit Isten adott.

Megitél a világ, hogy részeges vagyok,
Pedig, ha én iszom, hej! van arra nagy ok:
Magam sorsa is bánt... de az mind csak semmi,
Megszokná az ember végre föl se venni:
Más seb az, a melyre nem lelek balzsamot!...
— Adjatok, adjatok a mit Isten adott.

Oh! mikor ez a seb idebent megsajdul,
Lelkem minden húrja átrezeg a jajtul;
«Húzd rá, czigány, mondom, egy keservest, ingyen»,
És a czigány húzza, áldja meg az Isten;
Könnye pergi át a barna ábrázatot...
— Adjatok, adjatok a mit Isten adott.

Nyomorú egy élet... magamért nem bánnám,
Ha a holnapot már hozzá nem számlálnám;
Ám e szakadt könyvet ti csak foltozzátok:
Majd olvas belőle egykor unokátok
Dicsőségetekről egy-két *igaz* lapot.
— Adjatok, adjatok a mit Isten adott.

Azt mondák mikor a harczban ömlött vérem,
Tíz holdnyi örökség lesz valaha bérem
Tíz arasz is jó lesz, gondolám magamban,
Koránsem gyanítva milyen igazam van:
Oh, ha megtaláltok egykor az útfélen,
— Adjatok egy szűk sírt hazám szent földjében.

(1850.)

LETÉSZEM A LANTOT.

Letészem a lantot. Nyugodjék.
Tőlem ne várjon senki dalt.
Nem az vagyok, ki voltam egykor,
Belőlem a jobb rész kihalt.
A tűz nem melegít, nem él:
Csak, mint reves fáé, világa.
Hová lettél, hová levél
Oh lelkem ifjusága!

Más ég hintette rám mosolyját,
Bársony palástban járt a föld,
Madár zengett minden bokorban,
Midőn ez ajak dalra költ.
Fűszeresebb az esti szél,
Himzettebb volt a rét virága.
Hová lettél, hová levél
Oh lelkem ifjusága!

Nem így, magánosan, daloltam:
Versenyben égtek hurjaim;
Baráti szem, művészi gonddal
Függött a lantos ujjain:
Láng gyult a láng gerjelminél
S egygyé fonódott minden ága.
Hová lettél, hová levél
Oh lelkem ifjusága!

Zengettük a jövő reményit,
Elsirtuk a mult panaszát;
Dicsőség fényével öveztük
Körül a nemzetet, hazát:
Minden dalunk fris zöld levél
Gyanánt vegyült koszorujába.
Hová lettél, hová levél
Oh lelkem ifjusága!

Ah, látni véltük sirjainkon
A visszafénylő hírt-nevet:
Hazát és népet álmodánk, mely
Örökre él s megemleget.
Hittük: ha illet a babér,
Lesz a ki oszszon... Mind hiába!
Hová lettél, hová levél
Oh lelkem ifjusága!

Most . . . árva énekem, mi vagy te?
Elhunyt daloknak lelke tán,
Mely temetőbül, mint kisértet,
Jár még föl a halál után...?
Himzett, virágos szemfedél...?
Szó, mely kiált a pusztaságba?...
Hová lettél, hová levél
Oh lelkem ifjusága!

Letészem a lantot. Nehéz az.
Kit érdekelne már a dal.
Ki örvend fonnyadó virágnak,
Miután a törzsök kihal:

Ha a fa élte megszakad,
Egy perczig éli túl virága.
Oda vagy, érzem, oda vagy
Oh lelkem ifjusága!

(1850 márczius 19.)

ÉVNAPRA.

Kelsz és lenyugszol észrevétlenül:
Innep volnál, de senki meg nem ül,
Végzetes évi nap!
Oh, e tömeg más napot ünnepel;
Titkon sohajtja meg a hű kebel
Halomra dőlt oltáridat.

Emléked átkos, nyomasztó tereh:
A vérnek és könyűnek tengere
Mind, mind ahhoz tapad.
Az ember gyönge: félve néz feléd,
S mint egykor a tanítvány mesterét,
Nehéz időkben megtagad...

(1850.)

HECZ, HECZ!

Utczahosszat bőg a szegény marha,
Nincsen kedve menni vágópadra,
Kínosan küzd öt-hat szelindekkel:
Életiért még öklelni is mer!

Gyepü megől vicsori szomszédok
Gyönyörködve nézik a játékot...
A mészáros ebeit kapatja,
Ráadásul magát is mulatja.

(1850.)

NYALKA HUSZÁR.

Nyalka huszár, honnan oly vágtatva?
S hogy' tettél szert vezeték lovadra?
Engem ucscse', gyönyörű egy állat:
Adok érte jó forintot százat.

«Azt ne tőlem, a kardomtól kérdje:
Markolatig vérbe gázolt érte.
Tegye vissza, kérem foglalóját;
Hadnagy uram, nem eladó jószág.»

Ejnye, fiú!... no de, annyi mint a,...
Nem teszem én erszényemet vissza:
Kétszer annyit mondok, s a hogy illik,
Lefizetem utolsó forintig.

«Hadnagy uram, megkövetem szépen:
Egy szó mint száz, nem eladó nékem.»
Hogy ne volna, mennydörgős huszárja!
Ráadásul még egy száz, megjárja?

«Mi tagadás! helye vón' a pénznek,
Fel is férne ily szegény legénynek;
Hanem egy új tisztnek lova nincsen:
Jó pajtásom: neki szántam — ingyen.»

(1850.)

FURKÓ TAMÁS.

Ki zengi meg, ha én nem, a mult nagy napjait:
Vitéz Furkó Tamásnak kegyetlen dolgait,
A melyeket viselt... vagy, mondani akarom:
Mik őt úgy megviselték, vizen és szárazon.

Mindig bolond hónap volt, mióta e világ,
Az, melyet márcziusnak keresztelt a diák:
Fagy, hó, eső, derült ég, vihar... mind egy napon
Csak úgy bámul belé a bölcs kalendáriom.

De a mióta Cæsárt hatalma nimbusán
Megdönték a zavargók Martius idusán,
Nem volt e hónak olyan tizenötödike,
Mint az, mely harmadéve amúgy közénk üte.

E volt ütés magáért! ez volt a csattanás!
Szemét-fülét behúnyta nemes Furkó Tamás:
Hiába! mind hiába!... most is zúg a füle,
S nemzetiszín karikát hány a szeme bele.

Egyszerre megtagadva ötvenkilencz robot!
Egyszerre szélyeltörve a mogyorófa bot!
Egyszerre úr a jobbágy: kalapját fölteszi,
S mellé a «szabadságot» négy garasér' veszi.*

Egyszerre tönkre jutva kilencz zsíros pere,
Melyek után ma-holnap uradalmat nyere;
S alóla, haj! kirugva a táblabiró szék,
Melyen diurnizálva, kényére nyujtózék.

* A nemzeti kokárdát.

Damokles kardjaként függ felette az adó,
Előfogat, kovártély... mind oly irtóztató!
A régiből mi sincs már, csak ősi levele,
Hogy ablakot ragaszszon, üveg helyett, vele.

A régiből mi sincs már... de még van egy, igen:
Az egy Borbála asszony maradt a régiben;
Trónusok ingadoznak, és trónus összedűl:
Az ő papucskormánya áll rendületlenűl.

Mint a vihar midőn tép nagy cserfa-szálakat,
Villám nyerít, a szél fú, fú hogy majd megszakad:
Zúg, tombol és világot dul a forradalom:
S te szikla módra fennállsz, óh papucs-hatalom!

Ekkép sohajta Furkó, hajdan kortes vezér,
S oly nagy kokárdát tűz fel, mint egy cseléd kenyér.
Mi haszna! a szabadság ő véle nem közös:
Az ő jobbágyi láncza le nem hull, örökös!

«Eh, örökös!» kiálta egy szép esthajnalon,
«El, a táborba holnap! hí a ráczmozgalom;
Hetven nap, hetven éjjel: talán míg ez kitölt,
Az ördög elvisz ottan engem, vagy itthon őt.»

Gondolta, és azonnal a készülőt veré,
Megköszörülte kardját, és flintát vőn elé;
Szerencse, hogy «muszájból» is menni kelletett,
Megbánta volna máskép ezt a készületet.

Elment tehát, s szivéből örült, hogy mehete,
Hogy otthon nem marasztja szitok vagy pemete.
És tarta nagy beszédet az indulás előtt,
Beléjött abba Árpád, s minden vitéz előd.

Meg is tevé hatását a sallangos beszéd:
Legottan megcsodálák az ő roppant eszét;
Legottan századosnak emelteté magát,
Mely rangra főfő érdem volt egy posztó kabát.

Út közbe' már, előbb mint a rendelt helyre ért,
Vitézi hajlamának adá nem egy jelét:
Lehúzatá a bírót, ha nem volt kész fogat,
Felgyujtással ijeszté a rémült falvakat.

Nem is volt párja ebben, csak egy kettő talán,
Többek között egy A...purg, vagy B...purg Ferdinánd,
Vadászhadnagy, guerilla... vagy ilyenféle hős;
Emlékezik reá még egy régi ösmerős.

Elvégre, hogy megálltak a rospont-szekerek,
«Itthon vagyunk!» kiálta «ez már Nagy-Becskerek» —
Vagy Szárcsa, vagy Botos, vagy Torák, vagy Usdin... a
Kő tudja! — messzi külföld az a Vojvodina.

Ottan, mihelyt evésben, ivásban jóllakott,
Kiállíta vitézül tizenkét silbakot,
Hogy őrzenék személyét minden megtámadás
Ellen, — tovább se' gondolt vitéz Furkó Tamás.

— — — — — — — — — — — — — — — —

(1850.)

EGYNÉMELY NAGYOCSKA EMBERRE.

Nagy emberek, nagy emberek,
Oh, mily kicsinyek vagytok
Ha vész üvölt, ha reng a föld
S az ég villáma csattog!

Ilyenkor a nagyok sora
Fogyton apadva gyérűl;
Miért ne mást? — könyhullatást
Választani kenyérűl?

Mint a hajós, midőn zajos
A tengerek dagálya,
Mind azt, miért fáradt, remélt,
Hullám közé dobálja:
A koszorút, ti nyomorúk!
Elszórni úgy siettek,
Melylyel erény s közvélemény
Övezte volt fejetek.

Még a minap kolosszilag
Verétek a felhőket,
Föl sem vevén minket, szegény
Alant járó kelőket:
Most sárba — nem döntve, hanem
Önkint borulva, másztok,
S annak, ki rúg, színes, hazug
Szóval allelujáztok.

Csak menjetek a förgeteg
Elől biztos tanyára;
Bárhogy mutat az öntudat:
Kényelmetek nagy ára.
Ha szintelen a honszerelem
Köntöse és kitágul:
Bölcs gondolat így ujolag
Szabatni azt fonákul.

(1850.)

HÁZIURASÁG.

Költők! a végzet ellen
Ám zúgolódjatok:
Én nem panaszkodom már:
Én háziúr vagyok.

Bizúgy, barátim, Isten
Fölvitte dolgomat:
Hiába sápadoztok
Irigykedés miatt.

Szegény, szegény csavargók!
Tudjátok-é, mi a:
Valakinek tulajdon
Lakházzal birnia?

Hogyan tudnátok, hisz' ti
Más ember tűzhelyén
Hányódtok... én is voltam
Olyan szegény legény.

Mit nem szenvedtem én is
Mióta elhagyám
Boldogságom bölcsőjét,
Szerény csöndes tanyám';

Midőn a hű komondor,
Mely gazdátlan maradt,
Olyan keservesen nyítt
Idegen ház alatt!

Ki tudja, mennyi földet
Betüslött, befuta,
Míg volt urát föllelte
A jó öreg kutya!

S én a viszontlátáskor
Be nem fogadhatám:
Nem volt számára egy zug
A gazda udvarán. —

Most itt van ő is, a hű
Bodré, együtt velem;
Mintha magáé volna
Úgy őrzi tűzhelyem.

S fenntartja a tekintélyt
Mint háziúr ebe;
Szeretném látni, kedve
Ellen ki jőne be!

De ti, költő barátim,
Ha erre vét a hab,
Csak jöjjetek be bátran
Bodré meg nem harap.

Csak jöjjetek be: nálam
Lehet nyugodnotok:
Fölösleg ágy van, a ház
Sem mindenütt csorog.

És kertem is van, ah, ez
Valóságos liget!
Hűs árnyat benne fél száz
Gyümölcsfa hinteget.

Itten merengek én el
Olykor s szemem ragyog:
Könytől-e... vagy örömtül
Hogy háziúr vagyok?

Sőt a mi több, lakóm is
Van, egy kis föcskepár,
Mely sárfalamra, sárból,
Szerény fészket csinál,

Mely nékem hajnalonként
Fris dallal fizeti
Le a lakbért — s a szállást
Igen szeretheti.

Három fészkét veré már
Le csintalan gyerek:
Most, a csüggedhetetlen!
Negyedszer rakta meg.

Haj! kezdem én is, melyet
Vészek ledultanak,
Reményim föcske-fészkét
Építni újolag:

Megérem-é, hogy benne
Nyugtot s békét nyerek?
Vagy majd leszúrja a sors —
Az a pajkos gyerek...?

(1850.)

REMÉNYEM.

1.

Kis hajó az én reményem,
Sem árbocza, sem kormánya;
Csapkod a hullám keményen,
Gyönge sajkám veti-hányja.

2.

Messze a kék part mögöttem,
Földe a kopár *való*nak,
Honnan el-ki számüzötten
Fut reményem, e kis csónak.

3.

Mint a hattyú, mely világra
Bujdosott, mind beljebb téved;
Egy hab a más habhoz vágja:
Mégsem óhajt lelni révet:

4.

Lelkem, a tenger hajósa,
Retteg újabb kikötőtül,
Hol tövis közt nincsen rózsa,
S pusztában virány nem zöldül:

5.

Hol *azért áll* oly szilárdan
A föld, hogy sivár mezőin

Birhassák követni bátran
Nyomaimat üldözőim.

6.

El hát, a bizonytalanba!
Merre szél hajt és hab ingat:
Érzem, enyhül fájdalmam, ha
Szél és hullám karja ringat.

7.

Ott szabad a lég köröttem, —
S néha-néha egy szivárvány
Mosolyog rám, megtörötten
Képzeletem óczeánján.

8.

El, el a bizonytalanba!
Reng hajóm, szabad hullámon.
És ne tudjam, így rohanva,
Meddig *halál,* meddig *álom!*

(1850.)

HEJ, IHARFA!...

Hej! iharfa, juharfa,
Patyolating, kivarrva;
Tudod pajtás, ki varrta?
Az a kis lány,
Az a kis lány
A barna.

Patyolating, jegykendő,
Múlik az ó esztendő,
Karácsonban hirdetnek,
Ünnep után,
Ünnep után
Esketnek.

Verje meg a bubánat,
Ki elszólja babámat!
Jár a világ rossz szája:
Ne hajts rózsám,
Ne hajts rózsám,
Reája.

(1850.)

IRÓSZOBÁM.

Ez a szoba, hol én most
Tillaárom haj!
Pusztítom a papirost
Tillaárom haj!
Se nem csapszék, se nem bolt,
Csizmadia műhely volt.
Tillaárom haj!

A fő czéhmester szabott
Tillaárom haj!
Benne csizmát, papucsot,
Tillaárom haj!
Ha megvarrta, eladta,
Jól eresztett a kapta.
Tillaárom haj!

Nem volt ártalmas annak
Tillaárom haj!
Sem a ragya, sem a nap,
Tillaárom haj!
Sem az árvíz, sem a hó,
Sem a revolúczió.
Tillaárom haj!

Bezzeg, de nem megy nékem
Tillaárom haj!
Ez az én mesterségem
Tillaárom haj!
Ha dolgoztam, kirakom:
Azt se kérdik, hogy adom.
Tillaárom haj!

Háborúban azt mondták,
Tillaárom haj!
Most keveset adunk rád;
Tillaárom haj!
Béke-időn azt vetik,
Másra kell a pénz nekik.
Tillaárom haj!

Ne volnék csak ilyen vén!
Tillaárom haj!
Irótollam letenném,
Tillaárom haj!
S beszegődném maholnap
Csizmadia inasnak.
Tillaárom haj!

(1850.)

A BETYÁR.

I.

Dallam: *«Bort ittam én, boros vagyok.»*

Kondorosi csárda mellett
Gulya, ménes ott delelget:
Csárdabeli szép asszonynál
Bort iszik az öreg-bojtár.

Öreg-bojtár, kis-számadó,
A főcsikós után való;
Leányokért élő-haló,
Menyecskék kedvire való.

Héj, kocsmáros, hova lett kend?
Furcsa rovás megy odabent:
Hiba van a kréta körül:
Egyet felír, kettőt törül.

Héj, kocsmáros, eb az ingét!
Elszeretik a menyecskét! . . .
El van az már réges-régen,
A felől már alhatik ken'.

Csaplárnénak volna kedve,
Csak vihogna, enyelegne:
De a betyár búsan hallgat
A karimás kalap alatt.

Mi lelt téged, Pista szentem,
Hogy ma szavad se vehetem?
Mi lelt volna! duzzog Pista,
S a rossz bort mint tejet iszsza.

Beteg vagy te, szívem István!
Vagy haragszol? mondd ki nyilván.
Nem haragszom, semmi bajom:
Csak magamban gondolkozom.

Így iszogál alkonyatig,
Míg a nap is lehanyatlik;
Néha-néha egyet kurjant,
Azt is a legszomorúbbat.

Este pedig indulóban
Visszafordul az ajtóban:
Már most Juczi, Isten hozzád!
Tartsd még azt a piros orczád.

Jaj galambom, jaj szerelmem!
Rosszat sejtek a szemedben:
Hova készülsz? katonának?
Egy fiú vagy: nem kivánnak.

«A kivánást: az mind semmi:
De most ennek így kell lenni.»
Jaj ne menj el, gyöngyvirágom,
Jobb pihensz a vetett ágyon.

Puha ágyon, puha gyepen
Nyugovásom nincs már nekem:
Sem éjjelem, se nappalom:
Mindig az ágyuszót hallom.

Pista köszön, indul tovább,
Fölkeresi ménes-lovát;
Juczi csak úgy néz utána
Míg behal az éjszakába.

Csikós, gulyás gyülekezik,
A menyecskét körülveszik:
De Juczinak egész estve
Odavan a játszó-kedve.

Hej, akkor nap, azután is,
Holnap is, holnap után is,
Akkor is, ha más öleli:
Pistával van feje teli.

II.

Dallam: «*Porcsalmai Palkó nótája.*»

Csongorádi Pista magában
Válogat a ménes lovában:
Mint a kanász pergő dolgában,
Válogat a csikók javában.

Válogathat benne, van elég.
Kiereszti pányvás kötelét,
Sárga csikó hurkon megakad,
Mond a betyár ilyen szavakat:

Hej keserves, lánczos, lobogós!
Tud-e imádkozni a csikós?...
Uram Isten! lásd meg dolgomat:
Most lopom az *utolsó* lovat.

Ezt az egyet nézd el, Jehova!
Nem cselekszem többé, de soha;
Ezt se teszem, bár is, magamért:
Teszem... a jó Isten tudja mért.

Nagy-nehezet sóhajt utána,
Veti magát sárga lovára,
Vágtat a ló messzi határra,
Csak úgy bámul a hold utána.

III.

Dallam: *«Pejparipám patkószöge...»*

Tiszaparton táboroz a huszárság:
Arra veszi Pista betyár futását.
Adjon Isten! Hozott Isten! mi bajod? —
Semmi bajom; huszár lenni akarok.

Összenevet a legénység, összenéz;
Így kötődik a bojtárral egy vitéz:
Még huszár, hé? nagy kivánság, nagy dolog;
Sokat akarsz édes öcsém: hát gyalog?...

Gyalogoljon ám a kutya! nincs lova;
Gyalogoljon a ki szokta, én soha!
Lovon nőttem, növekedtem ennyire:
Kardot ide meg sarkantyút izibe!

Van paripám, én szöröztem magamnak,
Ilyet ugyan komisz lóba' nem adnak;
Szegény magyar! hogy is győzné a huszárt:
Nem ád neki ő felsége a király.

Emberem vagy! talpraesett felelet!
Addsza tehát azt a vaskos tenyered;
Itt a kulacs, bor van ebben, nem lőre;
Ihatunk ma — holnap aztán: «előre!»

IV.

Dallam: «*Majd elmegyünk, rózsám . . .*»

Jó huszár volt Pista,
  A milyen egy huszár lehet;
Meg se is gyalázta
  Azt a nevet, a gyöngy nevet.

Apja-házához ment
  Ha beszálla, ha beszálla;
Csirkefiú nem sok:
  A' se veszett el utána.

Szófogadó is volt,
  Soha semmit nem hibáza;
Azt se' tudta, milyen
  Az a pálcza, káplárpálcza.

Bort sem ivott, hej! csak
  Szomjuságról, szomjuságról;
Káromkodó sem volt
  Különben, csak haragjából.

El merte mondani
  Kapitány úr is felőle:
Haj! ha irni tudna,
  Káplár lehetne belőle.

Hát még a csatában,
  Ütközetben, ütközetben!
Akkor volt ő ember
  A tizedben, a tizedben!

A zászló-aljára
  Fel lehetett volna tenni —
Ha huszár nem lett vón'
  A többi is, valamennyi.

(1850.)

A FALU BOLONDJA.

Képtöredék.

Kósza Bandit ösmeri a helység,
Oly nagy benne az *élbetetlenség*.
Sohsem esett talpra semmi dolga,
Nem hiszik, hogy kártyája kivolna.
Háza-tája tővel-hegygyel össze,
Pókhálóért nem kell menni messze;
Kertjét túrja száz vakandok kertész,
Ott legel a falubeli sertés.
Maga pedig erre-arra lézeng,
Sült galambot vár fogára készen:
De aligha még annak is épen
Felnyitná a száját idejében.

Hívatala sok volt egyszer-másszor:
Kis korában volt ő libapásztor.
Zöld libákkal zöld mezőre menni —
Oly nagy öröm nem volt neki semmi.

Ott ledőlve, a temető sarkán,
Néha vesszőt metszegete tarkán,
Néha pedig fűz-tilinkót vágott,
Vagy nézte a szőke délibábot.
Ora-hosszan nézte a felhőket,
Toldva-foldva képzeletben őket:
Majd bikának, majd toronynak látván,
Majd betyárnak szilaj lova hátán.
Majd nagy fának képzele egy foltot:
Ez alakult, amaz elmosódott,
És mikor így elmosák a szellők,
Megsohajtá az eloszló felhőt.

Vagy megállott szeme a nagy égen,
Mely felette gömbölyödött kéken,
Nézte, hogyan tűnik el a gólya —
Gólya lenni úgy szeretett volna!
Néha danolt, néha fütyörészett,
Néha csak úgy a semmibe nézett,
Néha úgy tett, mint ki messze hallgat:
Hallgatá a láthatatlan darvat.
Olykor az ér sás-szegélyü mentén
Ábrándoza, lúdjait követvén:
Gyönyörködött benne, a mint úsztak
S magok után fénybarázdát húztak.
Nézte őket, nézte, de hiába!
Még se' tudá, megvan-e libája:
Nem ügyelt rá, esze sem járt rajta,
Hogy ez övé-, ez a másé fajta.

Fél napig is odahagyta nyáját,
Fölkeresé más fiúk tanyáját,

Hol juhőrző, malaczőrző gyermek
Domb tövében ástak vala vermet.
Ottan avart, asszu kórót szedtek,
Kicsiholván tüzet élesztettek;
Minek a tűz? hát azért, hogy égjen,
Hogy a tanya barátságosb légyen.
Némelyik a pipázást tanúlja,
Ritkán szívja, többnyire csak fúja;
Agyagból van a pipa göngyölve,
S nem dohánynyal, csak lapuval tömve.
Tartja őket Bandi mese-szóval,
Egy kuk sincsen mikor ő megszólal,
Annyi mesét, oly különös szépet
Elmondani egy fiu sem képes:
Honnan szedi? tán maga *gondolja?*
Elhiszem! ha oly szépen nem folyna.
Ki hallotta? senkise azt másszor:
Nem tudja más, csak a libapásztor.

— — — — — — — —

A LACZIKONYHA.

Vásári kép.

El innét, finnyás orru satnya nép!
El, vékony pénzü, holdvilági faj,
Melynek eleme csak illatolaj,
S befogja orrát ha szabadra lép!
El e puhult nép! nincs közöm velek
A laczikonyháról énekelek.

Csillámlik a fagy, a hideg kemény;
Vaczog a «szomszéd» áruló helyén,
Kezében a rőf tánczol és remeg,
Hű gazdáját nem egyszer csalja meg:
Vigasztalás csak az, hogy a vevőt
Háromszor csalja meg, míg egyszer őt.
Most a lyány arcza s a mézbábos orra
Sokkal pirosabb, mint nyaranta volna;
Most János, a tót, méri sátorát.
Meghajtja sűrűn a telt csutorát,
A ponyva-árus, szabad ég alatt,
Lehintett szalmán fel s alá szalad,
Gondolja: beh jó volna egy kemencze,
Mely a vásárt befűtené egyszerre!
Csak úgy neveti őt egy sandaló,
Széles gyökérre vergődött kofa,
Ki a hidegnek alig néz oda,
Fűtvén bokáit bögre-kandaló.
A köszörűs aczélja sustorog,
Kövérül a víz, megfagy míg csorog.
Kalmár, szatócs nép tördeli kezét,
«Jeszuszt» kiáltoz, s nem leli *eszét;*
Mintha meglopták volna, nyugtalan,
Pedig nem épen rossz vásárja van.
De «Angyal Bandi» meg «Zöld Marczi», «Sobri»,
Sehogyse' látszanak ritkúlni, fogyni,
Sokan pislognak szélyel a ponyvárul:
Nem oly kelendő a szellemi áru —
Kivéve, hogyha szél úr elcsizel
Némelykor egyet enyves körmivel;
De tetten fogja az istóriás,
(Ha ő nem, akkor majd valaki más;)

Kárán okulva rájok könyököl,
S a széľ szemébe gúnyosan fütyöl.
Lót-fut sebesen a jövő-menő,
Sűrün czikázik keresztül-kasul,
Mint mikor a hó fürtös gyapja hull,
Miből a puszták fergetege sző.

Ejhaj! czini, czini! dövő, dövő!
Ott ám a jó világ, a jó idő!
Elűl is ponyva, meg hátúl is ponyva:
Sátorbul utczák: ez a laczikonyha.
A jó szagot kivánják messzirül,
Nem is hagyják el könnyedén a tért,
Sem egy kurjantás-, sem egy ütlegért.
Onnan a bőgő mormolása hallik,
Fülembe onnan klárinét nyilallik,
A czimbalom is zing-zong egy kicsit,
A hegedű, mintha nyúznák, visit.
De nem csupán egy zenekar lehet,
Megszámlálhatni vagy hatodfelet,
Mely mind külön-külön nótát csinál,
Ugróst az egyik, szomorút a más,
Hallik toborzó, tus, vagy áldomás:
Menjünk be, itt szokatlan élv kinál.

Mindjárt elől víg tűz szikrája pattog,
Tánczos betyárok ércz tenyere csattog;
Sistereg a zsir, kolbász, pecsenye,
Éhes gyomornak bűbájos zene.
Sátorban úgy, mint sátoron kívül,
Füstöt vet a bor, a velő hevül,
Az arcz kigyúlad, van dallás, kaczaj,

Szitok, visongás, mindenféle zaj.
Ott Júdit asszony, abárló kezében,
Hurkát kanyargat a zsir-tóba épen,
Kínnal görnyed le forró lábasáig,
Tokája mellig ér, s melle hasáig.
Bent, asztalánál, húga, egy teli
Képű menyecske, a bort mézeli,
Hint bőven borsot, paprikát a borba,
Úgy osztja szét apró, mázos csuporba;
Körötte vendég áll, vagy ül padon,
Tréfáit űzve kissé szabadon,
De a menyecske nem durczás cseléd:
Egy kis tréfát, ha nem fájós, elért.

Átellen a víg Júdit nénivel
Az ifjuság kurucz dolgot mivel.
Ott húzza három és egy fél czigány
(A brúgóst egybe-félbe számitván).
Meredt szemével a nyúlánk Peti
Czifrázza véknyan, szinte dűl neki;
Míg Dámi egy kiszolgált hegedűn
Utána baktat, lassabban, de hűn;
A bőgős, mint tapogatós halász,
Az alsó hangok mélyén kaparász;
Kint pedig, a szúrós kemény fagyon,
A fiatalság vígalma vagyon:
Szironynyal hímzett bő bundáikat
Sátorba hányták a hőség miatt;
Szellős ruhában járják ott kivül
Egyik se fél, hogy megfázik, kihűl;
Mert e faj egyszer kap hűlést csupán
S nem lesz melegje többé azután.

Tarkóig érő síma körhajok,
Mint piperőczé, módosan ragyog;
Bársony szegélyü kupeczes kalap
Szorítja össze a bársony hajat,
S beárnyékozza, de el nem takarja
A márvány homlokot keskeny karamja, —
Míg termetökre kissé nőtető
Az a magosdad, gömbölyű tető.
Fekete mellény, min bolyongva vékony
Zsinór szaladgál, duzzad a derékon;
A nyakra hímzett inggallér hajól,
Hó patyolatja illik oda jól;
Térdnél alább ér a bő ingnek ujja,
Bősége puffad a szélben, ha fúja;
Váll-ránczait finomra tűzdelék;
S nem meztelen — mint egykor — a derék,
Honnan redőit művészileg ontja
Le, szárközépig, a lábravaló,
Melyet redőzni lyánytestvéri gondja
S fiatal ángyé, fél hétre való.
Látszanak is rajt' a mester kezek
Ha lassú tánczban oly halkal rezeg,
Vagy a sebesben szétcsapong, terül
Bő gyolcsa majdnem véghetetlenül.

Most épen gyorsat ugranak.
Nem úgy, mint holmi nápicz úrfiak,
Kaszálva lábbal, és kézzel hadarva,
Borjú szökések közt erre meg arra.
Nem görnyedeznek oly ízléstelen,
Nem kurjogatnak szünes-szüntelen
Panyóka szájjal piszkos dalokat,

Mintha gúnyolnák önnön magokat.
Ök nem utánzók . . . s az eredetit
A kellem istennői szeretik,
Öntenek arra illő bájt, nemest,
Erővel és méltósággal vegyest.
— — — — — — — —

(1850.)

A HONVÉD ÖZVEGYE.

. . . . Gyarlóság, asszony a neved!
Csak egy rövid hó; még a gyász czipő sem
Szakadt el, melyben, könynyé olvadott
Niobeként kisérte ki szegény
Atyám holt testét: s im ő, *épen ő*,
Férjhez megyen . . . . *Hamlet.*

Csatába ment az ifju honvéd,
Kemény, véres volt a csata;
Tengernyi néppel küzdve, megtört
A felkelők kicsiny hada;
De megtartá a tért, hol az nap
Élet-halálra ütközött:
Mert ott esett el mind, a téren! . . .
A honvéd is azok között.

Ottan feküdt a haldoklók közt,
Nehéz két sebbel kebelén;
Két seb . . . mind a kettő halálos —
Egyik jobb, másik bal felén;

Nyilt, éktelen, mély, iszonyú, de
Már fájdalom nélkűl amaz;
A másik, ámbár láthatatlan,
Gyötrőbb . . . mert a szivben van az!

«Nem volna én nekem siralmas»
Az ifju felnyög, felkiált —
«Rövid éltemre koszorúnak
Föltenni e dicső halált;
S panasz nélkül fetrengenék itt,
Ha eltiport testemen át
Diadalra száguldanának
A harczi fújó paripák.

«Ha buzgó vérem hullatása
Éretted, óh te drága hon,
Nem esett volna ily hiába . . .
Múló jegy, összedőlt romon!
Ha áldozat gyanánt esém el,
De nem mint síri áldozat,
Mely, vérrel önti bár meg a sírt,
Beléje életet nem ad.

«És enyhe voln' e kő alattam,
Ez a halál-vetette ágy,
Ha láthatnám még egyszer őket —
Kikért ez a szív élni vágy;
Ha vég álomba csókolhatná
A hiv nő e bágyadt szemet,
Miután egy búcsu pillanattal,
Megláttam őt s gyermekemet.

«Isten hozzád, lelkem fiacskám,
Bús téli fán kis árva lomb,
Játéka minden förgetegnek,
Mely gyönge ágaidra ront.
Isten veled, hölgy... oh te nem rég
Menyasszony és már özvegyem:
Mért oly soká nem élek, mint fog
Szerelmem élni sziveden!»

Száll a sohaj... elhunyt az ifjú,
Egyedül — annyi nép között!
Bajtársi még látták elesni,
Nem már, midőn elköltözött.
Széles, nehéz, sötét szárnyával,
Mikép egy óriás madár,
Árnyazta bé a vérmezőt egy
Homályos felleg . . . a halál.

És a feledség, mint sulyos köd,
Borult a völgyre vastagon;
Elkezde a harczos enyészet
Rombolni a halottakon:
Nem ismeri többé meg a nő
Férjét — az apa nem fiát;
Rokonért rokon, mátkáért mátka
A tért hiába futja át.

De a kétértelmű halálnak
A kósza hír is kötve hitt:
Sokáig várta sok beteg szív
A harczból vissza kedvesit.

A honvéd ifju hölgye is várt...
Napról-napra kikérdezett
Minden madárt, minden szellőt, mely
A harczmezőről érkezett.

Minden nap éledt, minden este
Kihalt szivében a remény;
Viselte már a hervatag bút
Arczán — nem még a gyászt mezén;
Majd fölvevé a bánatos mezt
És . . . arcza rózsaszin leve:
Ő is azokhoz lőn hasonló,
Kiknek *«szép özvegy»* a neve!

Mint a virághoz, mely kitárta
Kelyhét, a méhek és lepék,
Gyülvén hozzája szép imádók,
Kinyílott szivét meglepék;
Azóta szellőt is, madárt is
Még sürgetőbben vallata:
S midőn, a mit *várt,* bizonyos lőn...
Kezet más ifjunak ada.

Feledte a feledhetetlent;
S midőn a nászi vigalom
Beálla, szíve sima volt már,
Mint rég elült, ó sírhalom,
Melyen az élők gyönyöréül
Himes, virágos fű terem...
De már alant porában a port
Rég elenyészté a verem.

Vig a menyekző; cseng a jó kedv;
Hullámzik a dal és zene;
Sugár gyanánt lejt a menyasszony,
Hódít, varázsol kelleme;
Künn rémes éjfél átkozódik,
Fú, sír dühében a vihar:
Benn az öröm jár tölt kehelylyel,
A zene szól, a táncz szilaj.

Egyszerre — mint éj a villámtól —
Megnyilatkozik a terem:
Küszöbjén sárga, véres arczczal
Megáll a honvéd hirtelen.
A vígadók egymásra néznek,
Rémülve felsikolt a hölgy,
Alatta, mint mélységes örvény,
Indul, forog, sülyed a föld.

«Ne félj, ne rettegj a hivatlan
Vendég miatt, óh szép ara!»
Így búg a honvéd bánatos, de
Komoly, ünnepies szava —
«Ne reszkess a férjtől, ki férjed
Körében ím meglátogat,
Nem fogja visszakövetelni
Sem szívedet, se' jobbodat.

«Jöttem, hogy, a mit sejte a hír,
De nem láttak tanú szemek,
A mit te hinni úgy siettél —
Halálomról meggyőzzelek.

Igen! mi elváltunk: szabad vagy;
Enyém a sír, tiéd a jog, —
Mert a halottak nem pörölnek,
És én azok közűl vagyok.

«Eldobtad a tiszteletes gyászt,
Korán vetéd el azt, korán,
Meglehet, e gyász néha-néha
Emlékeztetett volna rám;
És eldobád — hajh, mint csalódtam! —
Azt is, a minél egyebet
Alig szerettél bennem: egykor
Hiu bálványod... nevemet.

«De nem vádollak... óh e vádat
Inkább magamra emelem:
Annyi őszinte érzeményért,
Mit eltékozla kebelem,
Annyi reményért, mely csalárd lőn,
És annyi esztelen hitért,
Szerelmemért, mely végtelen volt...
És íme most itt van: *mit ért!*

«Élj boldogul . . . *ez* könnyű annak,
Ki, mint te, oly hamar feled —
Még egy rövid szó gyermekemről,
Azután, hölgy, isten veled:
Légy anyja és nem mostohája,
Nehogy eljöjjek egy napon,
És elvezessem kézen fogva
Őt is oda, hol én lakom!...»

Vig a menyekző; cseng a jó kedv;
Szól a zene, a táncz szilaj;
Künn rémes éjfél átkozódik,
Fú, sír dühében a vihar — —
Mi elrémíté a menyasszonyt,
Nem volt egyéb, mint *képzelet*,
Mosolygva nyújtja karját tánczra...
Aztán feled, feled, feled!

(1850 augusztus.)

EGRESSY GÁBORNAK.

Ölelő karokkal mennek ki elődbe
És fogadnak, vídám füzérré szövődve,
Boldogabb barátid:
Hát engem mi tilt, hogy kebeledre dőljek?...
Nosza, rontsd szét lelkem az irigy mérföldek
Kényszerű korlátit!

Igen, itt vagy, Gábor, itt te, ujra köztünk!
Álom! — álom volt hát, hogy kétségbe estünk
Éretted, utánad?
Hogy sirattuk, kölcsön, a nagy veszteséget:
Bánatos szivvel mi, a hazával, téged,
Te távol hazádat?

Ah! nem álom volt az: látom, le van irva
Szenvedő arczádon egy hosszú év kinja;
Szólanak betűi!
Monddsza, nem tört-é meg fájdalomban lelked?
Hol vevél reményt, mely e nehéz türelmet
Ki segitsen tűrni?

És midőn távolról fölvehetted ismét
A hazai kunyhók szálldogáló füstjét
Mint homályos felleg —
Mi őrzötte szíved . . . mi tartá meg épen,
Iszonyú örömnek előérzetében
Hogy ne repedjen meg?

Vagy — tudom, tudom már, örömednek kelyhe
Csordultig miért nem lehetett megtelve,
Mi keserité meg . . .
Hanem itt vagy, itten fogsz maradni már most,
Lehetetlenséggel többé nem határos
Megölelnem téged.

Mint midőn galyakká szélyeloszlik a fa,
Úgy vala köztetek lelkem elágazva,
Kevés jó barátok:
Már csak egy zöldellő gyöngye volt: a bánat,
Lomb nélkül hagyá a többi minden ágat
Egy siralmas átok.

Egyiket sudáron gyors villám üté meg,
Másikat emészti láthatatlan féreg,
Sorvadának mind, mind:
Most azonban egy a másik után épül,
Nyerve lassan-lassan az élet kezébül
Lombokat és zöld szint.

Haj! csak egy nem akar éledni — — hiába
Jött a lanyha szellő, kikelet nyilása,
És a nyári harmat . . .
Ő, kit úgy szerettem, ő, kit úgy szerettél,
A közös barát nincs örömünnepednél,
Lantja mélyen hallgat.

De fátyolt a búra! — s melylyel köszöntélek,
Ne legyen legalább halotti ez ének;
Szólj vidámabban, lant!
Az öröm, hogy itt vagy, képtelen reménynyel
Csalogat: ki tudja, hát ő nem jön-é el? . . .
Hátha eljő — s dalland!

Igen! visszatérted a jövőre zálog:
S én, kétségbeesett, most remélek, várok
Boldogabb időket;
Még sötét az égbolt, de borús határán
Kezdi már jelölni egy feslő szivárvány
A siró felhőket.

Félre, kishitűek, félre! nem veszett el —
Élni fog nyelvében, élni művészettel,
Még soká e nemzet!
Föl, merész versenyre, kinek az istenség
Nyujtá dallamos ajk s honi hárfa kincsét!
Zengjen, a ki zenghet.

Te pedig, barátom, lépj ama padokra,
Hol oly gazdagon nőtt koszorúid bokra:
Légy uj büszkeségünk:
Ölts arczodra lelket és igaz betűket, —
Magasztos erényt, mely buktában se' csügged,
Ábrázolva nékünk!

(1850 szeptember.)

GONDOLATOK
A BÉKE-CONGRESSUS FELŐL.

A mult időnek bölcsei
Századokon keresztül
Örök-*mozgót* követeltek
A véges emberésztül:
Az új kor bölcsesége, mely
Amazokat neveti,
Az örök béke, *nyúgalom* —
Vesszö-lovát kergeti.

Nagy gondolat! képzelni is
Dicső, fenséges eszme!
Az embernem, mint egy család,
Szeretettől övezve,
Testvériségben, mint talán
Kain *előtt* élhetett;
— Az Írás, hol jegyezni kezd,
Jegyez *csak* gyűlöletet.

Mikép egy Isten atyja van
Az égben e családnak,
Kit (a műveltek kívül)
Minden népek imádnak:
Úgy lenne földön józan ész
Az egy közös hatalom,
Törvény, igazság . . . a kitől
Jő büntetés, jutalom.

Hogy vér a vért ne ontaná
Hiú bálványi végett,
Bosszulni sértett áljogot,
Vagy nemzet-büszkeséget;
Hogy fajra fajt ne költene
Az ápolt népgyülölség
S nemzet ne kísérné tapssal
Más nemzet sirba döltét.

Hogy a virág és a gyümölcs,
Mit a jó föld hoz ingyen,
Soha ne lenne had miatt
Feldulva téreinken:
S a vérvonalt, hol lengtenek
Hazug hir-név zászlói,
Ne kisérnék az éhhalál
Sötét szárnyú hollói.

Hogy ne siratná az anya
Élő fiát, halottúl:
Ne retteghetne a jegyes
A mátkai napoktúl;
Ne venné fel a kora gyászt
Kicsiny árvákkal, árván
A nő, ki nem virraszta még
Férje halálos ágyán.

Hogy az utódok sirjait
Nem számlálná meg a vén,
Hazája vagy idegen föld
Vidékeit nevezvén;

S ne nézne könnyező szemmel
A kéklő messzeségbe,
Keresve, kérdve hasztalan:
Ki fogja már szemét be?

Hogy a késő Emlékezet,
Mikép gyermek-korára,
Álom gyanánt eszmélne csak
A rég eltünt csatákra;
És lenne béke, oly örök
Mint Isten szellemében;
Megkezdve itt, — állandóul
Folytatva majd az égben.

Hiú szándék! vesztett erő
Ily küzdelemre szállni,
Megáradott nemes lelkek
Sziklába vert hullámi!
A megkövült gonoszságból,
Melynek tövén kihaltok,
Nem érdemes, ha mit talán
Századokig lenyaltok.

Mióta és míg a világ,
Nem volt-e, nem leend-e
Erős, ki nyomni mindig kész
S ki elnyomassék, gyenge?
Amazt mikép mérsékljitek
Hogy enyhe légyen láncza?
Mikép ezt, hogy nagyon sulyos
Békóit meg ne rázza?

Avagy ki fékezendi meg
Az ember szenvedélyét,
Midőn iszappal hányja fel
Háborgó lelke mélyét?
Midőn az Ész, a Bölcseség,
Megbántva, meggyalázva,
Mint a hajdan prófétái,
Vonul remeteházba?

Nem lophat-é megint egy új
Prometheúsz égi lángot,
Kinek fénylő szövétneke
Felgyujtsa e világot ...?
Nem lehet-é ismét egy új
Népáradás e földön?
Nézzétek a történetet!
S mondjátok, képzelődöm.

Oh, a világ története
Szomorú egy tanulmány!
Mint buborék tünik fel ott
Nép, nép után kimulván;
Jaj annak, mely már tündökölt!
Annak közelg halála,
Elsimul a víz tükre és
Új hab tolul reája.

Isten egészbe' működik,
Egészre fordít gondot;
Midőn egy nép — mint a kovász —
Megérett és ... megromlott,

Midőn satnyúlva testben és
Lélekben túlművelve,
Békét ohajt a gyáva test,
Az elcsigázott elme;

Midőn a renyhe társaság
Bűzhödt állóvizében
Új bűnök milliárdjai
Vannak keletkezőben;
Midőn a munka és vagyon
Egymástól messzi esnek,
És a tökélyre vitt csalást
Mondhatni rendszeresnek;

Midőn eltűnve a szerény
Családiság zamatja,
A nő erényét . . . s a mi több,
A férj nejét eladja;
Midőn apát öl a fiú,
Rokont öl a rokonság,
S mérsékli bűne tudatát
A *kétes* vér-azonság;

Midőn a gazdag megkövül
És a szegény elfásul . . .
Egy szóval a polgárodás
Fordul reánk csapásul:
Akkor elétör egy vad nép
Szilaj vére s erénye
És elborít, mint a tenger
Hullámi, vagy fövénye.

Hagyjátok a meddő vitát!
Bölcs Isten az, ki rendel;
Az ember tiszte, hogy legyen
Békében, harczban ember.
Méltó képmása Istennek,
S polgára a hazának,
Válaszsza ott, válaszsza itt
A jobbik részt magának.

(1850 október.)

EH!....

Eh! mi a kő jutott hozzám,
Hogy nem megy az irka-firka;
Hiába van toll kezemben,
Csak bámúlok, mint a birka.

Gondolatim, mint a túzok,
Melynek összefagyott szárnya,
Gyalog mennek a föld szinén,
Egy sincs, a ki fentebb járna.

Olyan próza minden részem,
Mint egy kalmár, a ki számol...
De hisz' én is azt teszem most!
Lám hol a bibéje, lám hol!

Úgy bizony, nagy számvetésbe
Merülék, tudnillik ebbe:
Egy dolog *két* vége közzül
Melyik kerül kevesebbe:

Egyenesen dobni tüzre,
Mihelyt megvevém, papírom...?
Vagy akkor tüzelni fel, ha
Költeménynyel teleírom...?

(1850.)

ŐSZSZEL.

Híves, borongó őszi nap;
Beült hozzám az únalom:
Mint a madár, ki bús, ki rab,
Hallgat, komor, fázik dalom.
Mit van tennem? olvasni tán...?
Maradj Homér fénydús egeddel.
Maradj te most!... Jer Ossián
Ködös, homályos énekeddel.

Mert fájna most felhőtlen ég,
Mosolygó, síma tengerarcz,
Élénk verőfényes vidék —
Oh, fájna most nekem e rajz!
Kék fátyol messze bércz fokán —
Arany hajó, mely futva szegdel
Bíbor habot... Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel.

Ott kéken a Zeüsz-lakta domb;
Itt zölden a nyájas sziget;
Fölötte lomb, alatta lomb,
Árnyas berek, zengő liget,

Hullám-mosott gazdag virány —
Fehér juhok s tulkok sereggel —
Minő kép ez! . . . Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel.

Füst koronáz erdőt, bokort,
Vendégies hívójelül;
Hősek családja, víg csoport,
Áldoz, toroz máglyák körül;
Lantszóra lejt ifjú, leány;
Kettős pohár, méz ízü nedvvel,
Vígan forog . . . Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel.

S ha zúdulnak véres csaták,
Szabadságért nem küzdenek,
Mert elnyomás, népszolgaság
Előttük ismeretlenek.
Törvényök nincs — boldog hiány!
A vének élőszája rendel
Igazságot . . . Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel.

Oda van a szép nyár, oda!
A természet lassan kihal;
Nincs többé nagyszerű, csoda,
Többé se' napfény sem vihar;
Pacsirta nem szánt, csalogány
Nem zöngi dalját este, reggel;
Nincs délibáb . . . Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel.

Egyhanguság, egyformaság;
A nappal egy világos éj;
Nem kék az ég, nem zöld az ág,
Menny, föld határán semmi kéj;
Csak sír az égbolt ezután
Örök unalmu lanyha cseppel,
Míg szétolvad ... Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel.

Oh jer, *mulattass* engemet,
Húnyó dicsőség lantosa;
Érdekli mostan lelkemet
Borongó ég, kihalt tusa,
Emlékhalom a harcz fián,
Ki az utolsók közt esett el,
Remény nélkül ... Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel.

Felhőid és zúgó szeled,
A zizegő haraszt, mohar,
Magános tölgy a domb felett,
Bolyongó tűz, hullámmoraj —
Ez, a mit lelkem most kíván!
Enyésző nép, ki méla kedvvel
Multján borong ... Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel.

Kinek sötétes éjjelen
A hős apákhoz költözött
Daliák lelke megjelen,
Alánéz bús felhők között

És int feléd: «jer, Ossián,
A holtakat miért vered fel?
Nincs többé Caledonián
Nép, kit te felgyujts énekeddel.» —

(1850.)

A HAJÓTÖRÖTT.

Midőn még életet
Gondoltak benne a habok,
Elrablák tőle az
Utolsó deszkadarabot;
Midőn halottnak gondolák,
Nem adtak néki temetőt,
Kietlen partra hurczolák:
Temesse majd el ott a föld.
  Féljétek Istent, emberek!
  Szegény hajótörött kiált;
  Adjatok néki enyhelyet,
  Táplálékot, meleg ruhát.

Még tennap kincsei
Terhét emelte sok hajó,
Hol viselős vala
Milliókkal a millió:
És nem gazúl gyüjtött vagyon,
Özvegyek, árvák könyei,
Hanem kitűrés, szorgalom
Verítékből lett gyöngyei.

Féljétek Istent, emberek!
Veszendő e világi jó;
A holnapig sem biztosít
Tömött szekrény, rakott hajó.

Még tennap azt hivé,
Kezében élte gyámola
S derülten int felé
A vénség biztos távola;
Hogy számadását megtevé,
Hiányos számra nem talált,
S ezen hitben nem rettegé
Ama nagy zérust, a halált.
Féljétek Istent, emberek!
Az élet számvetése csal:
Reménybukott szív halni vágy,
Koldús marad, meg mégse' hal.
(1850.)

VOJTINA LEVELEI ÖCSCSÉHEZ.

I. Levél.

Mit hallok Andris? engem ucscsegéljen!
Nem hittem volna, hogy ezt is megérjem,
E nagy malheurt ... vagy örömet (na ni!
Az ember ki se győzné mondani)
Tudnillik, hogy te, édes jó rokon
Poéta lettél, és a lapokon
Ritkán szedett betűi nagy nevednek
A *hall*hatatlanság felé merednek.
Ej, ej, fiú, be sokra haladál:
Spiritusod van, vagy mi a tatár!

Nyelvem megáll, az eszem elakad:
Hiszen felleg se' volt, és már szakad!
Azt hittem, a kozákjárás után
E rongy világban nem lesz több csudám:
Nagyobb az, hogy te költő vagy, kölök,
S ki is nyomatják versed, a mi több.

Emlékszem — ezt te mindég titkolád, —
Kétszer futál meg három iskolát;
S kétszer három = *hat* az Marótiban:
Így legalább hat iskolád ki van.
Akkor a könyvet pad alá csapád,
És úrfi-magnak meghagyott apád.
Ez állapotban két ösvény maradt
Számodra nyitva: lenni *úr-paraszt,*
Vagy lenni *költő;* mert csupán e két
Mesterség: tollat fogni, vagy ekét;
Ez az, mi fűnek és fának szabad,
Czéh, mely akárki fiát befogad.
S mivel hallottad volt, vagy olvasád
A Kisfaludi kalamárisát,
Shakespeare hogyan lopott egy őzbakot,
Vagy szinpadon széket hogyan rakott,
Burns Róbert, a scótok Petőfije,
Költő mikép lőn, paraszt létire,
Mikép ama német csizmadia,
S a kiskunsági mészáros fia,
Ki mindenütt forgott húsz éveig
Csak ott nem, hol a túdóst nevelik:
Tehát, egy istenverte pillanatban,
«Iró leszek!» kiáltál fel magadban.
És olvasál, ha postanap került,

Vasárnapi ujságot, Honderüt,
Petőfi vagy Rigó Pál műveit,
Divatlapok szines leveleit:
Itt, ott, mi történt: Czenken, Igaron
Hogy ment a szindarab, tánczvígalom?
S a többi. És az olvasmány hatott:
Mindgyárt megirtál egy ... birálatot.

De Frankenburg, Vahot, vagy Jókai,
Beküldött műved nem nyomatta ki.
Azt mondta rá: csak nőj még, kis szamár,
Mielőtt birálva megszólamlanál.
Te megfogadtad — a növést; de nem,
Hogy minden istenadta pénteken
(Ez volt a szerencsétlen postanap)
Pestre ne útazzon négy öt darab.
Persze, előbb csak bérmentetlenül;
Gondolva, hisz már *ennyinek* örül
A szerkesztő és örömest fizet:
Az ő malmára hajtod a — vizet.
De ah a szép «vidéki levelek»
(Mert e nemben valál akkor remek)
Felbontva, olykor még bontatlan is,
Kályhába, vagy hová, repültenek,
S helyettök a szerkesztőség hamis,
Csufondáros élczei dőltenek.
Hej, *Értesítő, Mondanivaló,*
Nyilt posta, Tárcza, vagy mi a manó,
Beh tönkre sujtál sok fiók zsenit,
Ki volna most irodalmi zenith!
Így téged, Andris, akkor legalább,
Szörnyű módon megtérdelt a galád.

Irhattad álnevül az O. P. Q-t
Még is örökké járt te rád a rúd.
Majd megfizetted a levél diját,
Sőt olykor egy kis accidentiát
(Fertálybankót ... de még nem volt, igaz ...
Akármit, ide nem tartozik az)
Rekesztél a szerkesztőnek dohányra,
Még is örökké rád füstölt pipája,
S te meg nem láthatád az örömet:
Hogy' néz ki nyomtatásban leveled,
Azon betük, a mellyeket te *írva*
Mázolgatál a rózsaszin papirra.

Kitört ezenben a forradalom,
Szépen lecsücsült az irodalom;
Azóta nem hallottam híredet,
Már azt hivém, a muszka had meg-ett.
Hát dehogy ett! majd bizony, ily darab
Bolond gombába az beléharap!
Keresztül estél a rostán, s azonnal
Gyürni kezdéd a verseket halommal.
«Szabad a vásár, most költő leszek,
Úgy is kipusztultak a czéhesek»
Kiáltád s íme hogy bámúl a hon
Égverdeső, merész tyúk szárnyadon!
Pegasusod befogja a *futár* is,
Gondolva, hol ló nincs, jó a szamár is.

Így töre ki belőled a zseni;
Vétkeltem ezt meg nem érinteni. —
Már most haladj az elkezdett uton,
Mert visszalépés nincs, azt jól tudom;

De minthogy ifju vagy (ámbár jeles)
Tanulj tinó, hogy ökörré lehess.

Mindenek előtt azt tanácsolom:
Verset sokat! legyen bár mily bolond.
De sok legyen, hogy nevedet minél
Többször találja meg az olvasó:
Az semmi aztán, hogy ha rossz, ha jó,
Ő el nem olvas mert előre fél,
Inkább ab invisis koszorut ád,
Mi úgy sem ér egy árva polturát.

Mint a halandó ember, a ki nyers,
Szellemi, testi részbül áll a vers,
Az első láthatatlan semmiség,
Csak holmi vaskalapos hiszi még;
A *test*, az a *vers*, a mi látható,
Fonállal mérhető, tapintható:
Ezzel van egy kis gépszerű dolog,
A másik... az magátul jőni fog.

Beszédhez, a mit versnek mondanak,
Minden esetre kellenek *szavak*.
Te mindig ollyan szót válaszsz, csinálj,
A mit ne értsen János, vagy Mihály;
Legjobb, ha tenmagad sem érted azt:
Így legalább soha fel nem akadsz,
Mert, a minek értelmét nem tudod,
A szó mindenhová illeni fog.

Szükség továbbá versbe *néha* rím.
Mindegy ördög, ha nő az, vagy ha hím,

Csak arra légy leginkább figyelő,
Hogy öt-hat sorban jőjön egy elő
S a többi vers, mint gallyak szekeren,
Lógjon előre-hátra, rímtelen;
Ez szép találmány és pedig *boni:*
Eo ipso, hogy pongyola, zseni;
Dehogy tud így más nemzet dallani!

Igaz, hogy a rím bőven nem telik.
Lelnek biz azt, a kik nem restelik —
És holmi rossz rímnél becsesb zománcz,
A versen a szép csengő asszonáncz,
De ez utóbbi szót, nem is csoda,
Nem minden bikficz érti, micsoda:
S ha *p* betünek *b* visszhangja lett,
Fülét csoválja a rossz rím felett.

Azonban itt szabály van: s te, zseni,
Nem fogsz pedant szabálylyal küzdeni:
Te ugyanazon szót hangoztatod:
Igét igével, raggal a ragot.
«Hős*sel* — könyed*del*» keb*lét* és szi*vét*
Rímnek nagyon jó, szépen kivivéd,
Mint a Tinódi százötven valá-ja....
(Ha ugyan jól emlékezem reája).

Megállj: mi könnyü és még is be szép
Cadentiás vers az ilyen beszéd:
«Barát*ok* — arcz*ok*; sirt*ál* és aludt*ál*,
Köny*től* — beszéd*től;* ajtó*nál* — sokak*nál*,
Kez*ére* — tetej*ére* — képzet*ére*»
És még ezer hasonló *ára, ére;*

Vagy: könyeim, szemeim, bérczeim,
Vagy: léptein, hölgyein, leplein,
Vagy: küldének, jövének, és menének;
És több efféle szentiványi ének;
Sőt: szerelem, ha jő rá gyötrelem,
Vagy: érzelem, kegyelem, értelem,
Vagy: fájdalom, siralom, hatalom,
Nyugalom, aggodalom, bántalom,
Vagy látás, hallás, szaglás és tapintás
(Mire én e rímet csapom: *Amintás*).

Ellenben, hogyha egy sor vége *párját*,
És ráfelelne másik rím: *bevárják*,
«Harag—marad, darab—farag, győz—ősz»
Vagy pedig erre, hogy csősz, plane *főz*,
És ezt azonmódon megszenveded,
Nem félsz, bizony kiszúrja a szemed!
Mert szemnek írunk, a *fül* második
Érzés, gyakran hibáz, hamarkodik,
Csak angolul nézhetni illyet el,
Hogy *bird*-nek *sword*, *moan*-nak *alone* felel.

De kürtöl a posta; megjött s megyen,
Azért, jó Bandi, most elég legyen;
A papirosom se nyúlik tovább:
Bezárom ez első episztolát;
Jövőre többet, jobbat is talán,
Hogy emlékezzél néha-néha rám.

II. Levél.

Előre lantok!... vagy, mi a guta:
Lant nem igen van... tollsíp és duda,

Előre tökszár, csimpolya, doromb,
Madár-kelepcze és repedt kolomp!
Fel hagymabördő, fűzfasíp, bürök,
Lyukas kulcs, mely süvít, kanásztülök,
Czirok-hegedü és hasadt fazék;
Hadd zengjen a föld és zengjen az ég!
Mert a hazának épen ily zene
Most éltető, fenntartó eleme;
Minden szemét vers egy-egy drága kincs,
Megél, ha ebben semmi szűke nincs.
Sovány ugarnak trágya kell, de sok:
Munkára, tollak, kalamárisok!

Igen! ha tiszta búzánk elfogyott,
Miért ne vetnénk a helyett gyomot?
Nem zöld-e a gyom, dudva és paréj?
S nem nagyra nő? akár aláhenyélj.
Árnyéka szintugy van — sőt koszorút
Fonhat belőle a ki rászorult,
Vagy kedve tartja. — Gazt ápolni hűn
Hazafias tett: gyomlálgatni bűn.

Azért előre mindenféle dibdáb,
«Hanczúzni a Parnasszuson mezitláb!»
(Mint egy barátom írá valahol,
Ki csürhe közt nem örömest dalol.)
Bátran, merészül, kissé szemtelen!
«Mi költők» a szerény hang ez legyen!
Miért ne? gyermekjáték az egész,
Sármunka, nem kell hozzá semmi ész,
Csak jó akarat és nem tiszta kéz.
S kinek csizmája rossz, vagy inge nincs;

Kit a leánytól zár kaján kilincs;
Kit apja megvert, vagy preceptora;
Kit elbájolgat a zsidó bora;
Ki éhgyomorra káromkodni tud,
Nagyot, keservest, czifrát, hájszagut,
Mint: «a ki lelke, istene vagyon!»
S a többi (példa majd minden lapon);
Ki felfödözte, hogy az éj sötét,
A sárga holdnak kajla üstökét,
Csillagot éjjel, nappal a napot,
S bir vágni rájok egy hasonlatot,
Minő *bagoly* s *bab* szók között lehetne,
Vagy mint ezek közt: *csillag* és *gereblye;*
Ki a dalt irja, még pedig hová:
Villámmal ir dalt a levegőégbe.
(Kottázza tán?... no, ha így gondolá —
S a tüzes istennyila viszi végbe
A kottaírást!...); szóval a ki mer
Nem tudva tudni és bízakodni el;
Vagy a ki sok jó versnemüt bevett
És gyomra terheléseig evett,
S magát úgy érzi, hogy: *csak ki vele!*
Mit egyszer másszor oly mohón nyele:
Mind az körömre, tollra és — papirra!
(Miután nem írószer többé az irha).

Oh mert az ember lelke úgy örül
Látván e sürgést íralmunk körül!
Hány érdemesnek tünt le fénykora
S boritja könyves bolt vastag pora!
Hol a közönség, mely keresne gyöngyöt,
Mit a feledség pókhálóba göngyölt,

Ha ők, a jó fiúk, sár-foglalóba
Nem tesznek egyet kettőt hébe-hóba!
Igen, ha ők fel nem eresztenék,
Bő lében a mult héti pecsenyét,
Nem is tudnók, hogy a rég élvezett
Jobb koszt iránt szánk íze elveszett.
De ők, a jó fiúk, elészedik
A régi jobbat, és nem engedik,
Hogy elenyészszen egy szép gondolat,
Hanemha — nyúzó bicskájok alatt.
Elönkbe hogyha tócsát öntenek,
(Mi ő szerintök vers, azaz: remek),
S az ember abban úszdogálni lát
Ezernyi geniális nyelvhibát,
Tarkázva itt-ott, hogy legyen bizarr,
Jobb írók eszmehulladékival; —
Ha majd egy sánta láb, majd egy bezúzott
Orr és fületlen, torzomborz fej úsz ott,
Melyekben ez s amaz jó emberünk
Költői mondatára ismerünk,
S ujjal mutatjuk: ezt tudom kié:
Berzsenyié vagy Kisfaludié,
Kölcseié, vagy Vörösmartié,
Garai, Bajza vagy Petőfié;
Ha, mondom, így, bár csúnyán megkuszálva
Ráismerünk jobb költőink szavára:
Avagy nem méltók köszönetre, kik
A *régi* szépet *újra* éltetik?!

Ha hát van, Andris, jó fejed: tanulj,
Az ócska csizma, megfejelve, új,
És nincsen ollyan régi köpenyeg,

Miből ne telnék egy hitvány süveg;
Azé a veréb, ki megcsípheti:
Fogj *ócska eszmét* s légy *eredeti!*

Már most, eme vargabetű után,
Ideje volna ott kezdeni tán,
Hol a más héti munka elmaradt;
S köszörűlni juhászkutyából agarat.

Ha még is olykor asszonánczra jő
Kedved, vagy a rím nem kinyöghető,
Legjobb, ha mindig ollyat válogatsz
(Találsz is könnyen) a mi hogy *nem az.*
Például *vár*-ra ez jó lenne: *rák;*
Vagy erre hogy *huszárt,* üsd rá: *osztják.*

De bezzeg itt ugyancsak átbukám
A mértéken; meg is fekszem talán.
Ad vocem, mérték: némely ostobák
Ennek jármába is belé fogák
Szegény verset: de te soha egyéb
Mértéket egy szál czérnánál ne végy.

Ki jámbusokban ír, (kivált komoly
Verset) caesurát ne tegyen sehol;
Jámbust pedig csak ott ejtsen belé,
Hol semmikép el nem kerülheté:
Végűl csupán hosszúkat tenni szebb,
Hadd vonja lábát, mint a sánta eb.

Van a magyarnak... úr Krisztus, mi van!?...
Saját mértéke: népdalaiban,

Melyet kitánczol a paraszt legény,
És Farkas Józsi oly szépen kihúz,
De a poéta (kincsek közt szegény!)
Mértéket idegen mintára nyúz.

A szép *toborzó,* a *lengedező*
Bizony, bizony még járatlan mező,
Versébe olyat, a ki tenni mer:
«Nincs benne mérték!» orditozni kell.
Sántitson ő is úgy, előre, hátra,
Mikép a többi azt előtte járta.

Ezenkívül, mint jó levesbe hus,
Szükséges volna versbe *numerus.*
«Mi a mennydörgő! hogyan illik a
Költészethez az arithmetika?»
Hát úgy öcsém, la! ez könnyű dolog:
.*Érezni* kell csak, és mingyárt tudod. —

Midőn te így írsz: «A leányka hőn
Fohászkodék és sírva a mezőn
Bolyonga; fürti közt lebegve méla
Szellő susog és zengő Philoméla
Éneke szól; süt bűbájos világa
A holdnak. Ime jő azonba drága
Kedvese, a kit oly régen ohajtva
Várt; felsikolt és csókba forr az ajka —»
S a többi, — ez neked jó, meghiszem,
De, mintha sással metszenéd fülem.

A rhythmus oly láthatlan valami,
Mit inkább érzeni, mint hallani,

Mit észrevenni (mint a jó egészség
Szelid hatásu titkos működését)
Könnyebb, mikor *nincs*, mint akkor, ha van;
Mi nélkül mérték, rím haszontalan;
S akármint gúzsba kössük: a darab
Kötetlen, buglyos, próza-vers marad.

Ha *írod* a verset, nem *öntöd* azt,
Össze nem áll, hiába fúrsz, faragsz,
Majd itt bicsaklik félre, majd amott,
És kárba vesz sok oly becses robot,
Melylyel, ha méltóbb helyre áldozád,
Megkapálhattad vón' kukoriczád.

Aztán meg... aztán... hát... álmos vagyok:
Szervusz öcsém! máskorra is hagyok.

(1850 november.)

AZ Ó TORONY.

Nagy-Szalonta nevezetes város,
Mégsem olyan nevezetes már most,
Mint mikor volt szabad hajdufészek,
Benne lakván háromszáz vitézek.

Csonka torony nyúlik a felhőbe,
Rajta pihen a nap lemenőbe':
Rá-ráveti visszanéző fényét,
Mintha látnám ős apáim vérét.

Vérpirosan mért néz vissza a nap?
Azt jelenti, rút idő lesz holnap?
Oh, Istenem, hiszen elég bőven
Volt már részünk zimankós időben!

Hej csak itt is, e hitvány zugolyban,
Hány nemes sziv vére ömlött hajdan!
Azt mondották, házájokat védik,
Azt hivék, úgy áll fenn örökkétig.

S mi van abból, a miért fáradtak?...
A torony, mit durván összeraktak.
Áll a torony, mint valami Bábel,
Rajt' az idő nyomtalanul jár el.

Rajta pihen a féllábu gólya,
Vércse, bagoly örökös lakója,
Velök együtt a galamb is elfér,
Összeszokik, utoljára nem fél.

Rajta a gyom óriássá nő fel,
Hajba kap a szélveszes idővel.
Rá csap olykor, — hanem azt se' bánja —
A mennydörgős menykő buzogánya.

Csonka falán, viharos éjfélkor,
Boszorkányok nagy serege tánczol,
S jeleül az égi vigadásnak,
Egy-egy köve földön hever másnap. —

(1850.)

TÉLI VERS.

Ej, ej, garázda tél apó!
Ki ördög hítta kelmedet,
Hogy szent-Mártonnap tájba' hó
Borítja házi telkemet?

Hogy bámul a vén vaksi hold
Hópelyheken át, mint szitán!
Pedig milyen jó szeme volt
Nyáron, szerelmesek után!

Mily villogó szemmel lesett
Minden sovárgót, csintalant;
Tudta nélkül alig esett
Szerelmi légy-ott és kaland.

De most bezzeg bámulhat ám,
Míg, a mivel lát, kiapad, —
Mégsem jön ifju és leány:
Nagyon szabad künn a szabad.

Sőt a fakó poéta sem
Motollál a négy végivel,
Hanem bent ül kedélyesen
S tollmardosó dolgot mivel:

«Oh, természet halála, tél!»
Emigy kapaszkodik bele —
«S te hófehér hó, mint Adél
Fehér, hideg hókebele...»

Pedig jól tudja, a kötél,
Hogy a lány keble nem hideg:
Csak, persze, tiltja szép Adél
Körmét annál hevitni meg.

De én kemenczém oldalán
Csak fúmigálom a telet;
Megfér kívül szobám falán!
Ne bántsa ezt a kis helyet.

Most *fázok*, mert van benne mód,
Míg el nem ég fél ölnyi fám:
Akkor... ha elrontom a szót
És *fázom*, — nem az én hibám.

(1850 november.)

JULISKA ELBUJDOSÁSA.

Egyszer egy kis leány* mit tett fel magába?
Azt, hogy ő biz' elmegy széles e világba,
Elbujdosik messze, a határon végig,
A mező párkányán leboruló égig,
Túl a három nyárfán, a tanyákon is túl.
Fele sem bolondság, mert már épen indúl;
Látszik, hogy koránsem tréfa volt a terve;
Szegénykét, vajon mi indíthatta erre?

* Arany Juliska volt, nyolcz éves korában.

A. J. jegyzete.

Hát bizony gyakorta megesik, nem ujság
A gyerek-szobában az ily háborúság:
A fiú vagy lányka tisztjét megfeledi:
Papa megdorgálja s a mama megfeddi,
Sőt, ha nagy a vétség s nagyon rossz a gyermek,
Az se' hallatlan, hogy valakit megvernek,
Azzal kényszerítik a maga javára,
Melynek egy-két könnycsepp nem olyan nagy ára.

A mi kis lányunkat vereség nem érte:
De fájt neki a szó s megneheztelt érte;
Félreül duzzogni, csinál képet, hosszút,
Töri fejét nagyba, mikép álljon bosszút.
Mellé sompolyog a cziczus, vigasztalja,
Dorombol egy nótát, a kezét is nyalja:
De a keményszivű elveri a macskát,
Orrára nyomintván egy goromba fricskát.

Jön az ebéd sorja: csörög tányér, kalán:
Ez a kis haragost megbékíti talán?
Ó dehogy! akármint terítnek, tálalnak:
Ő még arra sem néz, elfordul, a falnak.
Majd összekeresi, a mi csak az övé,
Szép rendetlenségbe köti mind együvé;
Nem marad ki semmi, vele megyen a *báb*:
Lesz kivel az úton *beszélni* legalább.

Akkor megcsókolja szüleinek kezét,
Búcsúzik örökre: nem használ a beszéd;
Anyja szépen kéri: «Ugyan hova mennél?
Hol hálnál az úton? mit innál? mit ennél?

Ne menj el galambom, ne menj el virágom!
Ki lesz akkor az én kedves kis leányom?
Ha te engem itt hagysz, ugyan hova legyek?»
Gondolá a rossz lány: azért is elmegyek.

De az édes apja komolyan így szóla:
«Már fiam, ha elmész, nem tehetek róla:
Itt van egy fehér pénz a nagy útra, tedd el;
Erre sem vagy méltó önön érdemeddel.»
Fanyalogva nyult a kis leány a pénzhez,
Otthon maradásra szinte kedvet érez:
De örökségét már kiadá az atyja,
Egy szó kellene csak: szóval sem marasztja.

(Aztán elindult *világra,* de az utczaajtónál egy kutyát látott s nem mert világra menni.)

A. J. jegyzete.

(1850.)

AZ ÖZVEGY-EMBER ÁRVÁI.

(Népmese-töredék.)

Este van már, csóka, varju feketén koválygog:
Gyertek elő, szép regém van, gyermekek, leányok!
Egy királyról, a királynak árva kis fiáról,
Fehérképű, arany hajú szépséges leányról.

Estike volt a leányzó, *Liliom* a bátyja,
Messze lát a fényes nap, de párjokat nem látja:
Olyan édes, olyan ékes, a leány, a gyermek!
Nézni rájok a lelke is repdes az embernek.

Nincsen immár édes anyjok, elmaradtak árván;
Ki-kimennek játszadozni a temető árkán:
Gondolatlan játék közbe' az időt repítik.
Édes anyjok barna sirját virággal behintik.

Özvegyen az édes apjok, hejh! busúl magában;
Látja, hogy nem boldogulhat semmi ő dolgában:
Mert a hol jó házi asszony nem ügyel a rendre,
Isten átka van a házon, nincs is előmente.

Minden úgy van, mintha mingyárt eredne futásnak;
Szeri-száma, sorja nincsen sütésnek, mosásnak;
Szita, rosta, csupor, fazék, vagyon mind veszőbe,
A szomszédból kéregetnek másokat helyébe.

Szomszédjában a királynak vén leány lakozott,
Oda küldi fiát hozzá, a kis *Liliomot:*
«Azt izeni édesapám» így beszélt a gyermek,
«A dagasztó tekenőjét adja ide kelmed.»

«Bizony fiam nem adom én» így felelt a vén lyány,
«Házasodjék meg az apád, lesz tekenő aztán,
Házasodjék meg az apád, és vegyen el engem;
De bizony a tekenőmet nem bitolja ingyen.»

Máskor megint odaküldi: «adjon egy lapátot.»
«Nem adhatom édes fiam, kell nekem is, látod;
Házasodjék meg az apád, legyünk egy kenyéren,
Sütök aztán neki czipót lágyon és fehéren.»

Oda küldi harmad ízben: «adjon egy pemetét.»
«Dehogy adnám a körmömről ezt a kis feketét!
Házasodjék meg az apád, és ha engem elvesz,
Úgy lapátja, tekenője, pemetéje is lesz.»

Megkéreti az öreg lyányt balgatag eszével,
Hozzá is ment az öreg lyány mind a két kezével;
Illett neki a fejkötő szürke haja mellé,
Mintha már az isten tudja mióta viselné.

Első napon szava se volt az új menyecskének,
Feleletje *nem,* vagy *igen,* ha valamit kérdnek.
Engedelmes mint a bárány, mindig urát búja,
Az urának a leűlő helyét is megfújja.

Mondogatja mostoháit *édes* gyermekének,
Símogatja arany haját a szép *Estikének,*
Arany haját megfüsűli vert arany füsűvel,
Ki se győzném mondani, hogy milyen nagy becsűvel.

Este reggel tejbe vajba megfereszti őket,
Fujó szélre, szellőcskére sem ereszti őket;
Liliom-nak, *Estiké*-nek szive csak azt vallja,
Hogy bizony jobb a mostoha, mint az édes anyja.

Második nap az asszonynak ezer a bibéje;
Neki ez kell, neki az kell: vegye meg a férje;
Vigye őtet vásárokra, búcsura, bányába;
Nem szakad el lova farka, nem kopik el lába.

Megfüsűli a leányt is, — hanem már ez uttal,
Nem az arany füsűjével, csak ezüst fogúval:
Tejbe vajba sem fürösztö, csupán hideg vízbe; —
Megszapulta erős lugban a harmadik izbe.

Harmad napon egy gerebent fogván a kezébe,
A leányzó arany haját össze vissza tépte,
Nyomain a gerebennek piros vér serkedez,
Fehér nyaka patyolatján lefelé csergedez.

Hajtja őket az erdőre, szedegetni gallyat,
Elindulnak sírva, ríva; nem próbáltak ollyat.
Azt se tudják hol az erdő, merre kéne menni,
Elbúnak az ablak alá, hol nem látja senki.

(1850.)

EGYKORI TANÍTVÁNYOM EMLÉKKÖNYVÉBE.

Én láttam a bimbót, én láttam azt,
Midőn, érezve a nyájas tavaszt,
Kezdett kifejleni:
Örült a lelkem, és kéjjel telék,
És mint hiú kertész, sokat merék,
Sokat, reményleni.

De ennyit nem. Reményem balga volt,
Árnyékban sem mutatta a *valót:*
Milyen lesz a virág.
A *természet* rá csillogó mezet
Szövött; a sok kontár kertész kezek
El nem torzíthaták.

Hintsed, virágszál, most hintsd bájaid.
A hervadásnak messze napjait
Rettegned nincsen ok:
Érintsen bár a hervadás szele,
Dús illatod, lényednek szebb fele,
A *szellem* élni fog!

(1850.)

SZILVESZTER-ÉJEN.

A vén sirásó haldokol:
Vígan tehát ágya körül!
Ki annyit sirba fektetett,
Most a sor ő reá kerül.
Hajrá fiúk! ez a pohár
Az elfolyt nyolczszáz ötvenért!
Kivan, — nincs egy nap híja se' —
Bohó, ki többet is remélt!

Már ezt leőrtük, úgy a hogy,
A mi kevés még hátra van,
— Habár csak ellentétül is —
Viraszszuk dal között, vigan.
Hajrá fiúk! ez a pohár
Ama békés türelemért,
Hogy a halandó *ujba* kezd,
Ha egy rossz ó évet lemért!

Hányan vagyunk, kik a sorstól
Rongyot kapánk élet helyett,
Mégis, mivelhogy nincs különb,
Hordjuk biz azt, a míg lehet!
Hajrá fiúk! ez a pohár
A szenvedő embernemért,
Mely várva tűr, csalódva hisz —
S túl birja élni a reményt!

Zörgetnek a ház ablakán:
Egy vak madár az, mely repül,
A förgeteg; — mint fú, esik!
Maradhat! tágasabb kívül.
Hajrá fiúk! ez a pohár
Azért, ki bujdokolva jár
És nincs, hová — egy ilyen éjt
Kihuzni — hajtaná fejét!

Mit bánjuk, hogy lejár az év!
Énekre ajk és tánczra láb!
Használja, ki mozogni tud,
Ezt az előnyét legalább.
Hajrá fiúk! ez a pohár...
Föl a kehelyt, kocczantsatok!
Csörgése szóljon, hogy kikért,
És szóljon az, hogy *hallgatok*.

Vígan! az ó év haldokol,
Nevessünk mint örökösi,
Pedig bizony semmit se hágy
Annak, ki végperczét lesi.
Hajrá fiúk! ez a pohár
Az évért, mely kiszenvede;
Emléke fönn lesz *holnap* is...
Egy kis mámor futó köde.

(1850.)

ÉV KEZDETÉN.

(Egy ismeretlen poéta dolgozótársul köti magát.)

Uj esztendő... patvarba új!
Mindössze is csak fejelés:
A régi rosszból toldoza
Új rosszat a gondviselés.
Hogy töltsem el, oh jémini!
Ezt a negyedfélszáz napot?
Legyen szives megküldeni
Szerkesztő, kérem, a lapot.

Igaz, nem fizettem elő,
Nem, mert ha volna sincs miből,
De fölcsapok költőnek és
Teremtek majd, a semmiből.
Hátha kisül még, hogy zseni
Az ész, mely bennem hallgatott!
Legyen szives megküldeni,
Szerkesztő, kérem, a lapot.

Majd írok önnek szépeket,
Aranyat ér minden sorom,
Hogy elbámul belé, ha él,
Poëseos præceptorom,
Ki azt mondá, ökör vagyok
S a szégyenpadra lecsapott.
Legyen szives megküldeni
Szerkesztő, kérem, a lapot.

Majd írok én, bárhogy veszi
A kritika új ostorom;
Ha mondja, *rossz*: «igen, de *sok!*»
E szóval őt letorkolom;
Mert minden istenadta nap
Firkantok egy új darabot.
Legyen szives megküldeni
Szerkesztő, kérem, a lapot.

Mi is hiányzik énnekem
A végre, hogy költő legyek?
Csizmám lyukas és vállamon
Alig van egy rossz köpönyeg,
Fésülhetetlen a hajam,
Ingem silány, szennyes gyapot —
Legyen szives megküldeni
Szerkesztő, kérem, a lapot.

És tárgyam — ah, ön látja, van
Tárgyam unos-untig elég,
Kivált *enbálványom* körűl
Forogva, mint malomkerék.
Hisz kit ne érdekelne az:
Lencsét evém-e, vagy babot?
Legyen szives megküldeni
Szerkesztő, kérem, a lapot.

Úgy van! *magamról* is tudok
Beszélni sok épűletest:
De hát milyen nagy a világ!
Tárgyat csak az nem lel, ki rest.

S én e kutya világra úgy
Haragszom! mert megharapott.
Legyen szives megküldeni
Szerkesztő, kérem, a lapot.

Egy árva példányt!... Oh, ha én
Egy tisztelet-példányt nyerek:
Megköszöni *egész* vidék,
Minden rangbéli emberek.
Mert lássa, hozzánk egy se' jár
S ez oly keserves állapot!
Legyen szives megküldeni
Szerkesztő, kérem, a lapot.

Irén is többször mondta már,
Irén, e kedves kis papucs:
«Mit olvasunk a télen át?
Ah, nem fizet elő apus!»
Pedig *«Irénhez»* írok én
A milyet ön sohsem kapott.
Legyen szives megküldeni
Szerkesztő, kérem, a lapot.

Sőt a nagyságos asszony is
Felhozta szóval a minap:
«Az ember ujságot se lát,
Mióta nincs a régi pap.»
Ezért kimondhatatlanúl
Sajnálja is szegény papot.
Legyen szives megküldeni
Szerkesztő, kérem, a lapot.

Oh, mennyi vágyteljes kebel —
Hány szomju lélek önre néz!
Öné a felelet-teher
És e teher igen nehéz:
Mikép fog számot adni ön,
Ha majd felelni kell *amott:*
«Miért nem szokta küldeni,
Szerkesztő, *ingyen* a lapot...?»
(1851.)

KERTBEN.

Kertészkedem mélán, nyugottan,
Gyümölcsfáim közt bíbelek;
Hozzám a tiszta kék magasból
Egyes daruszó tévelyeg;
Felém a kert gyepűin által
Egy gerlicze búgása hat:
Magános gerle a szomszédban —
S ifjú nő, szemfödél alatt.

Kevés ember jő látogatni,
Az is csak elmegy hidegen:
Látszik, hogy a halott szegény volt,
Szegény s a mellett idegen.
Rokonait, ha van rokonja,
Elnyelte széles e világ;
Nem nyit be hozzá enyhe részvét,
Legföljebb... a kiváncsiság.

Műhely körűl a bánatos férj
Sohajtva jár, nyög nagyokat;
Ide fehérlenek deszkái,
Épen azok közt válogat.
Amaz talán bölcső leendett,
Menyegzős ágy eme darab:
Belőlük elhunyt hitvesének
Most, íme, koporsót farag.

Siránkozik a kisded árva,
Amott sir öntudatlanul;
Ha nő szegény, az életkönyvből
Nehéz első betűt tanul!
Ölében rázza egy cseléd lyány,
Duzzogva fel s alá megyen:
«Sirj no, *igazán* sirj!» kiált rá,
S *megveri*, hogy *oka* legyen.

Kertészkedem, mélán, nyugottan,
A fák sebeit kötözöm;
Halotti ének csap fülembe...
Eh, nékem ahhoz mi közöm!
Nem volt rokon, jó ismerős sem;
Kit érdekel a más sebe?
Elég egy szivnek a magáé,
Elég, csak azt köthesse be.

Közönyös a világ... az élet
Egy összezsúfolt tánczterem,
Sürög-forog, jő-megy a népség
Be és ki, szűnes-szüntelen.

És a jövőket, távozókat
Ki győzné mind köszönteni!
Nagy részvétel, ha némelyikünk
Az ismerőst... megismeri.

Közönyös a világ... az ember
Önző, falékony husdarab,
Mikép a hernyó, telhetetlen,
Mindég *előre mász* s — *harap.*
S ha elsöpört egy ivadékot
Ama vén kertész, a halál,
Más kél megint, ha nem rosszabb, de
Nem is jobb a tavalyinál.

(1851.)

A KIS POKOL.

(Töredék.)

A költő egy zajongó vásárba jut, hol a taszigálást ki nem állhatván, a vásár közepén magasló hegyre akar menekülni, de szörnyek útját állják. Midőn egy elszalasztott tolvaj helyett üldöznék, földalatti lebújba veti magát, hol a pohos csárdásban Horáczra ismer, ki védelmébe veszi, s ajánlkozik, hogy a kis poklon keresztül kivezeti a tömkelegből.

Az emberélet utjának felén
Egy nagy zsibojgó vásárba jutottam,
Mivelhogy a jó útat nem lelém.
Minő tolongás, öklözés van ottan!
Ki ad, ki vesz, ki húz-von, csal, ki lop,
Kevés, hogy nézne csak, mint én, nyugodtan.

De annak is «szsz», tyúkszemére: top!
S míg fájdalom miatt fogát beszíja,
Lépen könyökli holmi gaz kolop,
Hogy nyavalyássá lesz, — vagy kicsi híja.
Sehol megállás: vígyori pofák
Rivallnak a tömeg közől: «szoríjja!»
És jó, ha csontod nem lesz por-tobák.
Nincs ótalom, kell menned e tömeggel:
Czivódó kalmárok, nyelves kofák
Üldöznek, mint hal a prédát, sereggel,
Unszolva, egész isten-adta nap,
Hamis árút, hazug szóval s bilyeggel.
Így foly örökké ez ember-iszap
A hegy körül, melynek kies legormán
Szelíd fény lángol, mint az esti nap.
Kiáll a hegy, tenger szigetje-formán
A pocsolyából, melyet gázolék,
Melynek vizén nem biztos semmi kormány.
Parnasszus, e szó, fényes gázzal ég
A hegy süvegjén, mint arany bokréta,
Hová feljutni éhszomjas valék.
De nem csekély az út, nem könnyü séta:
Meredek a hegy, s melynek köldöke,
Hullámlik alján az ember-pocséta.
Engemet is hab hab után löke
S már-már kezemben volt a biztos párkány,
A szikla martnak egy éles szöge:
Midőn alattam, mint otromba sárkány
Duhadt fel a mélység posványiból
Egy szörny, kinek sohsem elég a zsákmány.
Megismerém: e hat betű: Frivól
Tarkán volt írva minden pikkelyére, ...

(1850—52 körül.)

CSANÁD.

Ul Isztragomban István szent király,
Pap- és parasztúr mind körötte áll;
Fején az ékes ujdon korona,
Vállán palástnak himzett bársonya,
Kezében a bot, egy arany virág,
Gyöngygyel rügyedzik rajta minden ág; —
Mint támadó nap, a tisztes nagyok
Arczán királyi fénye felragyog.

Csendben foly a tanács; — de hallga, hallga!
Kürtszó-e az, vagy szél, mi ott rivalga?
Felhő-e vagy por, mely az egekig
Lomhán, sötéten fölverekedik?
A föld alapját rázza mennydörej,
Vagy tomboló had és aczélzörej?
Villám czikáz-e, vagy lángfegyverek
Hegyén ezer napot hoz a sereg?

Győztes had élén, mint kettős sugár,
Megvillan egy ifjú levente pár,
Gyula, Csanád, fejdelmi két rokon,
Jobb s balkeze Istvánnak harczokon.
Mosolyra vídúl a királyi bátya,
Midőn az ifjakat belépni látja,
S míg hódolatra, meghajol a térd,
Ő nyujtja jobbját, és így szólva kérd:

«A besenyővel, a fejes, konok
Néppel mi történt, édes rokonok?
Győzött-e, hogy ne győzne a kereszt,
Pogány had ellen, mely böcsmérli ezt?
Ha sikra száll a napvilág, sötétség:
Nincs diadalban akkor semmi kétség;
No s szóljatok: hogy mint lelé Abád
Révén hadunk a vén Doni-Csabát?»

«Győzött királyom — így Csanád felel —
Győzött karunk s az ég küldötte jel;
Megtörve a besnyő kemény nyaka,
S a martalék közt vén Doni-Csaba.
S együtt Csabával nője, gyermeki,
Rab, mint a fűszál, kincs temérdeki;
Lábodnak ím leteszszük zsámolyához:
Kincs-, martalékról felséged határoz.»

«Áldás az Urnak!» szólt a fejdelem:
Három felé a zsákmányt rendelem:
Egy rész Övé, ki a győzelmet adta,
Épüljön Isten új egyháza rajta;
Más rész királyi sergem illeti,
Tiszt- és fejenkint oszszák föl neki;
Ti mint vezérek harmadát felezve.*

(Az ötvenes évek kezdetéről.)

* A költemény tervvázlatát lásd a második kötet végén.

A DAJKA SÍRJA.

A dajka sírján egyszerű halom,
Csekély fatörzsök áll emlékjelül;
Fekszik külön, temető oldalon.
Virágzó tüske, zöld pázsit körül,
Felette a lágy szél suhogva jár,
Szines pillangó, beszédes madár.

Megszáll az alkony; áttetsző homálya,
Mint könnyü fátyol, leng a sírokon;
Borulni az agg nő fejoszlopára
Eljő unoka, gyermek, vagy rokon;
Nem rokon az, nem magzat, unoka:
Két úri hölgy a sír zarándoka.

Két úri szép hölgy. Onnan jöttek el,
Hol legvirítóbb az élettavasz,
S örömmadár víg füttye énekel,
S zöld lomb között még nem sárgul panasz...
Hogy emlegetnék s megkönyeznék, sírván,
A hű cselédet rideg puszta sírján.

Miök volt nékiek az agg cseléd?
Miért emelnek ily élő emléket?
Adott-e az mást, mint béres tejét?
Talán még azt se', csak hitvány meséket.
Felejtve régen játék, dal, mese:
Hű szive az, mi nem lesz sohase'.

Oh szép, mikor feledség-nyomta földbül
Kisarjad a sziv, az elporhadott,
Mint rom felett a repkény ha kizöldül —
És kegyelet sír rája harmatot!
Oly szép, de ritka...! Pedig a szivér'
Nem jutalom a hitvány szolgabér.

A dajka sírján egyszerű halom.
Född el, virágzó tüske, puha pázsit;
Dúdolj fölötte lanyha fűvalom,
Dalokkal édesítsd szunnyadozásit;
Mondj szép regéket sokszavú madár;
Színes pillangó, lengj álmainál.

(1851.)

A KÖLTŐ HAZÁJA.

«Művész hazája széles e világ;
A hirnév országútját lakja ő,
S ez út hosszába' minden olajág,
Minden babér az ő számára nő.»
Ám hadd legyen, nem tagadom,
Övé, mely bírja őt, a hon:
De szívem azt sugja minduntalan,
Hogy a költőnek egy — csak egy hazája van.

Kezdődik e hon a csendes tanyának
Küszöbjén, melyhez emlékezete
Köté legelső végét fonalának,
Midőn először útnak ered;

Hová e gondolatvezér
Mulatni vissza-visszatér —
És egy szerény zöld ággal megpihen
Mint bárkán a galamb, az ősi tűzhelyen.

Ott ismerősen vészik őt körül
Gyermekkorának játszótársai;
Eléje ott nyájas szóval kerül
Az agg szülő — tán már csak néhai;
Minden szöget, minden zugot
Úgy lel, miképen megszokott,
Bár őse telkén most a vén Idő
Új gazda: bont, épit, a hol s mint kedve jő.

Mely ott felé zeng, a meghitt beszéd
Anyai tejnek édes folyama,
E szó nyitá meg szívét és eszét,
Ajkára ez símult, hogy dallana;
Szerelme bimbó-hajnalán
E nyelvet érté a leány,
S ezen viszonzá a «szeretlek»-et,
Vagy a sohaj szócskát, mit visszarebegett.

S a nyilt szivű nép, melyet ott talál,
Vele érzésben és nyelvben rokon;
Dala e nép közt ajkrul-ajkra száll,
Örül vagy sír az édes hangokon;
Fogékony ott minden kebel
A dalra, melyet énekel, —
S hogy ebből semmi hang el nem veszett,
Tudnia biztosan, mily boldog élvezet!

A meddig ily nép fogja őt körűl,
Nép, melynek érzi keble, zengi szája
A költő énekét, — addig terűl,
Ott éri végét a *költő hazája;*
Azon túl maga jövevény,
Dala üvegházi növény,
Legszebb illatja, színe kárba megy:
Széles világon nincs népe s hona — csak *egy!*

Innen, hogy ő e népet és hazát
Szeretni tudja kimondhatlanúl:
Nem a díjt méri, melyet tán az ád,
Oltára nem önző lángokra gyúl;
És, bárha szűk, és bárha gyér
A jutalom és a babér:
Ő e honért, e honnal s honnak él, —
Örömeit, búját zengvén, ha dalra kél.

Boldog, ha büszke lantján a haza
Dicsőségének napját zengheti!
Ha nincs multjának vérző panasza,
S reménye vásznát jó szél lengeti!
A dal, mit így teremt ujja,
Egy nemzeti hallelujah,
Visszhangja messzi ég alá kihat —
És fölverendi a késő századokat.

De bár fogy a nép és hazája pusztúl,
És a jövendő hallgat, — nem felel,
Bár keble csak bánat dalára buzdúl:
Honát a költő mégse' hagyja el;

És, mely alélt hattyú gyanánt
Várja magára a halált —
Ő nemzetének hattyúéneke,
Ő, a lant bánatos, haldokló gyermeke.

(1851.)

A GYERMEK ÉS SZIVÁRVÁNY.

Allegoria.

Sirt az ég egyik szemével
A másikkal nevetett;
Páros ívü szép szivárvány
Koszorúzta keletet:
Szép szivárványt, barna felhőn,
Nézte ábrándos fiú,
Egy sovárgó méla gyermek,
Kék szemű, de szöghajú.

«Be gyönyörű híd az ottan!
Égi híd az» gondolá
«Oh, talán ott járnak épen
Az angyalok fel s alá!
Mint szeretnék odamenni!
Bizony el is szaladok,
Jó fiút hogy bántanának
Azok a jó angyalok!

«Messze sincs az; lám csak ott van
A közel erdő megett,
Még ma estig rajta könnyen
Megjárhatnám az eget.
Istenem mily szép is lehet
Ám belülről az az ég!
Istenem ha én egy kissé
Oda bepillanthatnék!»

Szólt, eredve gyors futásnak,
És legottan messze jár;
Édes anyja híná vissza,
De szavát nem hallja már.
Útfelen száz kis virág int:
«Ülj le közzénk, szép gyerek!»
Száz madár mond: «dallok egyet!»
De ő nem hallgatja meg.

Síkos a föld és alóla
Ki-kicsuszamlik az ut,
Tüske rántja meg ruháit
Hogy «megálljon! hova fut?»
Majd elébe vág s keresztül-
Fekszi ösvenyét az ér,
Mely, ha egyszer átgázolta,
Ellenkedve visszatér.

De az értől nem ijed meg,
Nem hátrálja síkos út,
Szóba sem áll vad tövissel:
Egyre gázol, egyre fut,

Sem gyönyörre, sem veszélyre
Nem tekintvén láb alatt,
Szép szivárványt a magasban
Nézi, nézi és halad.

Kérdi tőle útas ember
Egy öreg szántóvető:
Hova oly lélek szakadva?
És mivégre siet ő?
«Jaj» felel, de gyors futtában
A kérdőre sem tekint,
«Ama *hídhoz* kell sietnem
Vissza is jőnöm megint!»

«Balga gyermek, hol van a híd?
Hova futsz ily esztelen?
Szivárvány az: vége nyugszik
Messzi, messzi tengeren:
S a megürült fellegekbe
Szí fel onnan új vizet . . .
De hiszen fuss, ha tapasztalt
Ősz fejemnek nem hiszed.»

«Am legyen híd, ám szivárvány,
Oda már én elmegyek,»
Szólt a fiú, «hogy felőle
Épen bizonyos legyek.»
És az erdő bokros utján
Bekanyarul egymaga,
Hol feketén leskelődik
Már felé az éjszaka.

Ott sohajnak, ott kaczajnak
Múló hangját hallani,
Ott fejéről fővegét is
Le-lekapja valami;
Ott fehéren a sürűből
Rá-rábukkan egy fató:
De galyak közt a szivárvány
Int feléje, s halad ő.

Szembe jőnek búcsújárók,
Szinte kérdik és felel.
«Kis bohó, mi haszna fáradsz?
Oda nem jut ember el.
Mi lehet az a szivárvány?
Van felőle sok mese:
De közelről (*ennyiünk* közt!)
Még nem látta senki se'.»

Nem elég ez a fiúnak:
«De én látni akarom!»
Szóla és tör fel a hegynek
Ut nélküli avaron.
Kő hasítja gyenge lábát,
Szirten át esik-bukik;
Haj! s alélva roskad össze
Midőn feljut a fokig.

Ott is, a mint összerogyva
Tehetetlen feküvék,
Epedő nagy kék szemével
A szivárványt nézte még;

A szivárványt, a mely szinte
Fogyni látszott, sinleni —
És mind jobban, és mind jobban
Elsápadtak színei.

«Szép arany híd, szép szivárvány,
Én szerelmem, bár mi vagy, —»
Esdekelt ő tárt karokkal,
«Oh, ne hagyj el, — oh maradj!
És ha égbe nem mehettem
Rajtad, mint az angyalok,
Várakozz', hadd nézzelek még!
Várakozz', míg elhalok!»

Hallja ezt egy agg remete
S a fiú előtt megáll,
Háta görnyed ősz hajától,
Reng a mellén hó szakáll:
«Ily korán a sírba mért vágysz?»
Feddi nyájasan a bölcs —
«Hamar volna még lehullnod,
Mint a meg nem ért gyümölcs.

«Vágyaid elérhetetlen
Tartományba vonzanak;
Az, mi után futsz epedve,
Csalfa, tünde fényalak,
Egy sugár a nap szeméből . . .
Büszke diadalmosoly,
Mely a sirva futó felhőn
Megtörik, — de nincs sehol!»

Így az agg bölcs — még tovább is
Fejtegetvén szavait,
S felnyitá a nagy természet
Titkos záru ajtait.
A fiút meg ápolóan
Vette gondjai alá,
És midőn a hajnal ébredt,
Szüleinek vissz'adá. —

Gyakran látott még azontúl
Szép szivárványt a fiú,
De, ha nézte, sírva fakadt
S lőn kedélye szomorú:
«Hogy üres kép, játszi súgár,
Mit olyankor szeme lát,
Nem *híd*, a mely összekötné
Földdel a menny kapuját!»

(1851.)

ÉRZÉKENY BUCSÚ.

Télen nyáron nincs több, csak egy kabátom,
Ez is elhágy, e régi hű barátom,
Alig-alig tartóztatom az ujját,
Tépett keble vészi tőlem bucsúját.

Vén kabátom, oh, miért hagysz engem el?
Nincs, ki hozzád már simulna, hű kebel;
Nem találsz te sehol ilyen gazdára,
Ki szeressen gyöngeségid daczára.

Vékony a te egészségi alkatod:
A levegőt soha ki nem állhatod,
Eddig is én adtam egy kis meleget,
Úgy birád ki a süvöltő szeleket.

Nem fogadtam hű szerelmet pap előtt,
Voltam azért állhatatos viselőd:
Czifra köntös rám hiába kacsintott,
Czifrasága tőled el nem csábított.

Hej pedig volt egy időben pénz elég,
Válóperünk egy szavamból kitelék,
Csak egy szóval mondtam volna: menj öreg,
Most te hitvány sipka volnál legfölebb.

Jobb időkben — nem tenné azt sok barát —
Hű maradtam gyöngéidhez, oh kabát:
Illik-e most idehagynod engemet,
Csak azért hogy nem hizlalom a zsebed?

De minek a szemrehányás! hű valál,
Egyszerű, mint a kebel, mit takarál,
Egyszerű és igénytelen valami,
Nem akartál soha többnek látszani.

Nem ohajtál czifraságot, díszjelet:
Egy zsinórkát magyarosan legfölebb . . .
Az is, az is lekopott már, a mi volt:
Szegény kabát, te éled tul a zsinórt!

Nem soká élsz, könnyű ezt megjóslani:
Ím beálltak feloszlásod napjai,
Fogsz heverni, megvetett rongy, útfelen:
Nem baj! úgy is csak lenéztek szüntelen.

Fognak ottan jőni menni emberek,
De nyugalmad senki sem zavarja meg:
Azt a ruhát a koldus sem veszi fel,
Mit egy magam-szőrü ember elvisel.

Már bocsátlak. Menj, kiszolgált veterán,
Valahol még összejövünk mi talán:
Az idő ha éltem is majd elnyüvé,
Ki tudja, hogy hol kerülünk együvé?

(1851.)

HAJNALI KÜRT.

A szőke reg, a barna éj
Kétes csatában küzködött:
Kétségesen borongtam én
Az ébrenlét s álom között.
Imetten-e? álomban-e?
Hallék üvöltő hangokat:
Honnét e hang? — kürtszó rivall,
Nyí a vadászeb és ugat.

Csodálatos, mélyenható,
Édes-fájós e kürtzene,
Keresztül búg csonton, velőn,
Mikéntha sírból zengene.
Rá az eb is, az oktalan,
Ösztönileg vonít, csahol:
S e hangzavar egynémi vad
Harmoniába összefoly.

Ez élesen, fennen kaczag,
De hosszú jajban végezi;
Az tompa böffenésivel
Az alsó hangot képezi;
Közbűl a többi nyí, vakog,
Üvölt, huhol, búg a szava;
Közé a visszhang kerepel
És a vadásznép nyers zaja.

Vidám vadászok, menjetek!
Az ébredő pacsirta hí,
Tiétek a nap bimbaja,
Erdő- s mezőnek illati.
A szűzi lég, harmatkönyű,
Higgadt folyam, fris lengeteg;
A rózsakedv, aczélerő . . .
Vidám vadászok, menjetek.

Én majd a reggelnek bizony
Csak már a tallóját szedem:
Nyűgözve tart egy bal szokás:
Vagy álnévvel természetem.
Jó szándokon nem mulna, de . . .
De mikor az ágy nem bocsát! —
Vidám vadászok, menjetek:
Jó mulatást . . . *jó éjszakát.*

(Geszt, 1851.)

DOMOKOS NAPRA.*

Midőn szüleid és mind a kik szeretünk
Nyájas köszöntéssel tehozzád sietünk;
Midőn kedvedért a — bár hiányos — család
Vigan ülte körül innepi asztalát:
Kedves fiú, hát én mit adjak most neked?
Egy édes csemegét: hizelgő éneket? . . .

Nem! azt én nem adok, te sem várod, hiszem.
Gaz, ki a Muzsáknak hamis tömjént viszen.
Szégyen a lantra, mely költött érdem által
Meggyaláztatni és gyalázni nem átall;
Minél édesb, annál émelygősb csemege —
Annál undorítóbb, minél szebb éneke.

Zengjem érdemeid? oh, azok *lehetnek:*
Állasz még küszöbén ifjú életednek;
Előtted a küzdés, előtted a pálya,
Az erőtlen csügged, az erős megállja.
És tudod az *erő* micsoda? — *Akarat,*
Mely előbb, vagy utóbb, de borostyánt arat.

Áldjad a jó Istent, ki megálda téged
Adván őreidül szerető szülőket,
Adván eszközöket, elháritni pályád'
— Annyi más futónak nehéz — akadályát.
Áldjad Istent, hanem óvakodj', a mivel
Ő álda meg, *saját* érdemül róni fel.

* Tanítványának, Tisza Domokosnak.

Nemes önbizalom, de ne az önhittség
Rúgói lelkedet nagy czélra feszítsék:
Legnagyobb czél pedig itt e földi létben
Ember lenni mindég, minden körülményben.
Serdülj kedves ifju ... poharam cseng érted! —
Légy *ember* ha majdan azt az időt érted.

Szeressed hazádat . . . Oh, a honszerelem
Most lehet őszinte, igaz, önzéstelen.
Ne is tőle kívánd, a mit ő nem adhat:
Magadban keressed az édes jutalmat.
Csillagi nem lesznek, fényes díszjelei:
Keresztje elég van, de maga viseli.

Vess számot erőddel s legjavát, a melyet
Leghasznosbnak ítélsz, hazádnak szenteljed.
Vagyon sok szüksége, sok fogyatkozása:
Bárhol állj, csak tőled előmentét lássa.
Serdülj kedves ifju — habzó kelyhem dagad —
A haza igényel munkás, hű fiakat.

S ha talán, az érzés tengeréhez jutva,
Néked a szelid lant tisztessége jutna:
Hass! buzdíts! egyesíts! hogy osztály ne légyen
Köztünk, hol magyar szó, honfi érzet, szégyen.
Virág a költészet . . . egy nép irodalma:
De ha nem virágzik, nem is terem a fa.

Ha pedig a tettdus férfikor elhívân
A lanttól, komolyabb munkásságot kíván:
Ne feledd, mily gyönge ama *virág* bokra,
Van szüksége közös ápoló karokra.
Serdülj kedves ifju — még egyszer a kelyhet! —
Nőj eléggé nagyra betölteni helyed!

(Geszt, 1851.)

RÁCHEL.

«Akkor Herodes . . . elküldvén szolgáit, levágata minden gyermekeket, kik valának Bethlehemben . . . Ráchel, siratván fiait, nem akart vigasztalást bevenni, mivelhogy az ő fiai nem volnának. . .» *(Mát. II. 16, 18.)*

A lámpa csügged, az éjfél setét,
Virasztja Ráchel két szép kisdedét;
Arczára halvány mécs világa süt,
Viharzó búja már lecsöndesült,
Mint a derékban megtörött virágszál
Alácsüggeszti fonnyadt szirmait:
Dús fürtözetje dult képén alászáll,
S beárnyékozza kettős fiait.
Ül ágya szélin és az ágyban ott
Szelíden nyugszik a két kis halott;
Meghülve, de nem merevedve meg, —
Téjarczaikon lágy mosoly lebeg;
És a kicsiny száj félig nyitva, mint
Ösztönszerűleg az emlőre nyilt.
Három egész nap, három lázas éj
Mult el, mióta nincsen éte, álma,
Midőn a zsarnok heródeszi kéj
Szép csecsemőit keresé halálra.
Oh, a rémséges éjszaka!
Midőn a kisded álmai fölött
Poroszlók kardja villoga
És százakat és ezreket leölt.

Midőn kétségb'esett anyák,
Keresve menedék tanyát,
Dobogó kebelen
Vitték a gyönge magzatot,
Kit az anyai félelem
A fájásig szorongatott:
Vitték, hogy a vad szolga ösvényét
— Elébe futván — rövidítenék!
Midőn *Rámába* hallatott
Sirás, kiáltás, jajgatás,
Lőn keserű könyhullatás —
Mikép jósoltatott!

Azóta Ráchel búja fenn viraszt,
Kizárva minden részvétet, vigaszt.
Magához senkit nem bocsáta:
Mint vészmadár elem-csatába,
Merült be tenger bánatába.
Hiába kérte martalékait
A sír, megnyitva éhes ajkait:
A sírral ő daczolva pörbe szállt,
Kétségb'esése kétlé a halált.
Mígnem kizajlott szenvedély után
Nyugottság tűnt fel az ábrázatán,
Oly mélabús, kietlen nyúgalom,
Minő romok felett vagyon.
Most csendes a bú, mint ha éji vész
Multán a hold fájdalmasan kinéz.
Értelme néha felhős még ugyan,
Hanem felhője már villámtalan:
És lelke tűrni tud, habár föleszmélt,
Elbirja az emlékezet keresztjét.

Olykor, ha lassú merengésiben
Elméje, mint fáradt madár, pihen —
Olykor lehajtja melle bimbait,
Csiklándva mintegy alvó fiait;
De visszaretten és sohajt nagyot,
Emlője érzi a halálfagyot;
Könyhullatásban szivfájdalma könnyül,
Bánatja szózatos panaszban enyhül.

RÁCHEL SIRALMA.

Puha fejér ágyam hullámos redőin
Mily szépen alusztok, én szép csecsemőim:
Édes-é az álom? . . .
Unszoló emlőmet elfogadni késtek;
Balgatag reménynyel várom ébredéstek —
De hiába várom.

Ah! hiszen nem fogtok ébredni, — tudom már, —
A ti nyúgovástok több a nyúgalomnál,
Tudok mindent — jaj — jaj!
Nevető szememre nem nevettek vissza,
Gőgicsélő szómra nem rebegtek vissza
Csókra késztő ajkkal.

Halva vagytok, halva. Íme, itt a mély seb:
Mintha nem lett volna elegendő kisebb
Ajtó a halálnak!
Mintha gyenge csírát egy uj nem letörne —
Mintha kis galambfi nem meg volna ölve,
Kit sziven nyomának!

Oh, hadd csókolom meg e vérző sebajkat,
Mely, égre kiált bár, iszonyúan hallgat, —
Oh, hadd mossa könyem!
Kiálts fel, te nyilt seb, bosszuért az égre,
Hogy kegyetlen szerződ meglakoljon végre,
Lakoljon meg szörnyen!

Mi haszna! mi haszna: nincs már nekem fiam! —
Folyna bár miattok bosszuló vérfolyam,
Föl nem ébrednének:
Azt a kis patakot, mely a szívet hajtja,
Ha egyszer elapadt, ki nem pótolhatja
Oczeánja vérnek.

Iszonyú Heródesz! ha már eltökéléd
Ártatlanra fenni pallosodnak élét,
Miért biztad másra?
Szomjazó szemekkel mért nem jövél magad?
Talán kőszivedből enyhe forrás fakad,
Irgalom forrása.

Oh, ha láttad volna . . . oh, fiaim, lelkem! —
Lerogyék előtte, sírva térdepeltem
A vad pribék előtt;
Kértem, hogy ne bántsa, mondtam ne ölje meg,
Mert *enyéim* e szép ártatlan kisdedek:
Hiába kértem őt! —

Sírt a vad poroszló, szemei könyeztek;
Azt hivém, nem bántja, azért áll oly veszteg!
Feledém, hogy szolga:
Ha te könyezél ott, kemény szivű király
Egy fiait féltő anya fájdalminál, —
Meg nem ölted volna.

Bethlehem leányi, kik anyák *voltatok*,
Ne irígyeljétek e kettős bánatot,
Ne irígyeljétek:
Ha nem volt oly büszke jogotok remélni
Mint Ráchelnek, ím a bánat is felényi
Részben jut tinéktek.

Temetés lesz holnap. Jertek el, oh jertek!
Látogassuk együtt a temetőkertet;
Nem irtózom többé:
Fektessük le halvány gyermekimet szépen
— Kik alusznak immár az urnak kezében
Fiaitok közzé.

Íme, a szép tavasz kiesett az évből,
Egy nemzedék holt ki az emberiségből,
Nyugszik temetőben:
Serdűl Bethlehemnek, felnő számos ifja:
De egynek se lészen születése napja
E *két* esztendőben.

Hah, de mily panasz, hogy e kor méhe meddő!
Íme, látok, látok . . . megnyilt a jövendő
Távolban közelben:
Kiről annyi jósnak zenge ihlett szája
Megszületett, érzem, Júdának királya
Kicsiny Bethlehemben!

Zsarnoki féltésed vérengzése volt ez:
De tudd meg, de tudd meg, vérszopó Heródesz,
Hogy ő nincs elveszve!
Napjaid számítvák, megifjult az idő,
És, kitől rettegsz, nem féli fegyverid ő,
Az *Ige*, az *eszme!*

(1851.)

A DALNOK BÚJA.

Sötét éjben, rideg lakában,
Virrasztja meddő bánatában
A dalnok egyedűl;
Mint egy koporsó, néma lantja,
Nehéz gondban fejét lehajtja,
Bús hangszerére dűl.

Mellette és körűle vannak
Romjai sok törött sohajnak,
Szárnyaszegett dalok,
Szelleme gyászos töredéki,
Fájdalma átkövült emléki...
Romok közt andalog! —

Miért nem zendül, mire hallgat,
Oh ének ifja, lantod, ajkad?
Miért így vesztegel?
Vagy szíved elfásult, kiégett —
S a szép világ bűbája téged
Többé nem érdekel?

Nem lelkesűlsz-e föl, ha nézed,
Tavaszszal az ifjú természet
Hogyan képez, teremt?
Nem hallod-é a lomb sohajját?
És a patak csörgő morajját
Nem érted mit jelent?

A fölkelő, a nyúgovó nap
Kietlenebb-e s untatóabb
Mint egykoron vala?
Nem hat meg az éj szent magánya?
A holdvilág sejtelmes árnya,
S a fülmilék dala?

— «Hagyj, kérlek, itt némán epednem.
Oh, volna bár kiégve keblem
S többé ne érzenék!...
De, mint a Mózes bokra hajdan,
A dalnok-szív ég olthatatlan
És soha el nem ég.

«Jó a tavasz... *virágot* ápol,
Mind ez, mit a hősek porából
Fel bír éleszteni!
A lombsohaj ezrek nyögése,
És a patak gyász csörrenése...?
Könnyű megérteni.

«A felkelő, az elhunyó nap
Hozott-e ma, igér-e holnap
Örömet és reményt?
S az éjfélnek van-é magánya?
Megnépesíti holtak árnya,
Felzaklatván, az éjt —»

Dalnok, ha van szivednek búja,
S érinti azt fájdalmak ujja,
Hangot hogy mégsem ad?
Hiszen a bú mesterkezének
Verésitől a legszebb ének,
A legszebb dal fakad.

— «Haj! zönghet-é a szívnek hurja,
Midőn a bánat tépi, dulja
S nem óva nyúl felé?
Ha durva kézzel gyönge lantod
Kemény sziklához paskolandod:
Hármonia kel-é?»

Szülötte vagy tán gyáva kornak,
Lelkedben eszmék gyulva forrnak
S nincs tárgy, kiöntened?
Tettekre híni fel a vásott
Idők fiát szent hívatásod,
Munkára költened!

— «Nem gyávaság korában éltem,
Láttam sokat, mindent megértem,
Mind a szépet, nagyot,
Miről zengett magasztos ének,
Mit följegyezvén a történet
Csodául fennhagyott:

«Láttam Marathon győzedelmét,
Spárta leányi honszerelmét,
Xerxes özön hadát,
Leonidást Thermopylaeben,
És Tyrtaeust, lanttal kezében,
Buzdítni a csatát...»

Csodálatos! hát még se szólal
Hurjaidon magasztaló dal?
A hőslakoma vár:
Csaták után, hűs mirtusz enyhén,
Nyugvó daliák közt pihenvén,
Édes a dal s pohár.

— «Csaták után, haj! nincs vidám tor,
Mit ének fűszerezne s vándor
Kehelynek örömi:
Cziprus ködében a daliák
A dalnok énekét nem hallják
— Nem értik — zöngeni!

«De ő nem is zeng. Tehetetlen
Lantját leteszi csüggedetten
És szíve felzokog:
Oh, ti nagyok, oh, ti dicsőek,
Félisteni régmult időnek,
Szerencsés dalnokok!

«Fényes, magasztos korban élni,
Büszkén emlékezni, s remélni,
Tinéktek adatott!
Osztozni a hősnek babérján,
Vagy bús panaszt emelni sirján:
De mindig — szabadot.

«Megállapitni az időnek,
A mult ködébe sietőnek,
Rohanó kerekét,
Birván szelíd ének hatalmát,
Örökéletűvé tenni a *mát*
S *tegnap* történetét.

«Tinéktek adatott, a gyenge
Lant húrjain játszani s zengve
Éltetni az erőst!
És, kit nehéz vas dönte sirba,
Az istenekkel tenni sorba,
— Feltámasztván a hőst.

«És adatott vala tinéktek
Teremteni új nemzedéket
Az elhunyt sirjain;
Építni várost, Amphionként,
Hol durva kő mozdúla önként
A lantos hurjain.

«Én a kifáradt küzdelemnek
Hanyatló korszakán merengek,
Szemem alátekint...
Késő, habár láttam virágát,
Biztatnom a kidőlt fa ágát:
Virágozzék megint.»

(1851.)

CSALÁDI KÖR.

Este van, este van: kiki nyúgalomba.
Feketén bólingat az eperfa lombja,
Zúg az éji bogár, neki megy a falnak,
Nagyot koppan akkor, azután elhallgat.
Mintha lába kelne valamennyi rögnek,
Lomha földi békák szanaszét görögnek,
Csapong a denevér az ereszt sodorván,
Rikoltoz a bagoly csonka, régi tornyán.

Udvaron fehérlik szőre egy tehénnek:
A gazdasszony épen az imént fejé meg;
Csendesen kérődzik, igen jámbor fajta,
Pedig éhes borja nagyokat döf rajta.

Ballag egy czicza is — bogarászni restel —
Óvakodva lépked hosszan elnyult testtel,
Meg-megáll, körülnéz: most kapja, hirtelen
Egy iramodással a pitvarba terem.

Nyitva áll az ajtó; a tüzelő fénye
Oly hivogatólag süt ki a sövényre.
Ajtó előtt hasal egy kiszolgált kutya,
Küszöbre a lábát, erre állát nyujtja.
Benn a házi asszony elszűri a tejet,
Kérő kis fiának enged inni egyet;
Aztán elvegyül a gyermektársaságba,
Mint csillagok közé nyájas hold világa.

Egy eladó lyány a tüzre venyigét rak:
Ő a legnagyobb s szebb... a hajnali csillag.
Vasalót tüzesít: új ruhája készen,
Csak vasalás híja... s reggel ünnep lészen.
Körül az apróság, vidám mese mellett,
Zörgős héju borsót, vagy babot szemelget,
Héjából időnként tüzre tesznek sokat:
Az világítja meg gömbölyű arczukat.

A legkisebb fiú kenyeret kér s majszol;
Üszköt csóvál néha: tüzkigyókat rajzol.
Olvas a nagyobbik, nem ügyelve másra:
E fiúból *pap lesz,* akárki meglássa!
Legalább így szokta mondani az apjok,
Noha a fiú nem imádságon kapkod:
Jobban kedveli a verseket, nótákat,
Efféléт csinálni maga is próbálgat.

Pendül a kapa most, letevé a *gazda;*
Csíkos tarisznyáját egy szegre akasztja;
Kutat az apró nép, örülne, ha benne
Madárlátta kenyér-darabocskát lelne.
Rettenve sikolt fel a melyik belényul:
Jaj! valami ördög... vagy ha nem, hát... kis nyul!
Lesz öröm: alunni se' tudnak az éjjel;
Kinálják erősen káposzta-levéllel.

A gazda pedig mond egy szives *jó estét,*
Leül, hogy nyugaszsza eltörődött testét,
Homlokát letörli porlepett ingével:
Mélyre van az szántva az élet-ekével.
De a mint körülnéz a víg csemetéken
Sötét arczredői elsimulnak szépen;
Gondűző pipáját a tüzbe meríti;
Nyájas szavu nője mosolyra deríti.

Nem késik azonban a jó házi asszony,
Illő, hogy urának ennivalót hozzon,
Kiteszi középre a nagy *asztalszéket,*
Arra tálalja fel az egyszerü étket.
Maga evett ő már, a gyerek sem éhes,
De a férj unszolja: «gyer közelebb édes!»
Jobb izű a falat, ha mindnyájan esznek, —
Egy-egy szárnyat, czombot nyujt a kicsinyeknek.

De vajon ki zörget? «nézz ki, fiam Sára:
Valami szegény kér helyet éjszakára:
Mért ne fogadnók be, ha tanyája nincsen,
Mennyit szenved úgy is, sok bezárt kilincsen!»

Visszajő a lyánka, az utast behíván.
Béna harczfi lép be, *sok jó estét* kíván:
«Isten áldja meg a kendtek ételét is,
(Így végezi a szót), meg az *emberét* is.»

Köszöni a gazda: «Része legyen benne:
Tölts a tálba anyjok, ha elég nem lenne.»
Akkor híja szépen, hogy üljön közelébb —
Rá is áll az könnyen, bár szabódik elébb.
Éhöket a nagy tál kívánatos izzel
Szomjukat a korsó csillapítja vizzel;
Szavuk sem igen van azalatt, míg esznek,
Természete már ez magyar embereknek.

De mikor aztán a vacsorának vége,
Nem nehéz helyen áll a koldus beszéde;
Megered lassanként s valamint a patak,
Mennél messzebbre foly, annál inkább dagad.
Az idősb fiú is leteszi a könyvet,
Figyelmes arczával elébb-elébb görnyed;
És mihelyt a koldus megáll a beszédben:
«Meséljen még egyet» — rimánkodik szépen.

«Nem mese az gyermek,» — így feddi az apja,
Rátekint a vándor és tovább folytatja;
Néma kegyelettel függenek a szaván
Mind az egész háznép, de kivált a leány:
Ez, mikor nem hallják, és mikor nem látják,
Pirulva kérdezi tőle... *testvér bátyját:*
Három éve múlik hogy utána kérdez,
Még egy esztendőt vár, nem megy addig férjhez.

Este van, este van... a tűz sem világít,
Kezdi hunyorgatni hamvas szempilláit;
A gyermek is álmos, — egy már alszik épen,
Félre billent fejjel, az anyja ölében.
Gyéren szól a vendég s rá nagyokat gondol;
Közbe-közbe csupán a macska dorombol.
Majd a földre hintik a zizegő szalmát...
S átveszi egy tücsök csendes birodalmát.

(1851.)

OH! NE NÉZZ RÁM...

Oh! ne nézz rám oly sötéten
Pályatársa életemnek,
Mint midőn az őszi felleg
Húzza árnyékát a réten;
Nézz szelíden, nézz mosolygva:
Férfié az élet gondja.

Bárha csügged hív barátod,
Nincs enyelgő tréfa nyelvén,
S a kemény sors vésze kelvén
Arczom elborulni látod;
A te szíved ez ne nyomja:
Férfié az élet gondja.

Dörgve hull a nagy zuhatag,
Szirthez illik rémes árnyék;
De szelíd a rónatáják,
Zengve lejt a völgyi patak,

Mely a zöld virányt befolyja:
Férfié az élet gondja.

Hát ne nézz rám oly sötéten;
Zúgjanak bár künn a vészek,
Csak ez a kis enyhe fészek
Ez maradjon mindig épen:
Szívem a bajt könnyen hordja:
Férfié az élet gondja.

(1852.)

ESZÜNKBE JUSSON...

(Forget not the field.)

(Moore.)

Eszünkbe jusson, hol veszett el
Hősink utója, legjava
Mind, mind! — s ápolt fényes reményünk,
Sirjokba szállván, elhala.

Oh! nyernők vissza csak halálból
E szíveket úgy, mint előbb,
Megvíni még egyszer, szabadság!
Szent harczodat, isten előtt;

Csak egy perczig szakadna még el
Az akkor ránk vert rabbilincs:
Nem! — nincs erőszak földön, égben,
Hogy összeforrasztná megint.

De vége, vége. S bár az évlap
Kürtölje hóditónk nevét:
Atkos a diadalmenet, mely
Elhunyt szabad szivekre lép.

Sokkal becsesb a sír, vagy börtön,
Melyből egy honfinév ragyog,
Babéritoknál, ti, szabadság
Romján emelkedett nagyok.

(1852.)

OH NE BÁNTSD A KÖLTŐT...*

(Oh! Blame not the Bard.)

(Moore.)

Oh! ne bántsd a költőt, ha lombok alá fut,
Hol *kéj* tesped, a *birt* gond nélkül mosolygva;
Többre született ő s boldogabb időkben
Lelke szentebb lángra gerjedhetett volna.
Az ideg, mely lantján most tágan lecsügged,
Fel birá ajazni a hős büszke ívét!
És az ajk, mi most csak vágy dalát lehelli,
Kiönthette voln' a honfi megtelt szívét.

De jaj hazájának! — Oda büszkesége,
Megtörék a szellem, mely sohasem hajlott:
Romjain gyermekei titokban sohajtnak,
Mert szeretni vétek, halál védni a hont.

* Töredék.

Fia becstelen, míg áruláshoz nem ért,
Megvetik, ha csak nem pirul őseiért:
Egy szövétnek fénye vezet méltóságra,
Melyet gyujt a hazát elemésztő máglya.

(1852.)

ITTHON.

Mint a madár a fészkére,
Szomju vándor hűvös érre,
Mint a gyermek anyaölbe:
Vágyom én e nyájas körbe.

Itt, enyelgő kis családom
Közt, van az én jó világom;
Künn borong bár a magasban:
Itt örökké csillagos van.

Csillogó szem, mosolygó ajk:
Ez az a mit szívem óhajt,
S küszöbömet átallépve,
Ez derül itt én elémbe.

Szívem ifjul, gyermekké lesz:
Kis örömet nagynak érez,
Körülem is ártatlan kedv
Játszi pillangója repked.

És felejtem egyelőre
Gondjaimat a jövőre:
Mi nehéz súly függ e vállon,
Nehogy kedvök búra váljon.

Gyermek-szívvel, öntudatlan
Nyugszom meg e gondolatban,
Hogy övéit el nem hagyja,
Ki mindnyájunk édes atyja.

(1852.)

A VILÁG.

A világ egy kopott szekér,
Haladna, de nem messze ér;
Itt is törik, ott is szakad:
Sohse féljünk, hogy elragad.

A világ egy régi mente,
Moly, penész, por összeette,
Folt sem állja, foldani kár:
Czérna után szakad mindjár'.

A világ egy tói malom,
Néha tenger vize vagyon,
Néha csepp sincs, úgy kiszárad:
A mint kéne, sohsem járhat.

A világ egy vén muzsikás,
Nem tud ő már kezdeni mást;
Minden hangból húz csak felet,
Minden nap egy nótát feled.

A világ egy rozzant csárda,
Rossz menedék télbe' nyárba';
Télbe' fázol, nyárban ázol:
Mégis benne éjszakázol.

Részeg ember ez a világ:
Ötször, hatszor egy nyomba hág;
Kész ugorni hegyen völgyön
S felbukik a síma földön.

(1852.)

MINT EGY ALÉLT VÁNDOR...

Mint egy alélt vándor, midőn fele utján
Csüggeteg szemmel néz hátra, majd előre:
Mielőtt e rögös pályát tovább futnám:
Hadd nézzek a multra, nézzek a jövőre.

Szomorú egy látvány! íme ott terülnek
Mögöttem s előttem, mindenik kopáron;
Nincsen rajtok, miért bánkódjam, örüljek:
Sem ez nem kecsegtet, sem azt nem sajnálom.

Találkoztam ugyan, a míg átalkeltem,
Egy-egy fris virággal, egy-két termő fával:
De a fa gyümölcsét én meg sem izleltem,
S megelégedém a virág illatával.

Ott, a hol az élet víg örömi nyiltak,
Úgy érzettem, mintha tilalmasban járnék,
És midőn a kéjek zöld lugosba híttak,
Ezt sugá valami: hosszu pálya vár még.

Jártam a jelenben, éltem a jövőben.
Idegen város volt a jelennek percze,
A hol meg sem áll az útas átmenőben,
Még körül sem néz, mert az ő czélja messze.

Így a holnap mindig elrabolta a mát,
Én nem mertem élni, mert élni akartam;
Kerestém a távol békés nyúgodalmát
S a béke galambját önként elzavartam.

De mi veszteség volt ama perczek élve,
Míg a szép jövendő vonzott annyi bájjal?
Míg előre néztem s futottam, remélve,
Dobogó kebellel és pihegő szájjal?

Tudtam, hogy csalódás mind az a mit látok,
De, mivel oly szép volt, gyönyörködtem benne;
Oh, édes reményim, tündér palotátok —
Hadd volna az ábránd, csak előttem lenne!

S hadd vonúlna messzebb: követném, követném
Gyermeki bizalmas könnyenhivőséggel,
Míg csak elmosódó rajzát kivehetném
Ott, hol a kerek föld határos az éggel.

De kopár, sivatag jövőm láthatára:
Mért fussak felé, ha nem igér enyhűlést!
Megtompult kebellel, szemeim bezárva,
Óhajtom magamra a megsemmisűlést.

Örömest nem mennék, örömest pihennék,
Habár e nyugalmat már nem érzeném is;
De hiába, futni vagyok kénytelen még,
Majd elébb, vagy később megpihenek én is.

Nem a czélra vágyom; elveszett irányom;
Óhajtok pihenni: mindegy, hol, miképen:
Akár czélhoz érve, zöldellő virányon,
Akár összerogyva, pályámnak felében.

(1852.)

POÉTAI RECEPT.

Gyöngy, harmat, liliom, szellő, sugár, villám,
Hajnal, korom, szélvész, hattyu, rózsa, hullám,
Délibáb, menny, pokol . . . ha mind egybevészed:
Recipe — és megvan a magyar költészet.

Adj hozzá, ha tetszik, mintegy fölöslegül,
Hold*sugárt,* a melynek *illatja* hegedül,
A remény *burjából* ezüst *szakállakat,*
És fond *láng*ostorrá, mint *eső*szálakat.

A kétségbeesést *álombab*nak véljed,
Takarja be a *nap* a sötétlő *éjet,*
Rózsád *szeme* légyen a roppant *ég boltja,*
Melyből egy *meteor* a tengert *kioltja,*

S ha ez mind nem elég: *bundára hasalván*
Pislants a leányra egy *laposat,* csalfán;
Fújad a tilinkót *szedtevettés* szájjal,
S kenje meg Apolló fürteidet . . .

(1852.)

ŐSZ VÉGÉN.

Ki, ki a mezőre! nem állhatni ellent:
Gyönyörű idő van, a lég enyhe, tiszta:
A csapodár tavasz megbánta hogy elment,
Az jött ujra vissza.

Tavaszi sugárral a megifjodott nap
Fénybe öltözteti a világos eget;
Fehér gyolcs ruhában jőnek, udvarolnak
Távol a fellegek.

Hallom indulóját költöző madárnak
A végtelen űrből, mely fölöttem kékűl.
Nyár, és kikelet van, a tavasznak, nyárnak
Szeszélyei nélkűl:

Sem a változó nap, mint a beteg ember,
Nem siratja minden pillanatnyi kedvét;
Sem a rekkenő hév, váratlan dörejjel,
Tűz-kanóczot nem vét.

Harmatos mezőben, hol ezüst ér ballag,
Nem sápad halálra a legyilkolt fűrend;
Virul a rét újra, öltözik a parlag.
Minden újul, örvend.

Csak te nem derűlnél, fátyolos kedélyem?...
Tavaszod megtértét soha ne reméljem?...

(1852.)

TEMETŐBEN.

A holtak álmai felett
Szépen virúl a kegyelet
E nyúgalom hazában;
Hűs a berek, és zöld a hant:
A hála műve megfogant,
S tovább tenyész magában.

Ki tudja, mily rég lehete,
Hogy itt az első csemete
Először hajta lombot!
Azóta hány délczeg fa lőn
Fej-oszloppá e sírmezőn —
És hány szív összeomlott!...

(Nagy-Kőrös, 1852.)

MAGYAR MISI.

Magyar Misi ám a legény egyszer a talpán,
Kivált mikor a bajuszát felpödri nyalkán,
Félre üti darutollas túri süvegét,
Majd megbolondul utána a fehér cseléd.

Minden ujján sárga gyűrű Magyar Misinek,
Minden ujján egy szerető, mégsem unja meg;
Ha megunja, cserbe hagyja őket a hamis:
«Válaszsz babám nálam immár szebbet jobbat is.»

Ha megcsalja Magyar Misit hű szeretője,
Nem bolond, hogy érte magát a vizbe ölje:
«Verje meg a három isten» csak ezt kivánja,
Káromkodik nagy bujában egyet utána.

Betekint a Dübögőbe, kérni egy italt,
Van neki ott embersége, míg pénzébe' tart;
De ha elfogy a hitele, parancsolni kezd,
Töri magát Iczig zsidó, ha ő ráijeszt.

Köti borát fűre-fára, kell vagy nem neki,
Még az utczán elmenőre is köszöngeti;
De jaj annak, a ki osztán abból nem iszik!
Szerencse, ha lepedőben haza nem viszik.

«Ki a legény a csárdában!» Misi felkiált,
Szereti ő mutogatni erejét s magát;
Máskülönben áldott ember, a légynek se vét,
De ne próbáld kisebbítni a becsületét.

Egy az, a mit szíve érez s a mit szája mond:
Rászedi őt, megcsalja őt akármi bolond;
Agyon ütne, ha elvennél tőle egy kovát:
De egy szóért odaadja legszebbik lovát.

Esze is van neki annyi mint akárkinek,
Tanulhatott volna ő, de gondolá: minek?
«Nem lehet pap minden ember» — így okoskodék
«Annyi a tudós közöttünk, hogy fele se *kék*.»

Világlátni, tapasztalni, messze nem megyen,
Legfölebb a vásárokra, hogy tinót vegyen;
Mert van elég apai jus, hogy megéljen ő:
Három vékás földje után — a közlegelő.

Mint sebes tüz, a kezében munka úgy halad,
De henyélni jobban szeret barna hűs alatt;
Nem is azért dolgozik ő, hogy talán szeret:
Csak azér' hogy ne bántsa a lelkiösmeret.

Katonának, háborúba, menni vágya nincs,
De ha egyszer belekapott, bizony párja sincs,
«Hadnagy uram!» így kiált fel magyar miskásan:
«Vágjuk le mind s menjünk haza, kérem alássan.»

Egy szó mint száz, derék fiú a Magyar Misi,
Csak az a kár, hogy maga is ezt nagyon hiszi;
Bölcsesége sem hiányzik, mert nagyon tud ám
Néha-néha bölcselkedni... kivált kár után.

(1852.)

ENYHÜLÉS.

Kél és száll a szív viharja
Mint a tenger vésze;
Fájdalom a boldogságnak
Egyik alkatrésze;
Az örömnek levegőjét
Megtisztitja bánat,
A kizajlott búfelhőkön
Szép szivárvány támad.

Tegnap a remény is eltört,
Az utolsó árbocz,
Csupán a kétség kötött egy
Gyarló deszka-szálhoz:
Ma fölöttem és alattam
Ég és tenger síma;
Zöld ligetnek lombja bókol
Felém, mintegy híva. —

Nem törik a szenvedő sziv
Oly könnyen darabbá,
Csak ellágyul, s az örömre
Lesz fogékonyabbá;

Mint egy lankadt földmüvesnek
Pihenő tanyája:
Kész boldogság lesz neki a
Szenvedés hiánya.

Nincsen olyan puszta inség,
Hogy magának benne
A halandó egy tenyérnyi
Zöld virányt ne lelne;
És ha ezt a szél behordta
Sivatag fövénynyel:
Megsiratja... de tovább megy
Örökös reménynyel.

Sivatagja életemnek!
Van pihenő rajtad;
Vészes hullám! sziv-hajómat
Nem szünetlen hajtod;
Ha nehéz bú, és nehéz gond
Rossz napokat szerze:
Kárpótolja a nyugalom
Enyhületes percze.

(1852.)

DANTE.

Állottam vizének mélységei felett,
Síma volt a fölszin, de sötét, mint árnyék,
Alig mozzantá meg a rózsalevelet,
Mint rengéskor a föld, csak alig hullámlék.

Aczéltiszta tükre visszaverte híven
A külső világot — engem is: az embert;
De örvényeibe nem hatott le a szem,
Melyeket csupán ő — talán ő sem — ismert.

Csodálatos szellem! egy a mérhetetlen
Éggel, a mely benne tükrödzik alattam!
Egy csak a fönségben és a terjedetben
És, mivel mindenik oly megfoghatatlan,
Az ember... a *költő* (mily bitang ez a név!)
Hitvány koszorúját, reszketvén, elejti
És, mintha lábait szentegyházba tenné,
Imádva borúl le, mert az Istent sejti.

E mélység fölött az értelem mér-ónja,
Mint könnyű pehelyszál, fönnakad, föllebben:
De a lélek érzi, hogy az örvény vonja,
S a gondolat elvész csodás sejtelemben,
Nemismert világnak érezi nyomását,
Rettegő örömnek elragadja kéje,
A leviathánnak hallja hánykodását...
Az *Ur lelke* terült a viznek föléje.

Lehet-é e szellem az istenség része?
Hiszen az istenség egy és oszthatatlan;
Avvagy lehet-é, hogy halandó szem nézze
A szellemvilágot, teljes öntudatban?
Évezred hanyatlik, évezred kel ujra
Míg egy földi álom e világba téved,
Hogy a *hitlen* ember imádni tanulja
A köd oszlopában rejlő Istenséget.

(1852.)

VÁGTAT A LÓ...

Vágtat a ló a pusztába',
Mint a villám, viszi lába,
Ég az ostor szennye testén,
A sarkantyú oldalába'.

Kénye-kedvén rossz katangok
És lapú közt hogy csatangolt,
Kikiálták vén gebének,
S hámba fogták mint bitangot. —

Máskor ugyan jobbnak látták,
Most, silány dög, úgy találták;
Szánakoztak rajta csúful,
S hej, be nehezen sajnálták!

«No mi is lesz már belőle?
Alig van a csontja, bőre,
Lépni sem tud, vagy ha lép is,
Inkább hátra, mint előre!»

Egy az ostorával csörget,
Más teszen rá éles nyerget,
Más kalapját rázza és bőg,
Mint az, a ki sáskát kerget.

«Czo fel, czo fel utoljára!
Lassan-lassan, szegény pára;
Nem gyalázunk, nem böcsmérlünk —
Pénz nekünk a bőröd ára!»

De keresztül úton, mesgyén
Vágtat a ló, a nemes mén:
Oldalában a sarkantyu,
Gyáva ostor szennye testén.

S itt egy darab, ott egy darab,
Itt egy ember, ott egy kalap —
Fakó szekér — csepü-szerszám —
Lovag — kocsis — messze marad.

(1852.)

VISSZATEKINTÉS.

Én is éltem... vagy nem élet
Születésen kezdeni,
És egynehány tized évet
Jól, rosszúl leküzdeni?
Én is éltem... az a sajka
Engem is hányt, ringatott,
Melyen kiteszi a dajka
A csecsemő magzatot.

Első nap is oly borultan
Hajola reám az ég!
S hogy nevetni megtanultam,
Sirni immár jól tudék;
Soha se' birám teljébe'
Örömeim poharát;
Az ifjuság szép kertébe
Vas korláton néztem át.

Félve nyultam egyszer-máskor
Egy rózsát szakasztani:
Késő volt — a rázkodáskor
Mind lehulltak szirmai.
Kerésém a boldogságot,
Egy nem ismert idegent:
Jártam érte a világot —
S kerülém ha megjelent.

Vágytam a függetlenségre,
Mégis hordám lánczomat,
Nehogy a küzdés elvégre
Sulyosbítsa sorsomat:
Mint a vadnak, mely hálóit
El ugyan nem tépheti,
De magát, míg hánykolódik,
Jobban behömpölygeti.

Álmaim is voltak, voltak...
Oh, én ifju álmaim!
Rég eltüntek, szétfoszoltak,
Mint köd a szél szárnyain.

Az az ábránd — elenyészett;
Az a légvár — füstgomoly;
Az a remény, az az érzet,
Az a világ — nincs sehol! —

Nem valék erős meghalni,
Mikor halnom lehetett:
Nem vagyok erős hurczolni
E rámszakadt életet.
Ki veszi le vállaimról...?
De megálljunk, ne, — ne még!
Súlyos a teher, de imhol
Egy sugár előttem ég.

Szende fényü szép szövetnek, —
Mely egyetlen-egy vigasz, —
Szerelemnek, szeretetnek
Holdvilága! te vagy az.
Elkisérsz-e? oh, kisérj el —
Nincs az messze — síromig;
S fátyolozd be derüs éjjel
A ki majd ott álmodik!

(1852.)

AZ ELHAGYOTT LAK.

Áll a kis lak pusztán, ridegen,
Gyom veri fel nyájas udvarát;
Kapujánál jő megy idegen
S «ki van itthon, hej no?» bekiált.

Ki van itthon? kérdi kétszer is,
De szavára senki nem felel:
Üres a ház, még a félszer is,
Hogy lakosa élne, semmi jel.

Vidor ösveny, a kis kapuig,
Jámbor utast várni nem szalad,
Nem fut ki elébe, — megbuvik
Elvadultan a vad fű alatt. —

Nyöszörög a kútgém betegen,
Omladozó-félben a gödör;
Fujdogál a felszél hidegen:
Harangoz a szélben a vödör.

S az üres ház néha úgy hereg!
Néha nagyot sóhajt ablaka:
Kerüli azt nappal a gyerek,
Kerüli a tolvaj éjtszaka.

(1852.)

ROZGONYINÉ.

(Ballada.)

«Hová, hová, édes férjem?»
«Megyek a csatába:
Galambóczon vár a török,
Ne várjon hiába.»

«Megállj, megállj, édes férjem!
Ne menj még csatába:
Befordulok egy kicsinyég
Öltöző szobámba.»

«Én kegyesem, szép hitvesem,
Ellenemre jársz-é?
Sima vállad, puha kebled
Töri az a pánczél;
Félve tartod a nagy kardot
Remegő kezedben:
Mit keresnél, gyönge asszony,
Véres ütközetben?»

«Azt keresem, hív magyar nő,
Véres ütközetben,
Hogy lehessek, élve, halva,
Mindig közeledben:
Súlyos a kard, de nehezebb
Százszor is a bánat;
Jobban töri, mint a pánczél,
Kebelem utánad.»

Gyöngyös arany fejkötőjét
Sisakkal borítja,
Karcsu fűzött selyem vállát
Pánczélba szorítja;
Kardot is köt: bársony övre
Gyémántos fogantyút;
Piczi piros csizmáira
Szép ezüst sarkantyút.

Csalogatja csemegével
Muczi paripáját;
Lebke szellő lebegteti
Tengerzöld ruháját;
Széles uton, poros uton
Felleget ver a ló,
Csillámlik a . . . villámlik a
Fényes aczél patkó. —

«Fogadj Isten, húgom asszony,
Itt az ütközetben;
Nyilat ugyan, a mint látom,
Hoztál szép szemedben —»
«Uram király, Zsigmond király?
Nem oly divat már ma
Nyillal lőni, mint felséged
Fiatal korába'.»

Galambóczot a Dunáról
Ostromolni kezdik;
Folyamon is, szárazon is
Egyre törik, vesztik.
Elöl, elöl Rozgonyival
Kedves élet-párja,
Hiv szerelme, szép Cziczelle,
Szentgyörgyi leánya.

Pogány török a Moráván
Érkezik uj haddal:
«Most vitézek! hajós népek!
Közül-akarattal!»

Maga vivé Rozgonyiné
Ellenök a gályát,
Követi a sok dalia
Lobogós ruháját.

Szól az ágyu — szokatlanul
Durva ozmán fülnek;
Hajóira tüz kanóczok,
Koszorúk repülnek;
«Vizet, vizet!» a pogányság
Orditoz hiában;
Mind odaég, bár van elég
Viz a nagy Dunában.

Maga Murad ezt a dolgot
Nem veszi tréfára,
Közeledik nagy hadával
Törökök császára;
Százezerre megyen serge,
Sok basával, béggel,
Török, tatár — spahi, jancsár,
Válogatott néppel.

Kár volt neked, Zsigmond király
Mindgyárt megijedned,
Gyalázaton a pogánytól
Egér-utat venned,
Fut a farkas néha-néha,
De szikrázó foggal:
Népedet te átkeletted
Szökve, mint a tolvaj. —

Spahi, jancsár utóhadnak
Ered az inába:
Sok rohan ott éles tőrbe,
Még több a Dunába;
Gyalog szerrel a király is
Csak nehezen futhat;
Jó Rozgonyi karja, kardja
Csinál néki utat. —

«Hej! ki hozza, kormányozza
Ide azt a gályát?
Vagy már senki meg nem menti
Magyarok királyát?»
«Én, én hozom, gyönge asszony,
Hajómat az éjben:
Ülj fel uram, Zsigmond király,
Te is, édes férjem!»

Lászlóvárott a magyarság
Vala bátorságban.
Híre futott a csatának
Szélyel az országban.
Egy árva szó sem beszéli
Zsigmond győzedelmét;
Mind a világ, széles világ
Rozgonyi Cziczellét. —

(1852.)

ÉV UTOLJÁN.

Kifelé az évnek a szekere rudja,
Pályáját a nap is csak robotban futja,
Csak azért jő fel, hogy a gondját kivesse,
A hol a reggel van, ott a dél, az este.

Mehetsz, mehetsz jó év! a mit hoztál, vidd el,
Megelégedtem már sovány böjteiddel;
Egy szó nem sok, azzal sem marasztlak téged:
Kivánok jó utat és jó egészséget. —

Mi örömet adtál? Mi emléket hagytál?
Annyit se nekem, mint a tavalyi naptár,
Mely hiába mondja, hogy: «csötörtök, péntek»,
Ha egyszer ledobtam, belé sem tekintek.

Menj! hadd tudjalak a többi után sorba,
Legalább nem esett életemen csorba:
A kopár sivatag, hol nem látni zöldet,
Legalább nem hagyja lyukasan a földet. —

(1852.)

ALKALMI VERS.

Az uj évet (ócska tárgy!)
Kell megénekelnem,
Hálálkodva, a hogy illik,
Poharat emelnem.

Mit van mit kivánni még
Ily áldott időben? —
Adjon Isten, a mi nincs,
Ez uj esztendőben.

Olcsó legyen a kenyér,
A gabona áros;
Jól fizesse a tinót
S nyerjen a mészáros.
Mérje pedig szőszőn-boron,
Font kijárja bőven.
Adjon Isten, a mi nincs,
Ez uj esztendőben.

Senkinek a nyakára
Ne vigyenek kontót;
Valaki csak ráteszen,
Nyerje meg a lottót;
Annyi pénzünk legyen, hogy!
Még pedig pengőben.
Adjon Isten, a mi nincs,
Ez uj esztendőben.

Szegény ember malaczának
Egy hija se essék;
Messze járjon dög, halál,
Burgonya-betegség;
Orvos, bakó a díját
Kapja heverőben.
Adjon Isten, a mi nincs,
Ez uj esztendőben.

Tücski-hajcski baromnak
Sokasuljon lába;
Boczi járjon mezőre,
Gyermek iskolába;
Gyarapodjék a magyar
Számra, mint erőben.
Adjon Isten, a mi nincs,
Ez uj esztendőben.

Kívül, belül maradjon
Békében az ország;
A vásárra menőket
Sehol ki ne foszszák,
Béke legyen a háznál,
És a szivredőben.
Adjon Isten, a mi nincs,
Ez uj esztendőben.

A biró is, mint eddig,
Tisztét jól betöltse:
Viz kedviért a babát
Soha ki ne öntse;
Emberiség, igazság
Egyik serpenyőben.
Adjon Isten, a mi nincs,
Ez uj esztendőben.

Zenebona, babona,
Húzavona veszszen!
Visszavonás, levonás
Minket ne epeszszen.

Legyen egység, türelem,
Hit a jövendőben.
Adjon Isten, a mi nincs,
Ez uj esztendőben.

Nagy uraink (ha élnek)
Nőjenek nagyobbra;
Áldozzanak, legyen is mit,
Még se üssék dobra;
Nemzetiségünk mellett
Buzogjanak hően.
Adjon Isten, a mi nincs,
Ez uj esztendőben.

Iró pedig írónak
Szemét ki ne ássa, —
Ne is legyen az idén
Napfogyatkozása
Jó erkölcs-, eszme-, hirnév-,
S előfizetőben.
Adjon Isten, a mi nincs,
Ez uj esztendőben.

Mire üssek még pohárt?
Asszonyi hűségre?
Barátság-, polgár-erény-,
Vagy mi más egyébre?
Hiszen ezek közöttünk
Vannak *kelendőben.*
Tudj' Isten, mi minden nincs,
Ez uj esztendőben!

(1853.)

POSTALEGÉNY KÖSZÖNTŐJE.*

Mint a Noé hű galambját,
Ki reménynek viszi lombját,
Várnak engem mindenek;
Sok sötét arcz lángra lobban,
Sok kebel ver hangosabban,
A hol én megjelenek.

Kérdik: van-e levél Tüge?
S kiki, a min szíve csügge,
Arra gondol hirtelen:
Ez rokonra, jó barátra,
Az geschäftre, actiákra
S hogy kél a rozs odafenn.

Ez, ha rózsaszín kopertát
Hoztam neki: egy sechsert ád,
Máskép nincs becsületem;
Amaz reszket ha nincs francó,
S bár majd fölveti a bankó,
Rám kiált: nem fizetem!

Pénzt vár a diák gyakorta,
De ha atyja jól lehordta:
Hogy reám néz, mily vadon!

* Alkalmi bolondság, de mely az illetőnek *nem tetszett.*
A. J. jegyzete.

Urfi, legyen jó reménybe:
Nem buhattam a levélbe,
A hogy vettem, úgy adom.

Így bolyongok télen, nyáron,
Porba, fagyba, vízen, sáron
Tisztem teljesítni kész;
És most boldog új esztendőt,
Kíván szebbnél szebb jövendőt

Tüge Sándor levélész.

(1853.)

A FÖLDRENGÉS.*

. . . .

De íme! az ég föld hirtelen feltámad:
Az ég alkotmánya össze akar dőlni,
Majd a földet érik iszonyu felhői;
Nem szél fú... torony, ház reng belé s megszakad;
Nem eső esik, mert minden csöpp egy patak.

Egybe foly a dörgés; csattog szakadatlan,
Villámlástól az ég egy pokoli katlan,
Fellázad a tenger, messze, nagy mélyen be,
Nyomúl a szárazra, a folyókkal szembe.
Vissza fut a folyam, vissza kútfejébe,
Rejtőzni akarván anyja kebelébe,
Vagy szélt vesz a síkon, hogy ne érjék utól,
Kergetve a tenger zúgó habjaitól.

* Talán a *Daliás Idők*-be szánt részlet.

Sehol sincs maradás. A hajósok népe
Hajótörést szenved a kikötő révbe',
Testeik a parton szétszórva hevernek,
Hol jajgatva futkos férfi, asszony, gyermek.
Hullámzik a tenger, hullámzik a föld is:
Dagadni, sülyedni látjuk a mezőt is,
Szédül, a ki rálép. Úgy teszen, úgy látszik,
Mint mikor a gyermek jégen hajlókázik.

Recsegő házából a népség kiszalad,
Oltalmat keres a háborús ég alatt,
A városbeli fut a szabad mezőre,
Nehogy egész házsor a nyakába dőlne,
S a mezei ember fut a város felé,
Nehogy meghasadván a sík föld lenyelné,
Mert sok helyen a föld megreped és égő
Gyomrából, pokoli bűzt bocsát a kénkő.

Azt hinnék jelen van az itélet napja,
Rettegés a szivek bensőit elfogja,
Szánja-bánja bűnét az istentelen is,
Megbocsát egymásnak halálos ellen is.

. . . .
. . . .

(1853 körül.)

DE GUSTIBUS.

Magyar Miska olyan ember,
Hogy a könyvet nem szereti,
Csak azt hányja, csak azt veti:
Minek a könyv? kell is neki.

Egyszer mégis, (ha nem lopott,)
Ajándékba könyvet kapott,
És, így levén az állapot,
Olvasni kezde egy lapot.

«Hallja maga, János deák!
Mi van ebben?» — Hát ídeák,
Felel neki a kérdezett,
Költői finom ídeák.

«Értem. De mért nem rak tehát
Belé vaskosabb ídeát?
Én úr vagyok, nem böjtölök:
Sódorral mártom a theát.»

(1853.)

A HAMIS TANU.

Állj elő vén Márkus! vedd le a süveget,
Hadd süsse a napfény galamb-ősz fejedet;
Tartsd fel három ujjad: esküdjél az égre,
Atya, Fiú, Szent-Lélek hármas istenségre:

Hogy az a darab föld, a melyen most állasz,
Nem *tarcsai* birtok, — *ladányi* határ az.

Eléálla Márkus, térdben összeesve,
Görnyedező háttal, mintha sírt keresne;
Téli fának hinnéd, mit a zúz belombol,
Fázik a ki ránéz s a halálra gondol;
Kezei reszketnek: tán erő hijában?
Tán a lelki vádtól, vénség álarczában?

Esküszöl — «Esküszöm az élő Istenre,
Utolsó napomra és örök idvemre. —»
Esküszöl — «Esküszöm, s ha hamisat szólok:
Se földben, se mennyben ne lehessek boldog;
Föld kidobja testem, ég kizárja lelkem:
Ama sebes örvény hánytorgasson engem. —»

Lakoma Ladányban, — muzsika, mulatság;
«Ej haj! dinom-dánom: mienk az igazság;
Nem azé a madár, a ki elszalajtja,
S kinek a foga fáj, tartsa nyelvét rajta.
Lám a vén Márkusnak esze volt előre:
Talpa alá tette úgy esküdt a földre.»*

Ott iszik az öreg a tanácscsal sorban:
De mintha keserűt érezne a borban.
Haza megy, komor lesz, szó kifogy belőle
Sorvadoz, meg is hal, az nap esztendőre.

* Azaz: egy darab ladányi földet készített jó előre talpa alá, s így az eskünél mentalis reservatával élt.

Négy harang siratja, két pap megdicséri,
Mint becses vendéget, sok nép kikiséri.

Elkiséri a nép a kicsiny ajtóig,
Melylyel a világi élet becsukódik,
Nyitva már az ajtó, készen a sir szája,
Úgy látszik hogy épen a halottat várja;
Zeng a búcsúének, a kapa megcsillan,
Fekszik a koporsó, odalent, a sirban.

És a fekete föld a mint hull, a mint hull,
Nyögve a koporsó megrendül, megindul,
Kivetődik a sir dobbanó partjára,
Ropogva szakad föl fedelének zára:
Megrázkodik a test és talpra ugorván
Szeme fehérével körülnéz mogorván.

S a mint három ujját emeli az égre,
Úgy rémlik az, mintha kékes lánggal égne.
Majd a néptolongás közepébe törvén,
Odafelé tart, hol kútat ás az örvény,
Hol a forgó habok, leszállván a mélybe,
Fejöket befúrják a parázs fövénybe.

Az időtől fogva, mikor a hold felkel,
S a vizet behinti ezüst pikkelyekkel,
Gyakran látni Márkust — ég felé az ujja —
Mélységből kibukni s elmerülni ujra,
És, mikép izgága volt egész élete,
Így kötődik szóval: «oldjak-e? kössek-e?»

Ne feleljetek rá körözsi halászok!
Kétélű a kérdés, bajt hozna reátok;
Kötni: összekötné hálótok egy bogba,
Oldni: szélyeloldná hosszan a habokba;
Halkan imádkozva evezzetek itt el;
S ne mondjatok esküt, ha nem igaz hittel.

(1853.)

HIU SOVÁRGÁS.

Volnék kis pacsirta, hogy zenghetne dalom
Harmatos, virágos, illatos hajnalon;
Hogy magasztos ének szárnyain lebegve
Merülhetnék mélyen a fényes egekbe;
Hogy lerázván a föld minden szennyét, porát,
Innám egy dicsőbb lét isteni mámorát;
Majd elszenderűlve boldog csalódáson,
Édes álom lenne — ne fájna bukásom.

Volnék kis pacsirta, — tavasz hirdetője,
Kihez a reménység arany szálát szője;
Köröttem az eget rózsafelhők szegnék,
Zöldellő vetések halmain lebegnék;
Hogy a magvető, ki uj kalászt hinteget,
Felém fordult arczczal keresné az eget,
Telnék be örömmel, hálás bizalommal,
Versent énekelve zöngzetes dalommal.

Akkor, midőn még a természet oly pazér,
Akkor, midőn gyermek módra futkos az ér,
Midőn sarjad a fű, és virágzik a fa,
Mindenütt új erő buzog fel, dagadva:
Midőn az agg sirja szélétől visszalép,
Évei számadását bizton viszi elébb,
Midőn a halálra nem is gondol senki . . .
Oh! akkor szeretnék vígan énekelni.

Szebb akkor az éjjel, mint jelenleg a nap,
A szilaj vész, mint most enyhe, lágy fuvalmak;
Szebb az ég viharral, mint egyébkor tisztán —
Nyeritő villámmal, végig a nagy pusztán.
Egy percz! és a mennynek haragja kiontva,
Szép szivárvány béke-zászlaját kibontja:
Szenvedés, aggódás feledségbe mégyen:
Örömköny rezeg a kis virág szemében.

Vagyok pellikánja kietlen mezőnek,
Búsongó madara híves, ködös ősznek,
S mint a délre húzó daru fejem felett,
Egyhangon tördelem bágyadt énekemet.
Örömből, keservből dalforrás fakadhat:
Az elpattanó szív még egy hangot adhat:
De, mikor ízenként zsibbad el érzete,
A fásult kebelnek nincsen költészete.

(1853.)

TÁJKÉP.

Fűzes Tiszaparttól Biharig egy róna,
Mintha sebes árviz meggyalulta volna;
S ha Belényes ormán fölkel a nap reggel:
Végignézhet rajta, még álmos szemekkel.

Nincs azon hegy és völgy; itt-ott egy fa törzse,
Távol rengetegek szétszórt előörse;
Vagy kerek erdőcske messzi láthatáron,
Mely alá kiönt még a *dél vize* nyáron.

Nincs halom a téren, vagy csak eltévedve,
Mintha olykor a föld buborékot vetne;
Azt is emberi kéz ásta-véste, látszik,
Hogy alá temesse egyikét a másik.

Hova lőn hajléka? várműve? temploma? . . .
Csak temetőjének maradt reánk nyoma.
Hol vigadt? hol küzdött? imádta Istenét? . . .
Csak sírhalma látszik, mely őrzi tetemét.

Szántogat a gazda, síró füttye hallik,
Barázdája a domb oldalán felhajlik,
Csak, hová tinói már nehezen másznak,
Tetejét hagyá meg a botos juhásznak.

Ugaron a bojtár legelteti nyáját,
S dombtetőn ríkatja gyenge furulyáját,
Maga pedig hozzá keservesen mormol:
Nem tudja, mi leli odafent az ormon.

Nem tudja, hogy a hely, hova lábát teszi,
Hány derék vitéznek csontjait fedezi;
Nem tudja, hogy emlék minden legkisebb hely:
Hogy a Haza teste mindenütt egy sebhely....

Nyugodj, vén dalia! becsülettel nyugszol. —
Én pedig kijártam, és én ültem sokszor
A kis domb süvegjén, ott az ér oldalon,
Melynek neve ma is, mint régen, *Testhalom.*

Oda járt ki hozzám a beszédes Monda,
Melylyel már bölcsőmet ringatá Szalonta;
Méltó-e, hogy a lant elzöngje? Miért nem?...
Alacsony az ember, de magas az érdem.

Nem csak az, kit a hír untalan emleget,
Hajta végre dicső bajnoki tetteket:
Sok tudott honáért élni halni olyan,
Ki felejtve nyugszik egy hitvány zugolyban.

(1853.)

SIR PATRICK SPENS.

(Skót ballada.)

Ül a király Dunfermlinben,
Bort iszik, vér-pirost;
«O! hol kapok egy jó tengerészt,
Szép uj hajómra, most?»

Feláll és mond egy ősz lovag
Király jobb térdinél:
«Sir Patrick Spensnek párja nincs,
Ha ő tengerre kél.»

Nagy levelet ir a király,
Pecsétet nyom reá,
Sir Patrick Spensnek küldi azt ; —
Parton járt fel s alá.

«Norvég felé, Norvég felé,
Norvégba menni kell :
Norvégiai királyleányt
Szállítni vizen el.»

Az első szót hogy olvasá,
Nagyot, nagyot kaczag ;
A másik szót hogy olvasá,
Szemébe köny fakad.

«Ki dolga ez ? ki tette ezt ?
Ki mondta ezt neki,
Hogy a király, télvíz időn,
Küldjön tengerre ki ?»

«Ha fú, ha fagy, esik, szakad :
Hajómnak menni kell,
Norvégiai királyleányt
Szállítnom vízen el !»

Hétfő-reggel a vásznakat
Eresztik szabadon ;
Norvégban ők kiszállanak
Egy szerdai napon.

Még egy hetig sem voltak ott,
Sem egy, sem két hetig :
Hát már a fő norvég urak
Mind ezt hányják, vetik :

«Héj! a királyt s királynét már,
  Skótok, kiélitek? . . .»
«Hazudsz, hazudsz, hazug poronty!
  Én mondom: értitek?»

«Hoztam fehér pénzt, a mivel
  Kitartsam emberem;
Szép sáraranyt is, jó rakást,
  A széles tengeren.»

«Hamar, hamar, legényeim!
  Készülni! s holnap el!»
«Nincs mér' sietni, jó uram,
  Félek vihar kap el!»

«Mult este az uj hold szarva közt
  Látszott a régi hold:
Ha most, uram, tengerre szállsz
  Félek, baj ér utól.»

Alig egy mérföldet halad,
  Kettőt, hármat alig:
Hát elborul, hát zúg a szél,
  A hab fodorodik.

Horgony szakad, árbocz lelóg,
  Oly iszonyú a vész;
Hullám veri a tört hajót,
  Nincs épen semmi rész.

«Hol egy legény, hogy a kormányt
  Fogná meg az alatt,
Míg felmegyek az árboczra,
  Ha látnék szárazat?»

«Itt vagyok én: és a kormányt
Megtartom az alatt:
Félek, uram, az árboczról
Sohsem látsz szárazat!»

Egyet se lép, egyet ha lép,
Csak egyet fölfelé:
Hát a hajó kapcsa szakad,
Sós viz zuhog belé.

«Hozzátok azt a vég selymet,
A vásznat is elé:
Tömjük a rést, hogy a sós viz
Ne jöhessen belé!»

Mindjárt hozák a vég selymet,
A vásznat is elé:
Tömik a rést, de a sós víz
Azért csak jön belé.

Hej! röstelék a skót urak,
Hogy ázik a czipő:
De, míg jól széttekintenek,
A viz fejökre nő.

S hány szép pehelyvánkos lebeg
A hab közt tétova!
S hány édes urfi nem kerül
Honába, de soha!

Sok hölgy töri fehér kezét,
Sok lány tépi haját
A kedvesért, hű jegyesért
Kit már sohase lát.

Soká, soká ülhetnek ott,
Kezökben legyező,
E hölgyek, míg Sir Patrick Spens
Hajója partra jő.

Soká, soká ülhetnek ott,
Hajokban fésü, szép,
E lányok, míg egy is bizony
Meglátja kedvesét.

Feljül, feljül Aberdooron,
A mélység ötven öl;
Ott fekszik a jó Patrick Spens,
Az urak is, körül. —

(1853.)

VÁGY.

Nem itt, nem itt van az én világom!
Más vidék az, a hova én vágyom!
Illatosabb, napfényesebb róna,
Mintha nem is az a napja volna.

Erdő, mező változatos szinnel —
Mesteri kéz olyat soh'se színel:
Kék ligetek, kék hegyek aljába'
Fürödik a puszták délibábja.

Ott van az én egyszerü tanyácskám,
Mintha most is szemem előtt látnám;
Kertem is van: talpalattnyi birtok...
Most is abban ültetek és irtok.

Csemetéim bodorodva nőnek,
Hosszu sorral mind elémbe jőnek,
Örömarczczal, mint hálás növendék,
Mutogatván a piruló zsengét.

Nőjetek is nagyra, kicsiny fáim,
Szűlő hazám kedves rónatájin:
Hadd legyen ott jó pihenésem még,
Mielőtt egy hosszabb utra mennék.

Lombjaitok hűse ha beárnyal:
Zeng fölöttem szózatos madárdal;
Ismerem én e madarat régen,
Dalt ezután is hoz az énnékem.

Egyszerü dal, egyszerü sziv s lélek
Sorsosi az avatag fedélnek! — —
Földi ember kevéssel beéri,
Vágyait ha kevesebbre méri.

(1853.)

A VIGASZTALÓ.

Mi a tűzhely rideg háznak,
Mi a fészek kis madárnak,
Mi a harmat szomju gyepre,
Mi a balzsam égő sebre;
Mi a lámpa sötét éjben,
Mi az árnyék forró délben, . . .
S mire nincs szó, nincsen képzet:
Az vagy nekem, oh költészet!

Ha az élet útja zordon,
Fáradalmit fájva hordom,
Képemen kel búbarázda,
Főmőn a tél zúzmaráza:
Néhol egy-egy kis virág nyit,
Az is enyhit egy parányit:
A virágban téged lellek,
Öröme a kietlennek!

Ha szivemet társi szomja
Emberekhez vonva-vonja,
De majd, mint beteg az ágyba,
Visszavágyik a magányba:
Te adsz néki puha párnát,
Te virasztod éji álmát,
S álmaiban a valóság
Tövisei — gyenge rózsák.

Jókedvem te fűszerezed,
Bánatomat elleplezed,
Káröröm, hogy meg ne lássa,
Mint vérzik a seb nyilása;
Te játszol szivárvány szinben
Sűrü harmatkönyeimben,
S a panasz, midőn bevallom,
Nemesebb lesz, ha kidallom.

Verseimben van-e érdem,
Sohse' bánom, sohse' kérdem;
Házi mécsem szelid fénye
Nem hajósok létreménye,

Nem a tenger lámpatornya,
Mely felé küzd száz vitorla,
Mely sugárát hintse távol . . . .
Elég, ha nekem világol.

(1853.)

TÖRÖK BÁLINT.

«Fohászkodik mostan
sok gyakor sírással
Asszonyfeleséged
az két szép fiával —»
Tinódi.

Izabella királyné Budában
Azt se' tudja, hova lesz buvában:
Két ellenség két felől szorítja,
Szivét a gond száz felől borítja.

Összegyüjti budai tanácsot:
«Jó emberek, adjatok tanácsot:
Boldogasszony temploma keresztjén
Török zászló lengjen, vagy keresztyén?»

Szól a biró, nagy Isten szavával,
Tizenharmad szék-ülő magával:
«Mire a nap még egyszer kisütne,
Német zászló lesz oda felütve.»

Titkos éjjel a kaput kinyitják,
Magyar urak ezt nem is gyanitják:
Török Bálint, György barát vezérek!
Kár alunni mostan a vezérnek.

Nem aluszik a barát, felébredt;
Török Bálint ruhát sem cserélhet:
Az ellenség, ki nyakra, ki főre,
Takarodik a várból előle.

Jár a barát postája, követje,
Szolimánhoz titkos üzenetje;
Maga Bálint csak morog, csak ümget:
«Ez is elád maholnap bennünket!»

Sárga lovát nyergelik atlaszra,
Ugy robog a budai piaczra,
Nagy sokaság közibe úgy léptet:
«Halljátok ezt ti budai népek!»

«Áruló az, áruló a neve,
Verje meg a magyarok Istene,
A ki Budát — gyilkolom a fattya! —
Kettő közül egynek is feladja.»

— «Áruló az, áruló a neve,
Verje meg a magyarok Istene,
A ki Budát közülünk feladja,
Török Bálint szavát nem fogadja.»

Érkezik a vad pogány, sereggel:
György, a barát, összesúg ezekkel;
Maga Bálint, ha szivből, ha szinre,
A basának dolgozott kezére.

«Két ellenség a Duna-két-parton:
Kevés annak az én egy jó kardom:
Egyiket a másikkal — hiába!
A hogy lehet» — gondolja magába.

Hétfő napon hajnal hasadáskor,
Veresebb az ég alja mint másszor:
Hajnal előtt a Szentgyörgy terére
Vágtatott a magyarok vezére.

Ágaskodik jó lova magasra,
Kukorékol a csaták kakassa;
Hej! mit akar a Bálint ma reggel
Török-magyar egyesült sereggel?

A mit akar meg is teljesíti,
Hajnali szél zászlaját röpíti,
Maga pedig kardját emelinti
Török Bálint, jó vitéz, Enyingi.

Széles a viz a Duna árkában:
Ne menj neki, bolond cseh, vaktában!
Neki menne, ha partja se volna,
Vize helyén pokol tüze folyna.

Fut a vezér maga is, vesztébe,
Beletört a gyalázat szivébe:
Szegény öreg! hogy ki nem huzhatta,
Futásában elvérzik miatta.

Török Bálint, jó vitéz, Enyingi!
Vitézséged ne mutasd nagyon ki,
Mert a pogány bizony megigenli,
Gonosz barát ellened ingerli.

Gonosz barát hitszegő tanácsa
Azt a vermet csak ássa, csak ássa,
Ki miatt lesz Budavár bukása,
Török Bálint hálóba jutása.

Győzedelmes ütközet elmulván,
Izeni a Szolimán nagy szultán:
«Fiam Bálint, magyarok vezére,
Jöszte hozzám ebédre, ma délre.

Jöszte hozzám az ország nagyával,
Izabella királyné fiával:
Atyja után én vagyok az atyja,
Árvaságát meg sem is siratja.»

Gondolkozik a Bálint magában:
Nem lesz-e jobb maradni Budában?
Mintha sugná, valami azt mondja:
Ne menj, Bálint, a török táborba!

Király asszony ellenben azt mondja:
«Török Bálint, te segíts bajomba:
Gyermekemet nem adom barátnak,
Szivében nincs érzelme apáknak.

Neked adom, hűséges jobbágyom!
Neked is van két fiad Torbágyon:
Mintha egyik volna most öledbe',
Viseld gondját, úgy adom kezedbe.» —

Hosszas ebéd a török szultáné,
Hátra van még a *fekete kávé;*
Török Bálint tétova tekintget:
«Körülfogott a jancsár bennünket!»

«Nézz ki fiam, gyenge kis apródom!
Látsz-e nagy port a budai úton?»
— «A *szombati* kapuja kitárva,
Ott megyen a sok török Budára.»

«Nézz ki megint, édes kis apródom:
Jaj Istenem, be szörnyen aggódom.»
— «Izabella királynét csalárdul
Költöztetik kifelé a várbul.»

«Harmadszor is nézz ki még, apródom:
Oh! hogy erről tenni már nincs módom...»
— «Boldogasszony tornya tetejében
Félhold ragyog, a kereszt helyében.»

Jő parancsa Szolimán szultánnak,
Parancsolja Verbőczi Istvánnak:
«Te fogsz lenni az ország birója;
Török Bálint itt marad egy szóra.»

Parancsolja azután barátnak:
«A csecsemőt vidd el az anyjának,
Te fogsz lenni ország kormányzója;
Török Bálint itt marad egy szóra.»

«Hej, az a szó több-e mint egy másik?
Minek jöttem én azért *Mohácsig!*
«Fiam Bálint, érjük el Eszéket:
Becsülettel hazaküldlek téged.»

«Hej! az a szó hosszu már egy hétig;
Hosszu nekem Budától *Eszékig.*»
«Fiam Bálint, ne tüzelj, várd sorra:
Hadd megyünk le, ne tovább, Nándorra.»

«Nagy Szolimán! nagy a te hatalmad,
Nándor alól most tovább lecsalhat...»
— «Kutya voltál, az maradsz, de *vason:*
Lánczot neki, hogy ne haraphasson!» —

Várja szegényt — beh mihaszna várja! —
Odahaza a szép két kis árva:
Minden reggel kimegy az utczára,
Édes atyját de mihaszna várja.

Várja szegényt szerelmes szép nője:
Ki-kiáll a magas könyöklőre;
Fehér képét ereszti karjára,
Úgy zokog, hogy még se jön a párja.

Héttoronynak egy sötét zugában
Török Bálint üldögél magában;
Ifju korát a vénség megszánja,
Megérleli s a halál levágja. —

(1853.)

ARKÁDIA-FÉLE.

Én is Arkádiában . . . szt!
Magas hangból kezdettem —
Engem sem a gólya költött!
Nagy dolgokra születtem:
Jártam egykor, mint akárki,
Négy-kézláb,
S vagyok mostan, mint sokan nem,
Ép-kézláb.

Hagyott volna édes apám
Gazdaságot kényeként,
Megmutatnám . . . de hiába!
Ág is húzza a szegényt:

Életében annyifelé
Protestál,
Hogy ha meghal, *csak megáld,* de
Nem testál.

Kutyabőröm nem hiányzott,
De hibás volt dátuma,
Bennem a tens vármegyének
Elveszett egy vótuma:
Ki tudja, ha e szavazat
El nem vész . . . ?
Eh! feledjük, ostobaság
Az egész.

Volna a sors édes anyám,
Nem lennék én heverő;
Kebelemen, érzem, érzem
Mint buzog a tetterő;
Nyilna csak tér, — kész bennem az
Akarat —
Nyilna csak . . . hogy futtatnám az
Agarat!

Szenvedélylyel kezdenék nagy
Gazdaságot tartani;
Szőrin lábán . . . utoljára
Maradna is valami!
Megszámlálnám a mi bejő
S meg' kimegy;
Ez aztán a múlatságos
Egyszer-egy.

Elpipáznék téli este
Kávéházban, névnapon:
Koppasztanám a madarat,
Ha már meg nem foghatom;
Fosztanám a tollat, tudni-
Illik a . . .
De a miről szólni sem po . . .
Litika.

Közdologban, a hogy illik,
Vezetném az ügyeket;
Nem esnék oly összejövés,
Hogy ne vinnék szerepet;
Nem esnék — azt minden ember
Hiheti —
Olyan vásár, sem országos,
Sem heti.

Pártolnám az irodalmat
Minden új év kezdetén;
Egyszer, igaz: hanem elég
Egy sütésből egy lepény.
Kis áldozat a hazáér'
Meg nem árt:
Megszörözném minden évre
A naptárt.

Szóval, oly sokat tehetnék,
Annyi pálya nyitva áll;
Élnék s halnék függetlenűl . . .
A mennyiben rajtam áll.

És nem volnék, a mi vagyok,
Verselő,
Magyarosan: kapa-kasza-
Kerülő.

(1853.)

A SÁRKÁNY.

Egy roppant sárkány, — de nem az,
Mely a mesék honában költ,
Nem is az a másik, melyet
Szent-György vitéz hajdan megölt,
Hanem legújabb nemzedék —
Szárnyaira emelkedék,
Hogy elhagyná a földi port,
Melyet a szél szemébe hord.
Aránylag óriás feje
Kétségkivül lángész jele,
Míg a derék s azon alább
Mindegyre keskenyűl a láb,
Mint jól szabott tánczmesteré,
Mint a betűk között a V.
Két nagy szeme, szemöldöke
Holló-korom-éj-fekete,
Szakál bajusz is van elég,
S az arcza berzseny szinben ég:
Szóval: így szemre-főre tetsző
Volna — de egy kissé ijesztő.
Még ifju benne minden íz,
Még szívós az élet-csiríz,

Mely összetartja tagjait,
Különnemű darabjait.
Mert nem szabad felejtenem,
Mennyi különböző elem,
Hányféle rész s mily gyülevész
Foltjaiból lett ő egész.
Ott szárnyal egy sok tollu kóta,
Röpülni most tanúl egy óda,
Néhány «Balatoni Levél»,*
Melyek hasát kinozza szél;
A délibábról egy mese,
Az: «Árnyék és szerelmese»,
Egy dráma, egy irány-regény:
Az a pokol mély fenekén,
Ez játszik a hold kerekén;
Egy festett angyal, mely repül,
De nem hinnéd próba ne'kül;
Egy költői kor-vázolat:
Hernhuterek Árpád alatt;
Egy műtani, széptani czikk,
A farka végén egy «kritik»;
S mind ezt bezárja:
«Változat a sphærák dalára.»

Mondom tehát, azaz hogy írom:
Sárkány barátunk emelé
Mind e csodákat fölfelé,
Halványabb vagy szürkébb papíron.
S már elhagyá a háztetőt,
Hol a nagy lábu gólya költ,

* Dagályos levelek egy szépirodalmi lapban.

Már a kémény torkába lát,
Lenézi a jegenye-fát,
Le a varjút, ki oly henyén
Tollászkodik a jegenyén.
Sőt a torony, ez óriás,
E legnagyobb auctoritás,
Bezzeg mereszti négy szemét,
Alig titkolja szégyenét,
Nyújtózkodik is, de hiába!
Ha szárnya nincs, mit ér a lába!
Mi haszna, hogy ott ül magas
Tetején a kevély kakas!
Mi haszna, hogy berzenkedik:
A sárkány túlemelkedik,
Mint egy merész királyi sas.
És még tovább is szállana, —
Megtetszett néki a tanya,
«Hol a villám foganzik és
Bölcsődala a mennydörgés,»
Mindig felebb, mindig felebb,
A végtelenhez közelebb,
Emeli őt ifjúi vágya,
«Hol a mindenséget belátja»:
Be a falut és a mezőt,
Hol a kender vetése zöld,
Egyéb minden sárgulni kezd,
Sűrű a boglya és kereszt,
S a tarka dolgos nép a réten
Oly apró, mint tyúkok szeméten.
Ezek felé
Nem röstelé
Kiáltni mostan egy nagyot;

«Rám nézzetek: én *sas* vagyok!»
S hogy elhigyék: ismétel.

No, ezt ugyan nem hihetik,
De a beirt
Silány papirt,
Mely *föléjök* emelkedik,
Aprója, nagyja
Ujjal mutatja,
Sőt némelyik gyönyörködik,
Egy tekintetre nem hagyja.
Hanem a sárkány többet várna:
Tapsot kiván, az kell neki,
Gondolja, hogy megilleti
Valamivel többecske lárma;
És míg a híg
Aetherbe' lóg
Száján kitör e monológ:
«Hah, gyáva por a földtekén,
Maradj, veszsz hát! megvetlek én.
Nincs-é nekem elég nagy szárnyam,
Hogy a sphærák honát bejárjam?
Itt billeg az jobb s bal felől,
Testem pehelyként viszi föl,
És még fölebb vinné, de meg-
Tartóztat e köldök-zsineg.
Mit? nem vagyok én az
Ég üstököse,
Pályámat a földhöz
Hogy semmi ne kösse?
Föl, föl csak azért is!
Mindegyre fölebb!

S te nyomorú czérna,
Pokolba veled!»

Így szóla; és mikép a vad
Borjú, mely lenni vágy szabad,
Lesütött fővel
S minden erővel
Addig czibálja kötelét,
A míg ott nem hagyá felét:
Úgy a mi sárkányunk tolá
A madzagot fel és alá,
Néha lecsap, néha pedig
Ugyan neki rugaszkodik.
Elannyira, hogy a zsineg
Szökéseit nem birja meg, —
S a mely eddig röptét feszíté,
Eget a földdel közvetíté,
Most elszakad
A kötelék
És ő szabad!
«Övé az ég.»

De mint a széles szárnyu héja,
Midőn csirkét rabolni czélja
Vagy rá a cső nem puffra lő,
Ép oly irányt vesz mostan ő.
Teste könnyü, feje nehéz,
Szárnya fityeg, mint köntösujj
Szokott, midőn nincs benne kéz,
Avagy forgácsi a czégérnek,
Ott a hol árpanedvet mérnek —
Midőn zimankó szele fúj.

Repülne hajh! repülne ő,
De nincsen arra jó idő,
Ellenben van kilátás,
Hogy a fejét, mely földre húzza,
E pillanatban összezúzza —
A mi bizony nem áldás.
De mily szerencsés baleset!
Épen egy tócsába esett,
Hol míg elázik szárnya, farka,
(Mivel egyik se' gutta-percha),
Tó-szélen egy vén Brekeke
Kár-örömmel így rekege:

«He! he! he!...
Lám: okosabb, mert biztosabb
Ide le;
Ne hidd, hogy a sas *néz* a napba:
Tamás voltam, leszek is, abba:
Csak földre néz, prédára les,
Nyúlat, juhot, libát keres; —
Mi a repülést illeti:
Repülhet, szárnya van neki:
Én arra sem vagyok irígy,
Mert nála jobban ugrom: *így!*»
S valóba'
Hol a már szélyelázott
Sárkány gerincze látszott,
Odazuppant, a tóba.

Melyik részen van itt az író?
Ugy tesz, mint a falusi bíró
Egy bonyolult kérdés fölött:

«Se neked, — se neked nincs igazad:
Valahol, a kettő között,
Keressétek az igazat!»

(1853.)

CSENDES DALOK.

I.

Ej! haj! ne szomorkodj'
Szivbeli jó barátom;
Ej! haj! minden ember
Holtig él e világon.
Tegnap is volt, már ma is van,
Holnap is lesz, úgy a hogy:
Ej! haj! feleségem,
Majd elélünk valahogy.

Azért, hogy elapad
Már a víz is előlünk,
Azért a bubánat
Messze járjon mitőlünk.
Nyomoruság, szomoruság:
Elég ebből egyik is;
Ej! haj! feleségem,
Szenvedtünk mi eddig is.

Ej! haj! sohse búsulj
Szivbeli jó barátom;
Ej! haj! minden ember
Szenved azt a világon.

Lám a hold is változandó:
Néha telik, néha fogy;
Ej! haj! feleségem,
Majd megélünk valahogy.

(1853.)

II.

Igyunk biz' azt egy-egy kicsit,
Ne szégyeljük, ha jól esik;
Hiszen egy-két ital bortul
Ez a világ fel nem fordul.

S ha felfordul: mit én bánom!
Abba' sincsen semmi károm;
Tán, kit a sors fejre buktat,
Akkor ismét talpra juthat.

Ha felfordul: Isten neki!
Tán bizony még használ neki:
Mélyen leszánt a jó gazda,
Úgy esik alul a gazza. —

(1853.)

A HEGEDŰ.

Víg legenda.

Krisztus urunk Szent-Péterrel
Vándorolván gyalog szerrel,
Magyarhont is útba ejté,
Az alföldet nem felejté,

Ha a beszéd nem szófia
És áll a géográfia,
A mit ugyan eldönteni
Szoroska hely az itteni.
Mondom tehát mennek vala:
Elől az Ur, —
Néhány lépésre szótlanúl
Követte hű apostola.

Út közben egy csárdához értek.
Vendég ivott abban temérdek,
Azaz hogy mindenféle sok
Palócz, matyó fuvarosok,
Jó alkura, még jobb hiszembe'
Tehert szállítva Debreczenbe,
Bogárhátú, széles faru
Szekereik, mint egy falu,
Oly szanaszét, rendetlenül,
Hevertek az állás körül;
Míg a lovak, mint ünnepen,
Szélt vettek a széles gyepen
S nem látszanak búsulni rajta,
Hogy valaki el-, vagy behajtja,
Vagy eltévednek és soha
Nem lesznek a matyó lova.
Ellenben a jó kedvü gazdák —
Ők úgy se gondolnak vele:
Búsúljon a ló — arra bizzák —
Hiszen elég nagy a feje;
A kancsó kézről-kézre jár,
Énekelik hogy: *isz — sza már;*
Hallani zajt,

Hangos kaczajt,
Szidalmat is, épűletest,
Rohadt beszédekkel vegyest.

Péternek mind ez új dolog,
Szeretné látni, hallani
Kissé közelről az egészet,
És, mintha vonná valami,
A csárda felé sompolyog,
Gondolva, hogy tán csak benézhet.
A mint hogy rögtön is bement
Urának ellenére, ki
Szelid hangon így szólt neki:
«Ne menj be, Péter!» —
Nem mondja kétszer;
De, büntetésül hogy bement,
Hátára hegedűt teremt.

S alighogy a küszöbre lép,
Alig fordúl egyet előbb,
Midőn körötte, mint a méh,
Felzendül a garázda nép.
«Huzd rá! huzd rá!» kiáltja mind,
Dolgozván a sok itcze, pint;
Az egyik a borát köti,
A másik pénzét csörgeti;
Furfangosabb elmével egy
A léczes kármentőbe megy
S a fürge csaplárnét kivonja,
Szintúgy repit belé a kontya,
És tánczra-billegőn a pár
Elébe áll, *nótára* vár.

Péter pedig csak néze szét:
Mirevaló mind e beszéd?
A hegedű... az oly csodás:
Nem látja ő, de látja más.
Hiába szólt, hiába kért,
Hogy ő a nótához nem ért:
Tűzre olaj a kifogás,
Kopasz mentség, szabadkozás.
És már nőttön-növő dühök
Miatt a házpalló dübög;
Alant a ház pallója, fent a
Béketűrő mester-gerenda;
Ütés ütésre, botra bot;
Veszedelmes egy állapot!
Én nem tudom, de gondolom,
Hogy abból Péter is kapott.

Az Idvezítő ez alatt
Szép csöndesen tovább haladt,
S midőn elérte a tanitvány,
Feléje fordult, így tanitván:
«Kiváncsiság bűnnek fele,
A rossznak már nézése ront;
Ki szántszándékkal lett bolond
Hagyd ott! ne szólj az nap vele;
Józanság! a szavam, — de részeg
Ember elől én is kitérek.»

(1853.)

SZENT LÁSZLÓ.

Legenda.

Monda Lajos a nagy király:
Eredj szolgám, Laczfi Endre,
Küldj parancsot, mint a villám,
Köss nehéz szablyát övedre:
A tatártól nagy veszélyben
Forog Moldva, ez a véghely:
A tatárra veled menjen
Tíz ezernyi lófő székely.

Kél Budáról Laczfi Endre,
Veszi utját Nagy-Váradnak;
Kölestermő Kunság földén
Jó csatlósi áthaladnak;
Várad kövecses utczáin
Lovuk aczél körme csattog,
Messze fénylik a sok fegyver,
Messze döng a föld alattok.

Hallja *László* a templomban
Körösvíznek partja mellett;
Visszatér szemébe a fény,
Kebelébe a lehellet;
Koporsója kőfedelét
Nyomja szinte három század:
Ideje már egy kevéssé
Szellőztetni a szűk házat.

Köti kardját tűszőjére
S fogja a nagy csatabárdot,
Melylyel egykor napkeleten
A pogánynak annyit ártott;
Félrebillent koronáját
Halántékin igazitja;
— Éjfél tájban lehetett már, —
A vasajtót feltaszitja.

És megindul, ki a térre,
És irányát vészi jobbra,
Hol magasan felsötétlik
Érczbül öntött lovagszobra;
Távolról megérzi a mén,
Tombol, nyerit, úgy köszönti:
Megrázkódik a nagy *érczló*
S érczlovagját földre dönti.

Harczi vágytól féke habzik,
Kapál, nyihog, lángot fúvall;
László a nyeregbe zörren
S jelt ad éles sarkantyúval;
Messze a magas talapról,
A kőlábról messze szöktet;
Hegyen völgyön viszi a ló
A már rég elköltözöttet.

Egy ugrás a Kalvária
És kilencz a Királyhágó;
Hallja körme csattogását
A vad székely és a csángó:

Ám a lovat és lovagját
Élő ember nem láthatja,
Csodálatos! — de csodákat
Szűl az Isten akaratja. —

Három teljes álló napig
Vívott a pogánynyal Laczfi;
Nem hiányzott a székely sziv,
De kevés a székely harczfi,
Míg a tatár — több mint polyva,
Vagy mint a puszták fövénye —
Sivalkodik, nyilát szórja,
Besötétül a nap fénye.

Már a székely alig győzi,
Már veszélyben a nagy zászló,
De felharsog a kiáltás:
«Uram Isten és *Szent László!*»
Mint oroszlán, ví a székely,
Megszorítva, nem megtörve...
Most a bérczen, láthatatlan
Csattog a nagy érczló körme.

«Ide, ide jó vitézek!»
Gyűjti népét Laczfi Endre:
Hát egyszer csak vad futással
Bomlik a pogányság rende;
Nagy tolongásnak miatta
Szinte már a föld is rendül;
Sok megállván mint egy bálvány,
Leragad a félelemtül.

Sokat elüt gyors futtában
A repülő kurta csákány;
Sok ki nem mozdul helyéből,
Maga rab lesz, lova zsákmány.
Foglyul esett a vezér is
Atlamos, de gyalázatja
(Nehéz sebben vére elfoly)
Életét meg nem válthatja.

Fel, Budára, Laczfi Endre
Számos hadi foglyot indit;
Annyi préda, annyi zászló
Ritka helyen esik, mint itt.
Rabkötélen a tatárság
Félelemtül még mind reszket,
És vezeklik és ohajtja
Fölvenni a szent keresztet.

Hogy elértek Nagy-Váraddá,
— Vala épen László napja —
Keresztvizre áll a vad faj,
Laczfi lévén keresztapja.
Összegyül a tenger néző
Hinni a csodába, melyet
Egy elaggott, sírba hajlott
Ősz tatárnak nyelve hirdet:

«Nem a székely, nem is Laczfi
Kit Isten soká megtartson;
Hanem az a: *László! László!*
A győzött le minket harczon:

A hivásra ő jelent meg,
Vállal magasb mindeneknél,
Sem az előtt, sem azóta
Nem láttuk azt a seregnél.

Nagy lovon ült a nagy férfi,
Arcza rettentő, felséges;
Korona volt a fejében
Sár-aranyból, kővel ékes;
Jobb kezében, mint a villám,
Forgolódott csatabárdja:
Nincs halandó, földi gyarló
Féreg, a ki azt bevárja.

Mert nem volt az földi ember,
Egy azokból, kik most élnek:
Feje fölött szűz alakja
Látszott ékes nő személynek;
Koronája napsugárból,
Oly tündöklő, oly világos! —»
Monda a nép: az Szent-László,
És a Szűz, a Boldogságos.

S az öreg tatár beszédét,
Noha kétség nincs felőle,
Bizonyítá a templomnak
Egy nem szavajátszó őre:
Hogy három nap a sirboltban
Lászlót hiában kereste;
Negyed napra átizzadva
Találtatott boldog teste.

(1853.)

AZ EGRI LEÁNY.

Ballada.

I.

Kassa mellett, egy fölvárban,
Tivornyázott a cseh rabló;
Ordas új bor a pohárban:
Hozzálátnak ketten-hárman.

Szólt az egyik: ez fölséges!
Szólt a másik: milyen édes!
Boldog ország, áldott ország,
Melynek földje ilyen bort ád!

Szóla *Telef,* zord vezérök:
«A keservét! hisz' ez méreg!
Semmi tűz a rossz csigerben:
Lőre volna ez Egerben.

«Egri püspök nagy pinczéje
Drága borral teljes-teli:
Szegény csehet nem sziveli,
De a lengyelt vendégeli.

«Lóra tehát, indulóra!
Fel, borinni, víg leventék:
A pap, a csap adja mindég,
Kevés neki annyi vendég.»

S mint a holló, mint a felhő,
Mint az árnyék, mint a szellő,
Oly sötéten, annyi zajjal
A zsiványhad messze nyargal.

II.

Egri leány ablakára
Rászállott egy kis madárka,
Koczogatja, veregeti,
Esdekelve így szól neki:

«Nyiss ablakot, szép leányzó!
Hideg szél fú, esik a hó,
Fázom itt a ház ereszbe':
Nyisd ki hamar és ereszsz be.»

«Nem eresztlek, ki se nyitom,
Mert egyedül vagyok itthon;
El is ült már a jó madár,
Bagoly az, ki éjszaka jár.»

«Nem vagyok én csúnya bagoly,
Inkább tőrbe esett fogoly,
Szerelemnek hű madara:
Szeretődnek édes szava.»

«No, ha az vagy, jer, hadd látlak:
Szegény madár! bebocsátlak;
Fázol úgy-e, reszketsz igen
Odaki, a nagy hidegen.

«No, ha az vagy, jőj be onnat:
Kinyitom az ablakomat,
Az ajtómat, ablakomat...
Melengető két karomat!»

III.

Rozgonyi püspök palotája nyitva,
Négy sor ablakkal kivilágositva:
Magyar ott a lengyelt szívesen látja,
Új ismerőse, régi jó barátja.

«Éljen Ulászló! Hunyadink is éljen!»
Rá zene zendül, ropog a dob mélyen,
Rá zene zendül, kehely összecsendül;
Magyar és lengyel deli tánczra lendül.

«Hej, ti vitézek, koszorúsdi tánczban!
Vér foly az utczán, foly a vér a házban!
Ég a város!... tüze messze lángol,
Négy szögletjén ide is világol.»

— Hol az én kardom? — hol az én nyergem?
— Paripámra ki tud igazítni engem? —
Az enyém damasz volt — az enyém skárlát —
Besenyő lovamnak sohse' láttam párját.

«Hej! ma vitézek *bottal* az ebre!
Másszor ülünk már puha szép nyeregre!
Ki lovon, — ki gyalog, — ki, ha épen *mászva*...
Mert a veszély már itt van, a házba'.»

Csörren az ablak, bezuhant az ajtó,
Szép piros bortól iszamós a padló,
Szép piros vértől sikamós a padló:
Odabent a cseh, odabent a rabló!

IV.

Mi zuhog, hallod-e? — Szilaj szél zugása.
Mi dobog, hallod-e? — Kebled dobogása.
«Jaj, ne menj ki Lászlóm, jaj, ne menj ki szentem:
Valami hidegség úgy borzogat engem!»

«Hogy ne menném, édes? majd itt ér a hajnal;
Gerlicze szívedet ne rémitse a zaj:
Katonák az utczán, Lengyel László népe,
Simon püspök bora nem fér a fejébe.»

Kimene a legény, bár ne tette volna!
Szíve meleg vére kiömölt a hóra,
Szétföcscsent az útra, a küszöb kövére:
Egy csepp a leányzó fehér kebelére.

És mint a sebes tűz, az az egy csöpp éget;
Érez a lány szíve csoda melegséget:
Szeretője keblét, a mely átalverte
A vasat, a vasat kézből kitekerte.

S ki látta valaha, villámlani télben?
Fegyver csillogását fekete éjfélben?
Galambot *marók*kal víni, verekedni?
Gyönge szűzi karról piros vért csepegni? —

Sok pribék esett el egyenetlen harczon,
De az *egri lányból* sem lett *egri asszony:*
Messziről egy dárda hű szivét bejárta,
Fehér köntösében odarogyott szépen
Kedves halottjára.

V.

Fut a rabló megrakottan,
Nyomja vállát súlyos préda;
S a bitang nép, a sok czéda,
Veszekedik a lopotton.

De a magyar lóra pattan,
Követi sok bátor lengyel:
«No s vitézek, hát e szenynyel
Mi legyünk-e az adósok?»

Jó lovagok, hű csatlósok
Hogy elérik a pribéket —
No hiszen, cseh, jaj most néked!
Mért születtél e világra!

Nem akadnál most az ágra
Gyalázatnak czímeréül,
Varju holló eteléül,
Ország útja közelében. —

Itt is, ott is, minden lépten
Maradoz a védtelen cseh;
A ki futhat, nagy szerencse:
De kevés már a ki futhat.

Maga Telef sem lel útat
Kassa mellé, a felvárba:
Körülfogva, mélyre zárva
Bünhödé meg az elmultat.

(1853.)

ÁGNES ASSZONY.

Ballada.

Ágnes asszony a patakban
Fehér lepedőjét mossa;
Fehér leplét, véres leplét
A futó hab elkapdossa.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Odagyűl az utczagyermek:
Ágnes asszony, mit mos kelmed?
«Csitt te, csitt te! csibém vére
Keveré el a gyolcs leplet.»
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Összefutnak a szomszédnők:
Ágnes asszony, hol a férjed?
«Csillagom, hisz ottben alszik!
Ne menjünk be, mert fölébred.»
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Jön a hajdu: Ágnes asszony,
A tömlöczbe gyere mostan.
«Jaj galambom, hogy' mehetnék,
Míg e foltot ki nem mostam!»
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Mély a börtön: egy sugár-szál
Odaférni alig képes;
Egy sugár a börtön napja,
Éje pedig rémtül népes.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Szegény Ágnes naphosszanta
Néz e kis világgal szembe,
Néz merően, — a sugárka
Mind beléfér egy fél szembe,
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Mert, alighogy félre fordul,
Rémek táncza van körűle;
Ha ez a kis fény nem volna,
Úgy gondolja: *megőrűlne.*
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Ím azonban, időtelve,
Börtönének zárja nyílik:
Ágnes a törvény előtt
Megáll szépen, a hogy illik.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Öltözetjét rendbe hozza,
Kendőjére fordit gondot,
Szőghaját is megsimítja
Nehogy azt higyék: *megbomlott.*
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Hogy belép, a zöld asztalnál
Tisztes őszek ülnek sorra;
Szánalommal néznek őrá,
Egy se' mérges, vagy mogorva.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

«Fiam, Ágnes, mit miveltél?
Szörnyü a bűn, terhes a vád;
Ki a tettet végrehajtá,
Szeretőd ím maga vall rád.»
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

«Ő bitón fog veszni holnap,
Ő, ki férjedet megölte;
Holtig vízen és kenyéren
Raboskodva bünhödöl te.»
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Körültekint Ágnes asszony,
Meggyőződni ép eszérül;
Hallja a hangot, érti a szót,
S míg azt érti: «meg nem őrül.»
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

De a mit férjéről mondtak
A szó oly viszásan tetszik;
Az világos csak, hogy őt
Haza többé nem eresztik.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Nosza sirni, kezd zokogni,
Sűrü záporkönnye folyván:
Liliomról pergő harmat,
Hulló vízgyöngy hattyu tollán.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

«Méltóságos nagy uraim!
Nézzen Istent kegyelmetek:
Sürgetős munkám van otthon,
Fogva én itt nem ülhetek.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

«Mocsok esett lepedőmön,
Ki kell a vérfoltot vennem!
Jaj, ha e szenny ott maradna,
Hová kéne akkor lennem!»
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Összenéz a bölcs törvényszék
Hallatára ily panasznak.
Csendesség van. Hallgat a száj,
Csupán a szemek szavaznak.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

«Eredj haza, szegény asszony!
Mosd fehérre mocskos lepled;
Eredj haza. Isten adjon
Erőt ahoz és kegyelmet.»
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

S Ágnes asszony a patakban
Lepedőjét újra mossa;
Fehér leplét, tiszta leplét
A futó hab elkapdossa.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Mert hiában tiszta a gyolcs,
Benne többé semmi vérjel:
Ágnes azt még egyre látja
S épen úgy, mint *akkor éjjel.*
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Viradattól késő estig
Áll a vizben, széke mellett:
Hab zilálja rezgő árnyát,
Haja fürtét kósza szellet.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Holdvilágos éjjelenkint,
Mikor a víz fodra csillog,
Maradozó csattanással
Fehér sulyka messze villog.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

És ez így megy évrül-évre,
Télen-nyáron, szünet nélkül;
Harmat-arcza hő napon ég,
Gyönge térde fagyban kékül.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Őszbe fordul a zilált haj,
Már nem holló, nem is ében;
Torz-alaku ráncz verődik
Szanaszét a síma képen.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

S Ágnes asszony a patakban
Régi rongyát, mossa, mossa —
Fehér leple foszlányait
A szilaj hab elkapdossa.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

(1853.)

RÓZSA ÉS IBOLYA.

Mese, mese: hadd meséllek.

Hajdanában, holt volt, hol nem,
Vagy valahol, vagy sehol sem,
Volt egy szép királyfi, Rózsa,
Gyenge, mint a nyílott rózsa.
Szem nem látott nála szebbet,
Olyat is vagy — vagy se többet;
A nap meg-megállt csudára,
Ráfelejtkezett sugára.

Hát a lyányok — napraforgók,
Véle forgók, rámosolygók!
De neki lyány egy se kellett,
Hagyta mind a fakép mellett.

Járt vadászni minden reggel,
Sok kutyával, nagy sereggel,
Zöld erdőbe, sík mezőre;
Akkor osztán: haj előre!
Nem maradt meg tőle béken
Őz vagy szarvas a vidéken:
Hanem a lyány ő miatta
Űlhetett az istenadta.

Egyszer is vadászni ment —
Rekkenő volt a nagy hőség,
Szomjan égett a mezőség —
Zöld ligetbe' megpihent.
Barna szikla hűs tövében
Tiszta forrás buzga épen;
Megmerité — — —

(1852—54.)

PERÉNYI.

I.

— Holtodiglan . . . holtomiglan . . .
Oh! ez nekem mind kevés:
Űldöző rém álmaimban
E hitszegő esküvés.

A szerelem egy s örök,
Nem födi el néma rög;
Ketté a halál sem vágja:
Átalér az más világba.
A szerelem —
Nem az a maroknyi föld,
Melylyel a hűség, adója
Végső szakmányát lerója,
Eldobván a koporsóra;
Nem is gyász, a sötét mez,
Melyet a mily könnyen felvesz
Épen oly hamar leölt.

— Eldobnád-e majd szerelmem
Az utolsó marok földdel . . .?
Vagy virággal s téli zölddel
Bokrozod be nyugvó helyem? . . .
Oh Ilona! tul a síron
Hűségedet, monddsza, bírom —
Bírom-e osztatlanul?
S ha találkozunk egymással
Majdan a feltámadással:
Szűz szerelmed ép egésze
— Esküdjél — ha enyim lész-e? . . .

II.

Gábor az, ki nagy sötétül
Ilyet kérdez hitvesétül
Asztalán habzó kehely, . . .

(Az ötvenes évekből.)

A KINCSKERESŐK.

Elbeszélés.

Ki nem szeretne pénzt, sokat,
Öreg tallért, huszasokat?
Ki mondaná, hogy már elég,
Ha úgy elébe öntenék?
Neked, Pál, van: s többet kivánsz,
Kerek számból *csorbát* csinálsz;
Neked Péter nincs: de ha volna! . . .
Mint makkal az
Éhes malacz
Szeretsz legalább álmodni róla.
De az álom csalárd bűvész,
Vele ugyan nem sokra mészsz:
Némelykor ad pénzt, eleget,
S találsz utóbb patkószeget,
Vagy markodból — —

A KINCSTALÁLÓK.

Hol volt, hol nem? három ember,
Éhes, rongyos, mind a három,
Munka-tenni egyik sem szer,
De henyélni, télen, nyáron.
Vagy, dologra ha kimentek,
Ez azért lőn, hogy *pibentek*

A nagy lusta heveréstől,
Borivástól, dőzsöléstől;
Új erőt és új költséget
Gyüjtve, új tivornya végett.

S minthogy ebnek eb a társa,
Megtalálja zsák a foltját:
Ők is, rálelvén egymásra,
Megszerették egymás módját.
A barátság, mint a burján,
Az ebszőlő, a bojtorján,
Szivökben egygyé fonódott,
Semmi vészben el nem oldott:
Kivévén, . . .

(Az ötvenes évekből.)

A PUSZTA RÉMEI.

«Ez-e hát a puszta? ama híres puszta?
Csikósok, betyárok, poéták édene?
Melynek képeit már annyiszor elnyúzta
A festő, a költő, szinpad, táncz és zene?
Hadd lássalak egyszer, zsálya-koszorúzta
Áldatlan áldozók özvegyi *mindene!*
Hadd lássam csodánál csodásabb világod:
Csárdáid, kútgémed, fényes délibábod!»

Szólt az ifju művész, vándorbot kezében,
A mint szeme előtt tágul a határ;
Nézése megfárad az unalmas képen:
Most látja először . . . s oly rég látta már!

Hiába kalandoz szeme földön égen:
Egy olaj ágacskát sem hoz e madár,
Mint a holló, melyet széles a világra
Bujdosni bocsátott az ősz pátriárka.

Korán utnak indult . . .

(Az ötvenes évekből.)

SZONDI.

«Beborult a csillagos ég felettünk,
Uram isten! védd a hazát helyettünk;
Vérünk áldozása,
Életünk fogyása
Hogy ne essék hiába:
Oh, ne engedd, uram isten!
Jutni pogány igába.»

Szondi vitéz szomorkodik szivében;
Töri török Drégel várát keményen;
Basa büszkén járat:
Adja fel a várat
Kegyelemért, cserébe.
«Kegyelem az istennél van:
Folyamodom elébe!

«Hadakozó vitéz népem mind kevés,
Fogy az ember, szaporodik a törés;
Minden katonámra
Egy-egy kapu tárva

Dőledező falamon:
De azért mi nem megyünk ki,
Itt halunk meg a romon.»

Hallja Márton, Oroszfalu pásztora,
Kezeinél az úri szent vacsora . . .

. . . .

(Az ötvenes évekből.)

KÉT ÉLES KARD . . .

Marciánus büszke császár
Adaját nem fizeti:
Mennek hozzá kemény szóval
Etele követi.
«Az adót te, gyáva császár,
Megadjad, megadjad!
Te uradtól, Etelétől,
Meg se is tagadjad.»

Hallja császár a parancsot,
Jó megyen fel s alá;
Teszi magát mintha nem is
Hallaná, hallaná: . . .

(Az ötvenes évekből.)

A HUNYADI BALLADA-KÖR DARABJAI.

I.

HUNYADI CSILLAGA.

(Előhang.)

Csillag tűnt fel, fényes csillag,
Merre a nap télben feljő;
Tiszta volt a mennyek boltja,
Semmi pára, semmi felhő.

S valamennyi égitestet
Homályossá tőn a szégyen,
Hogy, miként az, nem ragyognak
Összevéve hárman-négyen.

De koronkint amaz egynek
Fénye elhalt, oly sötét lett!
Bárha semmi köd vagy pára,
És az égbolt tisztán kéklett.

Ámde újra még telyesben
Ragyogott fel szép világa:
Mint a gyémánt, oly tündöklő,
Mint az arany, olyan sárga.

Látta ezt egy földönjáró;
A sötétből, mely övezte,
Vágygyal nézvén ama fényes
Csillagokra, messze, messze...

S álmodozván, így sohajtott,
Igy ohajtott fel a jámbor:
«Haj! ki vagy te, sárga csillag,
Ismeretlen égi vándor?

Nem vagy-é te ama bolygó,
Minden bolygók fejedelme,
Kinek útját szabja, méri
A tudákos emberelme?

Nem vagy-é te ismeretlen
Szebb egekből új jelenség,
Hozva nékünk e vén földre
Bal szerencsét, jó szerencsét?

Nem vagy-é te boldog szellem,
Megidvezült, megdicsőült,
Hogy vigasztalj a mostanról,
Hogy reményt nyujts a jövőrül?»

Ekkor ábrándos lelkében
Így zendült meg valamely szó,
Mintha csak a csillagokbul
Válaszképen lehallatszó:

Én vagyok *az!* földi ember,
Fajod régi büszkesége,
Nevem így zeng míg egy név lesz:
Hunyadiak dicsősége.

Kiknek tiszta ép erkölcsén
Semmi csorba, semmi szeplő;
Kiknek, egyaránt, kezében
Nagy volt a kard, és a gyeplő...

(1855.)

II.

BOTH BAJNOK ÖZVEGYE.

Hunyad alatt, egy kis házban,
Ült az özvegy, talpig gyászban;
Mint gyümölcs a fát, lehajtja
Nehéz gondja, gondolatja:
Neveletlen négy magzatja.

«Gyertek elő — monda — gyertek
Négy apátlan árva gyermek:
Hadd szelek most a kenyérből,
Nem puhából, nem fehérből:
Csak az árvai szegényből!

Hatalommal a rokon had
Elfoglalta birtokunkat:
Ide látszik a ház orma,
Ide barnúl régi tornya,
Ide villog a vitorla.

Jaj! mert a ki védelmezne,
Messze van az tőlünk, messze:
Levél oda el nem juthat,
Izenő szó oda nem hat,
Követ onnan hirt nem hozhat.

Mert szószóló nyelve néma,
Ótalmazó karja béna;
Sírba szállott szemünk fénye,
Az özvegynek a reménye,
Az árvának a törvénye!

Cserna vizén zúg a malom:
Más veszi a vámot azon;
Másnak zöldell a domb hátja,
Másnak a völgy selyem ágya, —
  Még az Isten is megáldja!

Kérdezi majd a jövevény:
Bothi Bajnok hol van szegény?
Both elesett, a hű bajnok,
És az árvák, és az anyjok, —
  Tudja isten, merre vannak!»

Hunyad alatt egy kis házban
Ül az özvegy, földig gyászban;
Mint gyümölcs a fát, lehajtja
Nehéz gondja, gondolatja:
  Neveletlen négy magzatja.*

(1856.)

III.

SZIBINYÁNI JANK.

Ritka vendég Ráczországban
Zsigmond a király, a császár;
Jól fogadja István vajda,
István, kinek apja Lázár:

* Első darabja lett volna a Hunyadi ballada-körnek. Az *özvegy*, Hunyadi János édes anyja, gr. Teleki József történelmi műve szerint.
A. J. jegyzete.

Hét egész nap látja dúsan,
Becsülettel, emberséggel;
Nem felejti, ki a gazda
S nem felejti, kit vendégel.

Majd vigasság: zene, táncz, bor
Tartja ébren a fölházat,
Majd *ujudvar*, öklelés áll, —
Hangos erdőn nagy vadászat:
Száz tülök szól, hajt az eb s pór,
Nyomja össze a vad berket,
Szorul a rés, a lovag lés,
Íja pendül, ménje kerget.

Áll a hajsza, vége hossza
Nincs vetélgő hegyke dicsnek:
«*Magyar* a magyar» Zsigmondnak,
«*Szerb* a szerb» Lazárevicsnek;
«Ámbár — mond ez — udvaromnál
Van egy apród, csak parányi:
Az *magyar* lesz! . . . Erdély szülte,
Neve Janko Szibinyáni.»

«Hallod-e Jánk» . . . ! Im azonban
Zörmöl a gaz, reng a sűrű:
Nagy csikasz vad ugrik föl, de
Visszaperdül, mint a gyűrű —
«Hallod-e Jánk! ím *királyod*
Szeme látja, — s ez jutalma,
Hogy te nékem azt a farkast
Megkeríted élve, halva.»

Rövid a szó, — gyorsan hangzó
Kísérője büszke jelnek:
De sokallja, meg se hallja,
Már nyomúl a hősi gyermek.
Hol királya, még a tájra
Szeme egyszer visszalobban,
S a vad állat meg sem állhat:
Mind szorítja, űzi jobban.

S majd a róna sorompója
Nyílik, a mint hajtja ménjén,
Majd eltűnnek a sűrűnek
Lombos, ágas szövevényén.
Itt gyalog száll, — paripája
Fel s alá nyerít gazdátlan;
Szóla Zsigmond: kár volt, mégis! . . .
Szól a vajda: semmi! bátran!

Jank azonban mind nyomon van:
Le, a völgynek, fel, a hegyre,
Vadcsapáson, vízomláson
Veri, vágja, űzi egyre.
A vad olykor hátra horkol,
Foga csattog, szája résnyi,
Majd, mint vert eb, kit hevertebb
Ostor üldöz, szűköl és nyí.

Már az állat piheg, fárad,
Nem az ifju, noha gyermek:
Martalékát addig űzi,
Míg ledobban s vár kegyelmet.

A királyhoz és urához
Rabul vonja, szégyenszemre;
Szól a vajda: ez nem első!
Szóla Zsigmond: «Istenemre! . . .

Tartom a just e fiúhoz!
Enyim a fa, az gyümölcse:
Visszakérem. Te kegyelmed
Ebben most már kedvem töltse.»
Nem oly hangon volt ez mondva,
Hogy sokáig, vagy hiába . . .
Így került Jank Szibinyáni
Zsigmond király udvarába.

Ott idővel karral s fővel
Isten után vitte sokra;
Másszor is még, többször is még
Járt vadászni *farkasokra:*
Mint védője a keresztnek,
Megrontója büszke tarnak,
Idegen nép hőse is lett
Derék hőse a magyarnak.

Most is vallják, egyre dallják
Szerbhon ifjai, leányi,
Guzliczájok hangja mellett:
Ki volt Janko Szibinyáni.
De a magyar ajakon is
Neve, híre átalános:
Mert hisz' él még, él . . . örökké
A dicső *Hunyadi János.*

(1855.)

IV.

KAPISZTRÁN.

(Töredék.)

Fut Mohammed földön, vizen;
Védve immár a vég Nándor;
Homlokát letörli a hős
Hunyadi és Kapisztráno.

Borulának buzgó szivvel
Boldogasszony zsámolyához,
Te-Deumot, Téged-istent
Tart az ősz Hunyadi János.

Minden oszlop olyan zászlós,
Mintha mennybe szállna szárnyon;
Diadalmi dicsérettől
Dagadnak a bolthajtások.

És Kapisztrán így könyörge:
Oh, kegyes szűz, méhben áldott!
Hála néked; mert te véded
Hullámhányta hajócskádat!

Mert karomba vén koromban
Küldsz erőt és gyorsaságot:
Paizsodnak fénye előtt
Porba hulltak a pogányok.

Oh, fedezzed a keresztet,
Hogyha már én sirba szállok;
Végső harczom megharczoltam,
Nincs több hátra e világon. —

Ám leoldja olvasóját
Hunyadi vitéz, a jámbor;
Fon füzérbe, koszorúba,
Szép könyörgést, szép virágot.

S mind' ezt mondja, míg levonja
Olvasóján a gyémántot:
«Védjed Isten a magyar hont,
És te szent Szűz, méhben áldott.»

És midőn a rózsát vonja — —
. . . .

(Több nincs. — 1855 körül.)

V.

V. LÁSZLÓ.

Sűrű setét az éj,
Dühöng a déli szél,
Jó Budavár magas
Tornyán az érczkakas
Csikorog élesen.

«Ki az? mi az? vagy úgy. —»
«Fordulj be és alugy
Uram László király:
A zápor majd eláll,
Az veri ablakod.»

A felhő megszakad,
Nyilása tűz, patak;
Zúgó sebes özönt
A réz-csatorna önt
  Budának tornyiról.

«Miért zúg a tömeg?
Kivánja *esküme*t?»
«A nép, uram király,
Csendes mint a halál,
  Csupán a *menny* dörög.»

Megcsörren a bilincs,
Lehull, gazdája nincs:
Buda falán a rab
— Egy-egy felhődarab —
  Ereszkedik alá.

«Hah! lánczát tépi a
Hunyadi két fia —»
«Uram, uram, ne félj!
László, tudod, nem él
  S a *gyermek*, az fogoly.»

Mélyen a vár alatt
Vonúl egy kis csapat;
Olyan rettegve lép,
Most lopja életét . . .
  Kanizsa, Rozgonyi.

«Kettőzni kell az őrt,
Kivált Mátyás előtt!»
«Mátyás, az itt maradt,
Hanem a többi rab —
Nincsen, uram, sehol.»

A felhő kimerült,
A szélvihar elült.
Lágyan zsongó habok
Ezer kis csillagot
Rengetnek a Dunán.

«El! míg lehet s szabad!
Cseh-földön biztosabb.»
«Miért e félelem?
Hallgat minden elem
Ég s föld határa közt.»

Az alvó aluszik,
A bujdosó buvik;
Ha zörren egy levél,
Poroszlót jőni vél
Kanizsa, Rozgonyi.

«Messze még a határ?
Minden percz egy halál!»
«Legitten átkelünk,
Ne félj uram: *velünk*
A gyermek, a fogoly.»

Az alvó felvirad,
A bujdosó riad;
Szellő sincsen, de zúg,
Felhő sincsen, de búg
  S villámlik messziről.

«Oh adj, oh adj nekem
Hűs cseppet, hű csehem!»
«Itt a kehely, igyál,
Uram, László király,
  Enyhít . . . mikép a *sír!*»

Állj meg, bosszú, megállj:
Cseh-földön űl a rab;
Cseh *földben* a király,
Mindég is ott marad,
  De visszajő a rab . . . !

(1853.)

VI.

MÁTYÁS ANYJA.

Szilágyi
Őrzsébet
Levelét megirta;
Szerelmes
Könyével
Azt is telesirta.

Fiának
A levél,
Prága városába,
Örömhirt
Viszen a
Szomorú fogságba:

«Gyermekem!
Ne mozdulj
Prága városából;
Kiveszlek,
Kiváltlak
A nehéz rabságból.

«Aranynyal,
Ezüsttel
Megfizetek érted;
Szívemen
Hordom én
A te hazatérted.

«Ne mozdulj,
Ne indulj
Én egyetlen árvám!
Ki lesz az
Én fiam,
Ha megejt az *ármány?*

«Adassék
A levél
Hunyadi Mátyásnak,
Tulajdon
Kezébe,
Senkinek se másnak.»

Fekete
Viaszból
Nyom reá pecsétet;
Könyöklőn
Várnak az
Udvari cselédek.

«Ki viszi
Hamarabb
Levelem Prágába?
Száz arany,
Meg a ló,
Teste fáradsága.»

«Viszem én,
Viszem én
Hét nap elegendő.»
«Szerelmes
Szivemnek
Hét egész esztendő!»

«Viszem én,
Hozom én
Válaszát három nap.»
«Szerelmes
Szivemnek
Három egész hónap!»

«Istenem,
Istenem,
Mért nem adál szárnyat,
Hogy utól-
Érhetném
Az anyai vágyat!» —

S ahol jön,
Ahol jön
Egy fekete holló;
Hunyadi
Paizsán
Űl ahoz hasonló.

Lecsapott,
Lecsapott
Fekete szélvészből,
Kikapá
Levelét
Az anyai kézből.

«Hamar a
Madarat!...
El kell venni tőle!»
Szalad a
Sokaság
Nyomba, hogy lelője.

Madarat,
Nem egyet,
Százat is meglőnek:
Híre sincs,
Nyoma sincs
A levélvivőnek.

Nap estig
Az erdőn
Űzeti hiába:
Éjfelen
Koczognak
Özvegy ablakába.

«Ki kopog?
Mi kopog?
Egy fekete holló!
Nála meg
A levél,
Vagy ahoz hasonló.

«Piros a
Pecsétje;
Fínom a hajtása:
Oh áldott,
Oh áldott
A *keze irása!*»

(1854.)

TARTALOM.

LESZIK K. KÖNYVKÖTŐ BUDAPEST